ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

ΕΤΟΣ ΚΘ΄ — 1954 — ΤΕΥΧΟΣ 2
ΑΠΡΙΛΙΟΣ — ΜΑΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

Ἡ Βυζαντινὴ Ἐκκλησία τῆς Παναγίας Μουχλίου (Φαναρίου)

ΑΡΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΟΝ ΠΕΡΙΜΕΝΑΝ ὡς Μεσσίαν, ὡς ἐπίγειον Βασιλέα, νὰ τοὺς θρέψῃ, νὰ τοὺς ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν πατρῴαν δόξαν, νὰ ἐπισυναγάγῃ τὰ πλήθη τὰ ἀνήσυχα, νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ. Καὶ αὐτὸς καταφεύγει εἰς τὴν ἔρημον εἰς τὸ βουνό, σπάνει τὸν ἐνθουσιασμόν των. «Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ζητεῖτέ με, οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἐχορτάσθητε. Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἣν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ὑμῖν δώσει.» (Ἰω. 6, 26).

Βεβαίως θὰ εἴμεθα ἀλληλέγγυοι εἰς τὴν δυστυχίαν τοῦ κόσμου αὐτοῦ, θὰ ὑπερασπίζωμεν τὰ δικαιώματα ἀλλήλων, θὰ κτίζωμεν τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν νέαν κοινωνικὴν τάξιν, ἀλλ' ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι τὸ πολὺ διαφορετικόν, καὶ δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας μας εἰς τὸν κόσμον αὐτόν, οὔτε ἀπὸ τὴν περιβολήν μας καὶ τοὺς καλοὺς τρόπους, οὔτε ἀπὸ τὰς ἐπιδόσεις μας καὶ τὰ κοινωνικά μας ἔργα. Καὶ ἂν γεμίσῃ ὁ κόσμος ὅλος ἀπὸ σπίτια ἄνετα καὶ θέρετρα καὶ ψυγεῖα καὶ ράδια καὶ αὐτοκίνητα, μὲ ὅλα αὐτὰ οὔτε κἂν θὰ ἔχῃ ἀρχίσῃ ἀκόμη ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. «Ἡ Βασιλεία ἡ ἰδική μου δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν».

«Σεῖς—λέγει ὁ Χριστὸς—δὲν θὰ φάγητε τὸν ἄρτον τὸν ὁποῖον οἱ πατέρες μας ἔφαγαν εἰς τὴν ἔρημον, τὸ μάννα, καὶ ἀπέθαναν. Σεῖς, ἐὰν δὲν φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὲν πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, δὲν θὰ ἔχητε ζωὴν εἰς τὸν ἑαυτόν σας, δὲν θὰ ἔχητε ζωὴν αἰώνιον. Ἡ σάρξ μου εἶναι ὁ ἄρτος ὁ ὁποῖος κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναστήσω εἰς τὴν ἐσχάτην ἡμέραν». Ἡ ἀλήθεια αὐτή, ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν φαίνεται, πρέπει νὰ λέγεται συχνά, διότι ἡμεῖς πήραμεν ἄλλον δρόμον, εὑρισκόμεθα εἰς σύγχυσιν. Καὶ οἱ Μαθηταί, ὅταν ἤκουσαν τὸν λόγον, ἐσκανδαλίσθησαν καὶ τὸν εὗρῆκαν σκληρόν, καὶ ἤργησαν πολὺ νὰ καταλάβουν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ θρίαμβος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι

ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Ὁ θρίαμβος τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ὁ θρίαμβος κάποιας κοινωνικῆς δραστηριότητος. Ἔξω ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τίποτε τὸ μεγάλο δὲν μπορεῖ νὰ κτισθῇ, τίποτε τὸ παραμόνιμον. Τὰ βλέμματά μας πρέπει νὰ στραφοῦν πρὸς τὰ ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου θὰ ἔλθῃ ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν. Εἶναι πέραν ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄνεσιν τῆς γῆς. Τὸ ἔργον μας ἀρχίζει πρὶν ἀρχίσουν νὰ γίνωνται αἱ μεγάλαι μεταρρυθμίσεις τοῦ κόσμου τούτου. Τὸ ἔργον μας εἶναι νὰ διδάξωμεν, νὰ ἀγαπήσωμεν, νὰ συγχωρήσωμεν, νὰ καθάρωμεν, νὰ ἁγιάσωμεν. Τὸ οἰκοδόμημά μας δὲν κτίζεται μὲ τὶς πέτρες τῆς γῆς. Τὸ σιτάρι μας δὲν ἀλέθεται εἰς τοὺς μύλους οἱ ὁποῖοι γυρίζουν μὲ τὸ νερὸ ἢ μὲ τὴν μηχανήν. Τὰ ὅπλα μας εἶναι ἡ προσευχή, ἡ νηστεία. Οἱ κληρικοὶ ἰδίᾳ κρατοῦμεν εἰς τὰ χέριά μας τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν, τὸ φῶς τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, κρατοῦμεν τὴν ζωὴν ἡ ὁποία περικλείει τὴν αἰωνιότητα. Τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀποστολῆς μας πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εὑρίσκεται.

*
* *

Εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐδοκιμάσθη ἕνα σύστημα τὸ ὁποῖον ἀπέτυχε. Πολλοὶ ἱερεῖς ἔγιναν ἐργάται καὶ εἰργάζοντο ὡς ἁπλοῖ ἐργάται μαζὺ μὲ τοὺς ἐργάτας, διὰ νὰ κερδίσουν μὲ τὸ παράδειγμά των, μὲ τὴν καθημερινὴν ἐπαφήν των, τοὺς ἐργάτας. Εἶχε μὲ τὸ παραπάνω λεχθῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶχε χάσῃ τὸν ἐργατικὸν κόσμον. Ἡ ἀπόπειρα τῶν κληρικῶν ἐργατῶν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐχαιρετίσθη μὲ ἐνθουσιασμὸν καὶ μὲ μεγάλην αἰσιοδοξίαν. Ἀλλὰ τελευταῖον αὐτὴ ἡ ἐπίσημη Ἐκκλησία ἀπεδοκίμασε τὸ πρᾶγμα. Εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν ξεύρουν νὰ ὑπακούουν, καὶ νὰ μὴ συζητοῦν οὔτε τὰς διαταγάς της, οὔτε τὰς σκέψεις της. Τὸ νὰ εἶσαι κληρικὸς καὶ νὰ εἶσαι ἐργάτης εἶναι διάφορα πράγματα. Τὰ δύο δὲν δύνανται νὰ ἑνωθοῦν εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον, χωρὶς νὰ ἀλλοιωθῇ ἡ ἱερωσύνη. Ὁ προορισμὸς τοῦ Ἱερέως εἶναι νὰ ἀφοσιωθῇ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὰς ψυχάς, ἐνῷ τὸ ἔργον τοῦ ἐργάτου εἶναι κοσμικόν. Δὲν πρέπει νὰ συγχέωμεν τὰ δύο, δὲν πρέπει νὰ θίγωμεν τὴν Ἱερωσύνην, τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν Ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ Βασιλεία δὲν εἶναι ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτόν. Ὁ Ἱερεὺς ἔργον ἔχει νὰ προσφέρῃ εἰς τὸν Θεὸν τὴν λατρείαν ὁλοκλήρου τοῦ λαοῦ, μὲ τὴν λειτουργίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀκολουθίας, καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ θεῖα δῶρα μὲ τὸ κήρυγμα τοῦ Θείου Λόγου καὶ τὰ μυστήρια. Ὅταν ὁ Ἱερεὺς κάμνῃ τὸν ἐργάτην, ἐκτροχιάζεται, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν οὐσιώδη ἀποστολήν του.

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν πῶς ὁ Χριστὸς ἀντιτίθεται εἰς τὴν ἀπόπειραν τῶν ἰδικῶν Του νὰ Τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἀποστολήν Του. Ὁ Ἰησοῦς περιεπάτει εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ δὲν ἤθελεν ἀκόμη νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἤθελαν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἐπλησίαζεν ἡ Ἑορτὴ τῶν Ἰουδαίων ἡ σκηνοπηγία. Εἶπαν εἰς αὐτὸν οἱ συγγενεῖς Του : Πήγαινε εἰς τὴν Ἰουδαίαν, διὰ νὰ ἴδουν καὶ οἱ μαθηταί σου τὰ ἔργα ποὺ κάμνεις. Διότι κανένας δὲν ἐργάζεται κρυφά, καὶ θέλει νὰ ἔχῃ παρρησίαν. Ἂν κάμνῃς αὐτά, φανέρωσον τὸν ἑαυτόν σου εἰς τὸν κόσμον. Καὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγαν, διότι οὔτε κἂν οἱ συγγενεῖς του ἐπίστευαν εἰς αὐτόν. Ὁ Ἰησοῦς ἀπαντᾷ εἰς αὐτούς : Ὁ καιρὸς ὁ ἰδικός μου δὲν ἦλθεν ἀκόμη, ὁ δὲ ἰδικός σας καιρὸς εἶναι ἕτοιμος πάντοτε. Ὁ κόσμος ἐσᾶς δὲν μπορεῖ νὰ σᾶς μισήσῃ. Ἐμένα ὅμως μὲ μισεῖ, διότι ἐγὼ τοὺς καταγγέλλω ὅτι τὰ ἔργα των εἶναι πονηρά. Σεῖς νὰ ἀναβῆτε εἰς τὴν ἑορτήν, ἐγὼ ἀκόμη δὲν θὰ ἀναβῶ εἰς τὴν ἑορτὴν αὐτήν, διότι ὁ καιρὸς ὁ ἰδικός μου δὲν ἔχει ἔλθῃ. (Ἰω. 7, 1—10).

Φοβερὰ ἀπέκρουσε καὶ τοὺς Φαρισαίους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ τὸν πειράξουν καὶ ἐζήτουν νὰ κάμῃ σημεῖα ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖνος ἀνεστέναξε καὶ εἶπεν ὅτι ἡ γενεὰ αὐτὴ ζητεῖ σημεῖον, ἀλλὰ δὲν θὰ τῆς δοθῇ. Τοὺς ἀφήνει εἰς τὸ πλοῖον καὶ φεύγει. Εἶχαν λησμονήσῃ νὰ πάρουν μαζύ των εἰς τὸ πλοῖον ἄρτους. Τοὺς λέγει : Προφυλαχθῆτε ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν Φαρισαίων καὶ ἀπὸ τὴν ζύμην τοῦ Ἡρώδου. Ἐκεῖνοι ὅμως ἐπίμονα ἀναμεταξύ των ἐψιθύριζαν ὅτι δὲν ἔχουν ἄρτους. Κατάλαβεν ὁ Ἰησοῦς καὶ τοὺς εἶπε : Τί σκέπτεσθε ὅτι δὲν ἔχετε ἄρτους ; Ἀκόμη δὲν μπορέσατε νὰ καταλάβετε, νὰ νοιώσετε ; Ἀκόμη ἡ καρδιά σας εἶναι πεπωρωμένη ; Ἐνῷ ἔχετε μάτια, δὲν βλέπετε ; Ἂν καὶ ἔχετε ὦτα, δὲν ἀκούετε ; Ἐλησμονήσατε, δὲν ἐνθυμεῖσθε ; Δὲν ἐμοίρασα πέντε ἄρτους εἰς πέντε χιλιάδας ἀνθρώπους, καὶ πόσους κοφίνους δὲν ἐγεμίσατε ἀπὸ τὰ περισσεύματα ; Ἐκεῖνοι εἶπαν, δώδεκα. Ἀκόμη δὲν καταλάβετε ; Τί νομίζετε, ὡσὰν τοὺς Φαρισαίους, ὅτι πρόκειται ἐγὼ νὰ ἱδρύσω μίαν ἐπίγειον βασιλείαν ; Διαθρύπτεσθε μὲ τέτοια ὄνειρα ; Πόσον μακρὰν εἶσθε, πόσον ὀλίγον νοιώθετε! Ἀφῆστε αὐτὰ τὰ πράγματα, δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μαζύ. Ἀφῆστε τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ὕλην, δέτε μέσα ἀπὸ τὸν ἄρτον τὸν ὑλικόν, τὸν ἄρτον τὸν οὐράνιον. (Μάρκ. 8, 11—21).

Ἐπετίμησε δὲ καὶ τὸν Πέτρον δριμύτατα. Μίαν ἡμέραν ὅτε ὁ Ἰησοῦς ὡμίλει διὰ τὰ ἐπικείμενα πάθη Του, διὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν τὴν ὁποίαν θὰ ὑφίστατο ἐκ μέρους τῶν πρεσβυτέρων καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν γραμματέων, διὰ τὸν θάνατόν Του καὶ διὰ τὴν ἀνάστασίν Του, ἡ ὁποία θὰ ἠκολούθει, ὁ Πέτρος τότε τὸν πῆρε ἰδιαιτέρως καὶ τὸν ἐμάλωσε.

Πῶς μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό, Σὺ νὰ ἀποθάνῃς. Εἶναι ἀδύνατον νὰ Σὲ ἀφήσωμε. Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε τότε εἰς τὸν Πέτρον τὴν φοβερὰν ἐκείνην λέξιν : Ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, διότι δὲν φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. (Μάρκ. 8, 32).

*
* *

Οἱ Κληρικοὶ δὲν θὰ ἀναμιχθῶμεν εἰς τὰ κοινωνικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα. Τὸ τοιοῦτο θὰ ἦτο ἐκτροχιασμός μας, παρέκκλισις ἀπὸ τὴν μεγάλην μας ἀποστολήν. Τὸ χειρότερον σφάλμα εἶναι ἡ παρέκκλισις ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν εὐθύνην. Δὲν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς ἀγῶνας τάξεων. Ἄλλως ὁ Κληρικὸς θὰ ἐξέπιπτεν ἀπὸ τὴν ἰδιότητά του. Ὁ Χριστὸς δὲν ἀνεμίχθη εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ Καίσαρος. Ἡ ἀποστολή μας δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὰ ἐπίγεια πράγματα, εἶναι ὅλως διόλου πνευματικοῦ χαρακτῆρος. Ἀνήκομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν ὁποίαν ἵδρυσεν ὁ Χριστός, ἡ δὲ Ἐκκλησία αὕτη περικλείει τοὺς πιστοὺς ὅλων τῶν τάξεων. Δὲν μποροῦμεν νὰ ἑνωθοῦμεν μὲ καμμίαν τάξιν ἐναντίον ἄλλης. Ἕνα νόμον μεγάλον ἔχομεν οἱ Χριστιανοί : τὸν νόμον τῆς ἀγάπης. Καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι γενική, καθολική, παγκόσμια, δὲν χωρίζει κανένα, ἀλλ' ἑνώνει τοὺς πάντας, ἐπεκτείνεται εἰς κάθε ἄτομον, εἰς κάθε τάξιν, εἰς κάθε φυλήν. Ὁ πόλεμος εἶναι ἕνα γεγονός, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἕνας νόμος. Ἡ πάλη εἶναι ἕνα γεγονός, δὲν εἶναι ἕνας νόμος. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἕνας νόμος, ὁ ὕπατος νόμος, ἡ μεγάλη δύναμις, ἡ ἀγάπη εἶναι ὁ Θεός. Ἄλλο εἶναι οἱ ἀγῶνες τοῦ κόσμου αὐτοῦ, καὶ ἄλλο ἡ ἀποστολὴ τοῦ κληρικοῦ. Θὰ βοηθήσωμεν τὸν κόσμον νὰ λυτρωθῇ, μὲ τὰ ἰδικά μας μέσα, τὰ πνευματικά, τὰ θεῖα. Καὶ ἔχομεν ἕνα μεγάλο πρᾶγμα νὰ φέρωμεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους : τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη ἔχομεν νὰ φέρωμεν : τὸν ἄρτον τὸν ἐπουράνιον, τὸν ἄρτον ὁ ὁποῖος γίνεται θυσία, τὸν ἄρτον ὁ ὁποῖος γίνεται τροφὴ τῶν ἀνθρώπων. Ἔχομεν τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν θυσίαν, καὶ τὴν Θείαν Εὐχαριστίαν τροφήν. Ὑπάρχει ὁ ἄρτος ὁ πολλαπλασιαζόμενος καὶ ὁ ἄρτος ὁ ὑπεσχημένος. Θὰ καλέσωμεν τοὺς πιστοὺς νὰ φάγουν καὶ νὰ πίουν. Ἔχομεν τὴν αἰωνίαν Διαθήκην. Θὰ εἴπωμεν μὲ τὸν Χριστὸν τὴν προσευχὴν τῶν τελευταίων ἡμερῶν Του. — Πάτερ, τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον μοῦ ἔδωκες νὰ τελειώσω τὸ ἐτελείωσα. Ἐγνώρισα εἰς τοὺς ἀνθρώπους Ἐσένα καὶ ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον Σὺ ἀπέστειλες. Τώρα, Πάτερ, εἰς ὅλους αὐτούς, τοὺς ὁποίους μοῦ ἔχεις δώσῃ χάρισε τὴν αἰωνία ζωή. Δῶσε καὶ εἰς ἡμᾶς ὅλους τὴν αἰώνια ζωή. — Πάτερ, πᾶν ὅ,τι εἶναι ἰδικόν Σου εἶναι καὶ ἰδικόν μου, καὶ ὅτι εἶναι ἰδικόν μου εἶναι καὶ ἰδικόν Σου, Πάτερ κανένας νὰ μὴ χαθῇ ἀπ' αὐτούς. Κανένας νὰ μὴ χαθῇ ἀπὸ ἡμᾶς, — φύλαξέ τους,

Πάτερ, ἀπὸ τὸ πονηρόν. Φύλαξέ μας ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. — Ἁγίασέ τους, Πάτερ, ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ἁγίασέ μας μὲ τὴν ἀλήθειαν. Ἁγίασέ τους, ἁγίασέ μας, μὲ τὴν ἀγάπην. — Διὰ νὰ πιστεύσῃ ὁ κόσμος ὅτι Σὺ μὲ ἀπέστειλες, καὶ ὅτι εἴμεθα ἓν μαζύ, διὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ἓν ἀναμεταξύ των, ὅπως ἡμεῖς εἴμεθα ἕν. Κράτησέ τους, κράτησέ μας εἰς τὴν ἑνότητα.

*
* *

Οἱ Κληρικοὶ θὰ προσκομίσωμεν εἰς τὸν Χριστὸν τὴν διακονίαν μας ὅλην, τὶς ἡμέρες μας, τὴν ὑπομονήν μας, τὴν πειθαρχίαν μας, τὴν προσευχήν μας. Εἰς αὐτὰ στηριζόμεθα, καὶ ὄχι εἰς τὰ ἀνθρώπινα μέσα. Θὰ ζητήσωμεν νὰ μᾶς εὐλογήσῃ, καὶ νὰ μᾶς στηρίξῃ, νὰ στηρίξῃ τοὺς λόγους μας καὶ τὰ γραφόμενά μας καὶ τὰ διαβήματά μας. Νὰ μᾶς κατευθύνῃ. Θὰ προσκομίσωμεν τὶς ἐπιτυχίες μας καὶ τὶς ἀποτυχίες μας, ἐκεῖνες μὲν διὰ νὰ πάρῃ τὴν τιμὴν Ἐκεῖνος, αὐτὲς δὲ διὰ νὰ τὶς ἐπανορθώσῃ, νὰ τὶς μεταμορφώσῃ. Ξεύρει Αὐτὸς καὶ ἀπὸ τὸ σκοτάδι νὰ βγάζῃ φῶς, νὰ κτίζῃ εἰς κοινοὺς ἀνθρώπους καρδίαν ἀποστόλων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν διακονίαν Του.

† Ὁ Πριγκηποννήσων **ΔΩΡΟΘΕΟΣ**

ΦΟΡΟΙ ΤΙΝΕΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚΟΙ

ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΖ' ΑΙΩΝΑ

ΕΠΙ ΤΗ ΒΑΣΕΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΕΓΓΡΑΦΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΤΟ ΥΠΟ τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου τοῦ Δ΄ ὑπογραφόμενον πατριαρχικὸν ἔγγραφον — τακρίριον λεγόμενον κατὰ τὴν τότε γλῶσσαν— ὑπεβλήθη εἰς τὸν Σουλτάνον Ἀχμὲτ τὸν Β΄, υἱὸν τοῦ Σουλτάνου Ἰμπραχὴμ καὶ ἀδελφὸν τοῦ Σουλτάνου Σουλεϋμὰν τοῦ Β΄. Ὁ Ἀχμὲτ ὁ Β΄. ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ 1691 μέχρι τοῦ Ἰανουαρίου (27)16 Φεβρουαρίου ἀπέθανε) τῷ 1695. Τὸ ὑπὸ μελέτην ἔγγραφον ἀνήκει εἰς τὴν συλλογὴν Χότζη, περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψα ἀρκετά, εἴτε εἰς τὴν «Ὀρθοδοξίαν», εἴτε εἰς τὴν Φωτίειόν μου Βιβλιοθήκην 1).

Εἰς τὴν ἐν λόγῳ συλλογὴν τέσσαρα τακρίρια τοῦ Διονυσίου τοῦ Δ΄ εὑρίσκονται. Ἐγράφησαν δὲ ὅλα κατὰ τὴν πέμπτην πατριαρχείαν τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου. Ἡ πατριαρχεία αὐτὴ — τελευταία — τοῦ Διονυσίου ἤρχισεν ἀπὸ τὰ μέσα Αὐγούστου τοῦ 1693 καὶ παρετάθη μέχρι τέλους Ἀπριλίου τοῦ 1694. 2). Ἑπομένως τὸ προμνησθὲν τακρίριον ἐγράφη κατὰ τὸ μεταξὺ τῶν δύο τούτων χρονολογιῶν χρονικὸν διάστημα.

Τὸ ἔγγραφον ὁμιλεῖ περὶ φόρων καὶ μισθωμάτων **resim** (ἀραβ. λέξις=φόρος) καὶ **ücret** ὡσαύτως ἀραβικὴ λέξις (=μισθός, ἀμοιβὴ διὰ μίαν ὑπηρεσίαν). Προσθέτει δὲ καὶ τὴν λέξιν **maktu** (ἀραβ.=κομμένον, κατ' ἀποκοπήν). Οἱ φόροι τοὺς ὁποίους εἰσέπραττον ἀρχιερεῖς τοῦ τόπου ἢ ἐνίοτε πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι ἐπὶ τουρκοκρατίας ἦσαν ἢ κυβερνητικοὶ ἢ πατριαρχικοί. Ὁ κατ' ἐξοχὴν κυβερνητικὸς φόρος ἦτο τὸ γνωστὸν χαράτζιον, (**haradj** λέξις ἀραβική), κεφαλικὸς φόρος. Τόσον ἦτο σύνδεδεμένος ὁ φόρος αὐτὸς μὲ τοὺς ραγιάδες, ὥστε πρὸς πλήρη χαρακτηρισμὸν αὐτῶν προσετίθετο πολλάκις καὶ ἡ λέξις χαρατζγκιουζάρ. Ἡ λέξις σημαίνει τὸν ἀποτίοντα τὸ **haradj**. Εἰς συνοδικὸν ἔγγραφον φέ-

---

1) Β΄. Μέρος, σελ. 11, 12, 13.

2) Περὶ τῶν πέντε πατριαρχειῶν τοῦ Διονυσίου Δ΄. ἀπὸ ἀπόψεως χρονολογίας, ἔγραψα διατριβὴν μὲ τὸν τίτλον : «Ἐξακρίβωσις τῶν πέντε πατριαρχειῶν Διονυσίου τοῦ Δ΄ τοῦ Μουσελίμη», δημοσιευθεῖσαν εἰς τὴν «Ὀρθοδοξίαν» τοῦ 1940, σ. 117—122.

ρον ἡμερομηνίαν 19 Μαρτίου 1689 ἀπευθυνόμενον ἀπὸ μέρους τῆς ἐνδημούσης συνόδου πρὸς τὸν τότε Σουλτάνον Σουλεϋμὰν τὸν Γ΄ — καὶ ὑπογραφόμενον καὶ σφραγιζόμενον ὑπὸ δέκα πέντε μητροπολιτῶν — ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐγγράφου : «Bu kulları Rum Metropolitleri ve sair haraçküzar raaya fukaraları olup = οἱ δοῦλοί της, ρωμηοὶ μητροπολῖται καὶ ἄλλοι πτωχοὶ ραγιάδες φόρον ἀποτίοντες, δλδ. τὸν φόρον χαράτζ 3). Οἱ ραγιάδες τόσον εἰς πατριαρχικά, ὅσον καὶ εἰς κυβερνητικὰ ἔγγραφα, καλοῦνται καὶ ζιμμὶ (zimmi) = φόρον τελοῦντες ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ zimmet = βάρος, χρέος. Τὸ χαρὰτζ ἦτο κυβερνητικὸς (κρατικὸς) φόρος, καὶ ἐπειδὴ ἦτο τότε τὸ ὀθωμανικὸν κράτος ἀπόλυτος μονοκρατορία, οἱ φόροι αὐτοὶ ὠνομάζοντο ὑπὸ τῶν ἡμετέρων «αὐθεντικὰ χαράτζια» 4). Ἐπειδὴ δὲ ἦτο τὸ χαράτζιον ἐτήσιον ἐκαλεῖτο καὶ «νενομισμένον ἐτήσιον» 5). Καθὼς ἀναφέρει ὁ Α. Κ. Ὑψηλάνης, ὁ Σουλτάνος Σουλεϋμὰν ὁ Γ΄ (1688—1691) κατὰ τὸ ἔτος 1690, «διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν χρημάτων διέταξε τὰ χαράτζια (διώρισε διανομὴν αὐτῶν) εἰς ἀλιά, ἐφσὰτ καὶ ἐδνὰ (ἀραβικαὶ λέξεις = ἀνώτερον, μέσον, κατώτερον).» Καὶ ἐνῷ, λέγει, προηγουμένως ἐπλήρωναν ὅλοι οἱ ραγιάδες ἀπὸ τρία γρόσια χαράτζ, τώρα πληρώνουν οἱ τῆς πρώτης τάξεως (ἀλιὰ) 10, οἱ τῆς δευτέρας 6 καὶ οἱ τῆς τρίτης 3. Ἐπεφόρτισε δὲ ὁ ἴδιος Σουλτάνος μὲ χαράτζι καὶ τοὺς μοναχοὺς 6).

Πρὸς εἴσπραξιν τῶν φόρων αὐτῶν ἐλάμβανον ἐντολὴν οἱ κατὰ τόπους ἀρχιερεῖς ἢ ἐστέλλοντο πατριαρχικοὶ ἔξαρχοι εἷς ἢ δύο μητροπολῖται καὶ εἷς ἢ δύο ὀφφικιάλοι ἢ καὶ μόνον λαϊκοί. Τοιουτοτρόπως π.δ.χ. κατὰ τὸ ἔτος 1591 ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β΄, ἔξαρχοι πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν διὰ νὰ συνάξουν τὰ αὐθεντικὰ χαράτζια καὶ μπακία (= καθυστερούμενα, μπακιέδες). Πρὸς τούτοις εἶχον ἐντολὴν νὰ παραλάβουν καὶ τὴν π α τ ρ ι α ρ χ ι κ ὴ ν «ζ η τ ε ί α ν», ἡ ὁποία ὡς προαιρετικὴ μᾶλλον βοήθεια ἐγίνετο παρὰ τῶν φιλευσεβῶν

---

3) Ἴδε ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην μέρος Β΄. 113—115, ὅπου δημοσιεύονται τὸ πρωτότυπον εἰς τὴν τουρκικὴν μὲ ἑλληνικὴν μετάφρασιν καὶ φωτοτυπία τοῦ κειμένου μὲ ἀραβικοὺς χαρακτῆρας.

4) Κ. Ν. Σάθα : «Βιογραφικὸν Σχεδίασμα περὶ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β΄.», σ. 164.

5) Α. Κ. Παπαδοπούλου : Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, Τόμ. Δ΄., σ. 21. Ἀρχιμ. Β. Στεφανίδου : «Τὸ χρέος τοῦ κοινοῦ καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου. Ν. Ποιμὴν Α. σ. 298, καὶ σημ. 7.

6) «Τὰ μετὰ τὴν Ἅλωσιν», σ. 202.

Χριστιανῶν καὶ ἱερέων 7). Κατὰ τὸ 1695 ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Πατριάρχου ἔξαρχοι εἰς τὴν Δύσιν καὶ τὴν Πελοπόννησον ὁ Ἰωαννίνων Ματθαῖος — κατόπιν Οἰκουμ. Πατριάρχης — καὶ ὁ μέγας λογοθέτης Ἱέραξ διὰ νὰ συνάξουν «χαράτζια τῶν μητροπλιτῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ τὰ ἀπὸ ζητείας ἐρχόμενα» 8).

Εἰς τοὺς κατόπιν χρόνους γίνεται χρῆσις τῆς περσικῆς λέξεως μὶρ (τὸ δημόσιον οὐσ. μιρὶ ἐπίθετον). Εἰς τὸ ἐν ὑποσημειώσει 8 ἀναφερόμενον πατριαρχικὸν τακρίριον ἀναγινώσκομεν senevi miri rusum =ἐτήσιοι κυβερνητικοὶ φόροι. Αἱ «ἐλεημοσύναι» εἶδος χρημ. βοηθείας ἢ φόρου πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον τουρκιστὶ ἐδηλώνοντο μὲ τὴν ἀραβ. λέξιν tessaduk (saddakat =ἔλεος).

Ὑπῆρχον καὶ φόροι πληρωνόμενοι μόνον ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ὡς τὸ ἐφάπαξ διδόμενον πεσκέσι. Κατόπιν ἐπενοήθη ὁ φόρος μουκαρὲρ= φόρος βεβαιώσεως, ὁ ὁποῖος κατ' ἀρχὰς ἐδίδετο ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν νέον Σουλτάνον—ὁσάκις διωρίζετο τοιοῦτος — πρὸς βεβαίωσιν καὶ παραμονὴν τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν θρόνον. Κατόπιν ὅμως ἐξειλίχθη εἰς ἐτήσιον φόρον καὶ ἔγινε φαίνεται τόσον βαρύς, ὥστε ἐπὶ Παϊσίου, περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος, οἱ ἀρχιερεῖς παρεκάλουν τὸν τότε Πατριάρχην Παΐσιον «νὰ ἀγωνισθῇ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀπαιτουμένου μουκαρερίου» 10).

---

7) Κ. Σάθα, ἔνθ. ἀνωτέρω.

8) Κ. Σάθα, σ. 200. Σημειωτέον ὅτι καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν γλῶσσαν ἡ ζητεία δὲν εἶχεν ἄλλο ὄνομα. Εἰς πατριαρχικὸν ἔγγραφον, τουρκιστὶ γεγραμμένον, ἐπὶ Πατριάρχου Καλλινίκου τοῦ Β´ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἀναφέρεται ἡ λέξις ζητεία zitiye. (Τὸ ἔγγραφον εἶναι τῆς συλλογῆς Χότζη).

9) Mukerrer ve ipka olmak νὰ ἐξακολουθῇ νὰ παραμένῃ εἰς τὴν θέσιν του. Ἴδε ἐμὴν Φωτ. Βιβλιοθήκην. Β. σ. ι6 κ. ἄλλ. mukarer παθ. μετοχὴ τοῦ ἀραβικοῦ takrir. Mukarrer = βεβαιωμένον. Ἡ ζητεία ἦτο καὶ πατριαρχικὴ εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τοπικὴ τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως. Ὅτε κατὰ τὸ ἔτος 1641 ἐπὶ Παρθενίου τοῦ Α´ ἐνεφανίσθη ὁ ἡγεμὼν Μολδοβλαχίας Ἰωάννης Βασιλείου πρὸς ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν τοῦ Οἰκουμ. Πατριαρχείου εἰς τὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐκεῖνον γράμμα κατεχωρίζετο καὶ τὸ ἀκόλουθον· «καὶ ἐκριζωθῆναι τὴν σαπρὰν ἐκείνην χρῆσιν τῆς πατριαρχικῆς ζητείας...» Καλλινίκου Δελικάνη μητροπολίτου Καισαρείας «Ἐπίσημα πατριαρχικὰ ἔγγραφα». Γ´. σ. 289, 299, 304.

10) Φωτ. Βιβλιοθήκη Β. σ. 143 καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Φ. Βιβλιοθήκης, ἀναλύω σχετικῶς διὰ μακρῶν τὸ σύστημα τοῦ φόρου τούτου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἐφηρμόζετο καὶ εἰς τὸν διορισμὸν τῶν ἡγεμόνων Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ὑψηλάντου, μν. ἔργ. σ. 352, 373, κ. ἄλλ.

Τὸ ὑπὸ μελέτην πατριαρχικὸν ἔγγραφον κάμνει λόγον περὶ ἐπισκόπων καὶ ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἐπαύθησαν καὶ περαιτέρω περὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ὑπὸ ἄλλων κληρικῶν, οἵτινες πάλιν παρενέβαλον ἐμπόδια εἰς τὸν μητροπολίτην τοῦ τόπου Μακάριον κατὰ τὴν εἴσπραξιν διαφόρων «δοσιμάτων». Καὶ εἰς τὸ προμνησθὲν ἔγγραφον τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου τοῦ Β΄, ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς σχέσιν ἔχοντα μὲ τὴν παῦσιν μητροπολιτῶν καὶ ἐπισκόπων δυστροπούντων εἰς τὴν εἴσπραξιν τῶν ὡς ἄνω φόρων. «Προσέτι δὲ διοριζόμεθα καὶ τοὺς προφανεῖς ἀπειθεῖς ἀρχιερεῖς καὶ μηδόλως εἰς τοὐμφανὲς αὐτοῖς φαινομένους ἐξωθεῖν τε τοῦ θρόνου, ὡς καθηρημένους κατὰ τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, καὶ οὕτως ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους ἀξίους ἀποκαθιστᾶν εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν, ψήφῳ μέντοι καὶ ἐκλογῇ ἀμφοτέρων (τοῦ Ἰωαννίνων δ.λ.δ. Ματθαίου καὶ τοῦ Μ. Λογοθέτου Ἱέρακος), χειροτονίᾳ δὲ τοῦ εἰρημένου μητροπολίτου Ἰωαννίνων». Τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸν ἐπὶ Πατριάρχου Ραφαὴλ τοῦ Β΄. ἐκδοθέντα συνοδικὸν τόμον ἐπιβεβαιοῦντα «τὰ πρότερον τυπωθέντα, τουτέστι τὸν μητροπολίτην ἢ ἐπίσκοπον τὸν μὴ παρέχοντα εὐπειθῶς τὰς ἐπ' αὐτῷ ριπτομένας κατ' ἔτος ζητείας καὶ χαράτζια καὶ τὰ παραπλήσια ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν ἀπροκριματίστως καθαιρεῖσθαι καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκβάλλεσθαι...». Ὁ ἀναφέρων τὰ τοῦ συνοδικοῦ ἐκείνου τόμου Ὑψηλάντης, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἐπὶ Ραφαὴλ τοῦ Β΄ (1601—1607) ἐπενοήθησαν αἱ ζητεῖαι καὶ τὰ ἐμβατοίκια». Ὡς πρὸς τὰ ἐμβατοίκια θὰ πρόκειται μᾶλλον περὶ ἀνανεώσεως τοῦ φορολογικοῦ αὐτοῦ μέτρου ἐπὶ τοῦ εἰρημένου Πατριάρχου. Ἡ ἀρχὴ αὐτῶν καὶ τῶν ζητειῶν εὑρίσκεται μᾶλλον περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος. Εἰς τὸ πρὸς τὸν ἡγεμόνα Μολδοβλαχίας Βασίλειον προσημειωθὲν πατριαρχικὸν γράμμα λόγος γίνεται περὶ ζητειῶν, ὡς εἴδομεν, θεσμοῦ προϋπάρχοντος. Εἰς τὸ ἔγγραφον τοῦ Ἰωάσαφ Β΄ (1564) καταχωρίζεται ἡ φράσις «ψυχικαὶ δόσεις καὶ εὐεργεσίαι τῶν εὐσεβῶν». Τί πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὑπὸ τὰς λέξεις αὐτάς ; Ἐλεημοσύνας ἢ ζητείας ; 11)

Τὸ ὑπὸ κρίσιν ἔγγραφον κάμνει λόγον περὶ τοῦ μητροπολίτου Μακαρίου, ὁ ὁποῖος διὰ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (βερατίου) εἶχεν ἀνα-

---

11) Μν. ἔργ. σ. 112. Ἀναφέρων τὰ τοῦ συνοδικοῦ τόμου ὁ Ὑψηλάντης προσθέτει : «Ὅθεν τούτου γεγονότος, οἱ ἀρχιερεῖς δὶς καὶ τρὶς καὶ τετράκις καὶ πεντάκις καθαιρέσει καὶ ἀθωώσει ὑπεβλήθησαν, ὡς οἱ κώδικες, ἐν οἷς αὗται σημειοῦνται, μαρτυροῦσι». Αἱ ζητεῖαι πρὸ τοῦ 1556, τὰ δὲ ἐμβατοίκια πρὸ τοῦ 1545. Τὸ τοιοῦτον ἀποδεικνύει, ἐπὶ τῇ βάσει διαφόρων ἐγγράφων, ὁ ἀρχιμ. Β. Στεφανίδης. Ν. Ποιμήν, Α. σ. 294.

λάβει τὴν πνευματικὴν διοίκησιν τῆς περιφερείας ὅπου, ὡς ρητῶς σημειώνεται, εὑρίσκονται αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία Νεοχώριον, Τρίκκαλα, Φανάριον, Τσατάλτζα, Ἰζδίνιον, Νάρδα, Λοιδορίκιον, Ραδοβίζιον, Ἄγραφα καὶ ἄλλα. Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ μητροπολίτου Λαρίσσης. Ὁ σχεδὸν σύγχρονος τοῦ ἐγγράφου τούτου Χρύσανθος Ἱεροσολύμων εἰς τὸ συνταγμάτιόν του διὰ τὴν ἐπαρχίαν Λαρίσσης καταχωρίζει τὰ ἑξῆς : «Ὁ Λαρίσσης, ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος δευτέρας Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος. Καὶ ἐπισκόπους ἐννέα, τὸν Δημητριάδος, τῶν Σταγῶν, τὸν Λιτζᾶς καὶ Ἀγράφων, τὸν Σκιάθου καὶ Σκοπέλου, τὸν Γαρδικίου, τὸν Ροδοβιτζίου, τὸν Λοιδορικίου, τὸν Θαυμακοῦ καὶ τὸν Ζητουνίου». 12) Τὰ ἐν τῷ πατριαρχικῷ ἐγγράφῳ ἀναφερόμενα χωρία, ὡς καὶ αἱ πόλεις, ὑπάρχουν εἰς τὴν μητροπολιτικὴν περιφέρειαν τῆς μητροπόλεως Λαρίσσης ὡς αὕτη περιγράφεται ὑπὸ τοῦ Χρυσάνθου καὶ ὡς αὕτη ἐνεφανίζετο περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος. 13)

† Ὁ Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως καὶ Θείρων ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΤΟ ΤΑΚΡΙΡΙΟΝ

Saadetlü ve mürüvvetlü sultanım hazretleri sağ olsun.

Bilfiil Patrikliğime dahil Yenişehir ve tevabii Tirhala ve Narda ve Fener ve Çatalca ve İzdin ve Yeniçe ve Kalabaka ve Lidedik ve İğnebahtı ve Ağrafa ve İskete ve Gardık ve Radovizo ve kazalarında sakin Piskoposların ve papazların ve keşişlerin ve sair zimmilerin üzerlerine hala beratı padişahi ile Metropolit olan Makarios nam Rahip Metropolitliğinde dahil bazı Piskopos ve papazların ayinimizin hilafı kabahatleri zühür ettikte azl olunup mıtadı kadim üzre yerlerine nasp olunanlar Mitropoliti mezbure resim ve ücret namına vere geldikleri maktularını bade zeman talep edip rencide etmelerile mürüvvetlü sultanımdan mercudur ki ol makule Piskopos ve papazların hilafı mitad teaddileri men olunup verdikleri

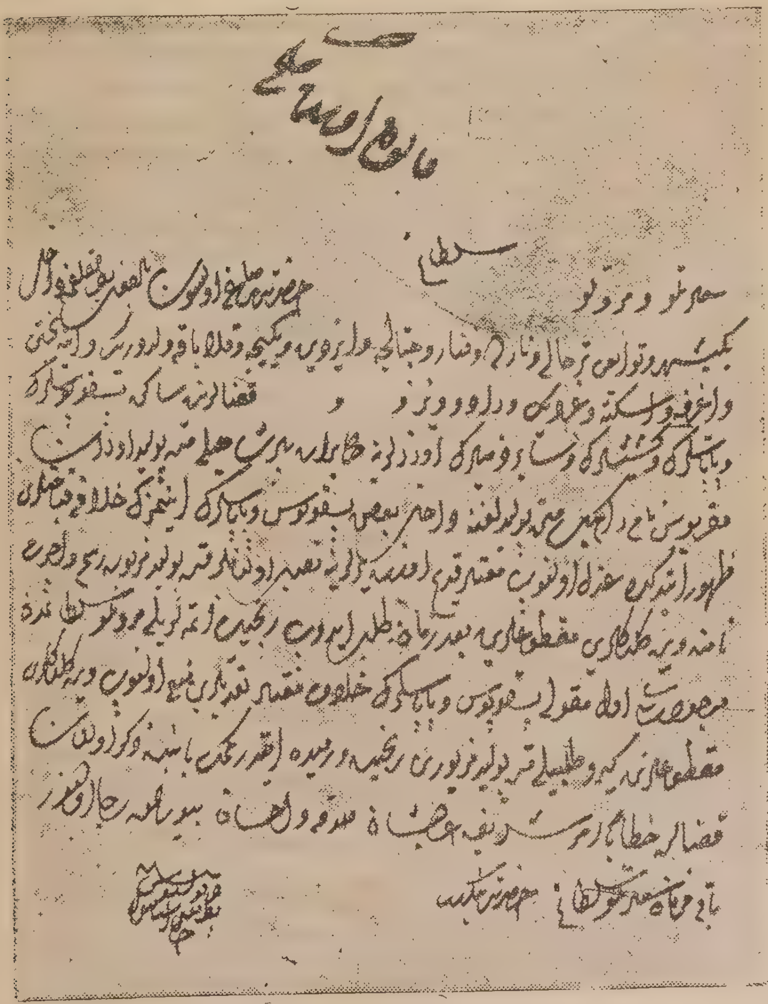
12) Ἔκδοσις Βενετίας, 1778, σ. 72. Τὸ Yeni Chehir (Νεοχώριον) καὶ τὸ Φανάριον (Φενὲρ) τῆς Θεσσαλίας ἀναφέρονται καὶ εἰς ἕτερον τουρκιστὶ συντεταγμένον πατριαρχικὸν γράμμα ἐπὶ Πατριάρχου Παϊσίου τοῦ Β΄, τὸ ὁποῖον κατεχώρισα εἰς τὴν Communication τὴν ὁποίαν ἔκαμον εἰς τὸ περυσινὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ συνελθὸν Βυζαντινολογικὸν Συνέδριον καὶ τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσα ἐν Ἀθήναις. (Communication faite) σ. 6—7.

13) Εἰς ἓν ἔγγραφον τῶν μέσων τοῦ ιζ΄ αἰῶνος, ὁ Ἀλέξανδρος Τυρναβίτης διδάσκαλος τοῦ γένους ἐσημείωσε : «ἐκ τῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δι δ. τοῦ ἐκ Τυρνάβου Λαρίσσης». «Ἐκκλ. Ἀλήθεια», Α΄. σ. 3.

maktularını geri talebi ile Metropoliti mezbure rencide ve remide ettirmemek babında zikr olunan kazalara hitaben emri şerifi Ali-şan sadaka ve ihsan buyurulmak ricalar olunur baki ferman saadetlü sultanım hazretlerinindir.

DİONİSİOS Patriki

İstanbul Hala

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΑΚΡΙΡΙΟΥ

Ὁ εὐδαίμων καὶ φιλάνθρωπος σουλτάνος μου ἂς εἶναι ὑγιής.

Ὁ ὀνόματι Μακάριος κληρικὸς δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος (βερατίου) διωρίσθη μητροπολίτης τῶν ἐπισκόπων, τῶν ἱερέων, τῶν μοναχῶν καὶ λοιπῶν φόρου ὑποτελῶν (λαϊκῶν) τῶν κατοικούντων εἰς ἐκείνην τὴν ἐν ἐνεργείᾳ πατριαρχικήν μου περιοχήν, ἥτις περιλαμβάνει τὸ Νηοχῶρι (Γενισεχὶρ) καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ, τὰ Τρίκκαλα, τὸ Φανάριον, τὴν Τσατάλτζαν, τὸ Ἰζδίνιον, τὴν Νάρδαν, τὴν Καλαμπάκαν, τὸ Λοιδορίκιον, τὸ Γενίτζε, τὸ Ἰγνεμπαχτί, τὰ Ἄγραφα, τὴν Σκύτην, τὸ Γαρδίκιον, τὸ Ραδοβίζιον καὶ τὰς ὑποδιοικήσεις (καζάδες) αὐτῶν. Ἐπίσκοποί τινες καὶ ἱερεῖς ὑπαγόμενοι εἰς τὴν μητροπολιτικὴν περιφέρειαν τοῦ εἰρημένου ἐπαύθησαν ἐξ αἰτίας πράξεών των ἀντιθέτων πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα, εἰς δὲ τὰς θέσεις αὐτῶν διωρίσθησαν ἄλλοι, συμφώνως πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἡμῶν καθεστώς, οἱ ὁποῖοι ἐνοχλοῦσι τὸν εἰρημένον μητροπολίτην ὡς πρὸς τὰ ὑπὸ τύπον φόρου καὶ μισθοῦ ἀνέκαθεν κατ' ἀποκοπὴν δοσίματα. Ἐξαιτούμεθα λοιπὸν παρὰ τοῦ φιλανθρώπου ἡμῶν Σουλτάνου ὅπως ἐκδοθῇ φιρμάνιον διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δίδεται ἱερὰ διαταγὴ εἰς τὰς εἰρημένας ὑποδιοικήσεις ὅπως οἱ τοιούτου εἴδους ἐπίσκοποι καὶ ἱερεῖς ἐμποδισθῶσιν ἀπὸ τοῦ νὰ διαπράττωσι τὰς τοιαύτας ἐναντίον τοῦ καθεστῶτος παραβιάσεις καὶ μὴ ἐνοχλῶσι καὶ ἐκφοβίζωσι τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος μητροπολίτην ζητοῦντες τὴν ἐπιστροφὴν τῶν κα' ἀποκοπὴν διδομένων φόρων.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

Ο ΑΙΩΝΙΟΣ ΘΑΝΑΤΟΣ

ΤΗΣ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΨΥΧΗΣ

Η ΤΗ ΕΠΙΚΑΙΡΩ καὶ ῥεούσῃ ζωῇ ἀκολουθήσασα ἀνθρωπίνη ψυχὴ καὶ τῇ ἁμαρτίᾳ δουλεύσασα, «ἥτις ἐστὶν ἡ ἀνομία» (πρβλ. α΄ Ἰωάν. γ΄, 4), μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἐπὶ τὸν Ἅδην κατέρχεται, ἐν μερικῇ διατελοῦσα κολάσει, ἕως οὗ ἐπιστῇ ἡ φοβερὰ ἐκείνη ὥρα τῆς τελικῆς κρίσεως, ἥτις ὡς ἀστραπὴ ὀξυτάτη αἰφνιδίως θροήσει πᾶσαν τὴν γῆν, (πρβλ. Λουκ. κα΄, 34—35), καθ' ἣν ὁ Κύριος «φωτίσει, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν» (α΄ Κορ. δ΄, 5 πρβλ. καὶ β΄ Κορ. ε΄, 10), ὁπότε ἡ ψυχὴ σὺν τῷ ἀναστησομένῳ ἀφθάρτῳ ἤδη σώματι (πρβλ. α΄ Κορ. ιε΄, 42—53), θέλει λάβῃ παρ' αὐτοῦ εἴτε τὰς φοβερὰς βασάνους καὶ τὸν αἰώνιον θάνατον, εἴτε τὰ λαμπρὰ ἔπαθλα καὶ γέρα τῶν βεβιωμένων, καὶ τὴν ζωὴν τὴν μακαρίαν καὶ ἀτελεύτητον (πρβλ. Ματθ. κε΄, 46 Ρωμ. στ΄, 23) (1).

Ἡ μερικὴ δ' αὕτη τῆς ψυχῆς κόλασις, δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς τὰ ἑξῆς τρία σημεῖα : α΄) εἰς τὸ ὀδυνηρὸν τῆς φυλακῆς· β΄) εἰς τὴν ἀνεκδιήγητον θλῖψιν· καὶ γ΄) εἰς τὴν διηνεκῆ ἀγωνίαν.

Καὶ τὸ μὲν ὀδυνηρὸν τοῦ Ἅδου καταφαίνεται ἐξ αὐτοῦ τοῦ τόπου, ὅστις κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον, ὑποκάτω ἐστὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης, τουτέστι ἄβσσος, τόπος σκοτεινὸς καὶ ἀπόκρυφος, τόπος αἰωνίου ζόφου πεπληρωμένος, ἄλλαις λέξεσι, τάρταρος, χωρίον χαῶδες καὶ ἀφεγγές, καταστάλαγμα ὡς εἰπεῖν πάσης ὀδύνης, καὶ πικρίας, μᾶλλον δὲ αὐτὴ αὕτη ἡ πικρία (πρβλ. Ἐξόδ. ιε΄, 23. Ἰώβ. ι΄, 20) (2).

Τοῦτο ὡσαύτως καταφαίνεται καὶ ἐκ τῶν ὑπηρετῶν τοῦ Ἅδου, οἵ-

---

(1) «Ἡ ψυχή, λέγει ὁ Νύσσης Γρηγόριος, καθ' ἑαυτὴν ἐξεταζομένη, οὔποτε ἀναστήσεται· ἐπειδὴ οὐ τελευτᾷ, ἀλλ' ἄφθαρτός ἐστι καὶ ἀνώλεθρος· ἀθάνατος δὲ ὑπάρχουσα, θνητὸν ἔχει τὸ κοινωνὸν τῶν πραγμάτων (τ. ἔ. τὸ σῶμα), καὶ διὰ τοῦτο... ἐν τῷ καιρῷ τῶν εὐθυνῶν, ἐνοικήσει πάλιν τῷ συνεργῷ (τ. ἔ. σώματι), ἵνα μετ' ἐκείνου κοινὰς δέξηται τὰς κολάσεις ἢ τὰς τιμάς» (Τόμ. καὶ Λόγ. γ΄. εἰς τὸ Πάσχα).

(2) Ὁ προφήτης Ἡσαΐας ἐκπληττόμενος λέγει περὶ τοῦ Ἅδου : «τὶς ἀναγγελεῖ ὑμῖν τὸν τόπον τὸν αἰώνιον ;» (λγ΄, 14). Τρεῖς καθολικοὶ τόποι τῶν ὄντων ὑπάρχουσι : τὰ οὐράνια, τὰ ἐπίγεια, καὶ τὰ καταχθόνια· εἰς τοὺς ὁποίους τόπους διαμοιράζονται τά τε ἀγαθὰ καὶ κακά, ἀνάμικτα μὲν εἰς τὰ ἐπίγεια, μόνον δὲ ἡ ζωή, ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀνάπαυσις εἰς τὰ οὐράνια· εἰς δὲ τὰ καταχθόνια ὁ θάνατος μόνον, ἡ λύπη καὶ ἡ κόλασις.

τινες προξενοῦσι τὸν ἀποτροπιασμὸν καὶ τὴν φρίκην, καθόσον ὁμοιάζουσι πρὸς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, τὸν Ἑωσφόρον, «ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ὁποίου ἐκπορεύονται ὡς λαμπάδες καιόμεναι, καὶ διαρρίπτονται ὡς ἐσχάραι πυρός· ἐκ μυκτήρων αὐτοῦ ἐκπορεύεται καπνὸς καμίνου καιομένης πυρὶ ἀνθράκων· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἄνθρακες· φλὸξ δὲ ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται· κύκλῳ δὲ ὀδόντων αὐτοῦ φόβος» (Ἰώβ. μα', 14—18).

Ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ὡς ἐν φοβερᾷ εἱρκτῇ διαμένουσα ἡ ἀσεβὴς ψυχή, ὑφίσταται δεινὰ καὶ κακώσεις, ὡς προοίμιον τῆς μελλούσης αἰωνίου αὐτῆς κολάσεως.

Καὶ καλεῖται μὲν ἡ ἄβυσσος αὕτη τοῦ Ἅδου φυλακή, ἀλλ' εἶναι τὰ ἐν αὐτῇ κολαστήρια, οἱ πόνοι καὶ τὰ μαρτύρια, ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ δεινότερα καὶ φοβερώτερα πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τοιούτων. Διὸ καὶ βλέπομεν πολλούς, «ἄτακτα ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου ποιοῦντας, καὶ τὴν κλίνην αὐτὴν μετὰ πολλῆς τῆς ῥύμης τινάσσοντας, καὶ φοβερὸν ἐνορῶντας τοῖς παροῦσι», καὶ μὴ θέλοντας νὰ παραδώσωσι τὴν ψυχὴν αὐτῶν, διὰ τὴν ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ καταδίκην αὐτῆς καὶ ἀμετάτρεπτον κακοδαιμονίαν (3).

Ἡ δὲ θλῖψις ἡ μεγάλη καὶ ἀδιήγητος, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει, ἔν γε τῷ παρόντι, ἡ ἁμαρτωλὸς ψυχὴ ἐν τῇ μερικῇ αὐτῆς κολάσει, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν θλῖψιν τόσον θέλει καταβυθισθῇ ὕστερον ἐν τῇ καθολικῇ κρίσει καθ' ἣν «πάντες τετραχηλισμένοι πρὸ τοῦ φοβεροῦ κριτηρίου στησόμεθα», ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ ἐνθυμηθῇ, μηδ' αὐτὸν τὸν Θεόν, «ἐν ᾧ ἡ εὐφροσύνη καὶ ἡ παραμυθία» (πρβλ. ψαλ. οστ', 3), ἡ θλῖψις αὐτῆς αὕτη ἔγκειται εἰς τὰ ἀνομήματα τῆς ψυχῆς καὶ τὰ πάθη, εἰς ἃ ἦτο προστετηκυῖα, καὶ ὅλως τῇ γῇ προσηλωμένη, καὶ δι' ὧν τυγχάνει πεφορτισμένη, ἅτε ἐνδυθεῖσα «τὸν ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἐσπιλωμένον χιτῶνα» (Ἰούδα 23) (4).

Βλέπουσα δ' αὕτη τετυπωμένην οὕτως ἐν ἑαυτῇ τὴν δεισίμονα τῆς ἁμαρτίας μορφήν, θλίβεται ἐπὶ τούτῳ καὶ κατατήκεται. Θλίβεται, διότι δὲν δύναται νὰ ἀπεκδυθῇ καὶ ἀποτινάξῃ τὸ λελεπρωμένον τοῦτο ἔνδυμα, τὸ ἐν τῷ αἵματι τοῦ διαβόλου πεφυρμένον, τὸ μιαρὸν καὶ ἀκάθαρτον, οὗ ἡ βαφὴ ἀνέκπλυτος (πρβλ. Ἡσ. ιδ', 19).

Θλίβεται προσέτι, καὶ ἀδολεσχεῖ καὶ καταφλέγεται, καὶ σπαράσσε-

(3) Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος εἰς τὸν 6'. Λόγον εἰς τὸν Λάζαρον, λέγει ὅτι «πολλάκις ἡ ψυχὴ ἀναδύεται (ἤτοι δὲν θέλει νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τοῦ σώματος), καὶ πρὸς τὸ βάθος κάτω χωρεῖ (τῆς καρδίας δηλ.), καὶ δέδοικε καὶ φρίττει μέλλουσα τῆς σαρκὸς ἀφίστασθαι», (πρβλ. καὶ Ὁμιλ. νγ'. εἰς Ματθ.).

(4) Ἕτερον ἁμαρτία καὶ ἕτερον πάθος· καὶ ἁμαρτία μέν ἐστιν ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ πρᾶξις τῆς ἁμαρτίας· πάθος δὲ αὐτὴ ἡ ῥίζα, ἡ ἐρριζωμένη ἐν τῇ καρδίᾳ, ἥτις βλαστάνει τὴν κατὰ πρᾶξιν ἁμαρτίαν.

ται αὕτη, τιμωρουμένη οὕτω μερικῶς, ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς παθῶν καὶ ἁμαρτημάτων, ὡς λέγει ἱερός τις πατήρ, οὕτω γράφων : «ὅταν ἐξέλθῃ ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώματος, μονοῦται αὐτὴ καὶ τὰ πάθη αὐτῆς, καὶ λοιπὸν κολάζεται ὑπ' αὐτῶν, πάντοτε εἰς αὐτὰ ἀδολεσχοῦσα, καὶ φλεγομένη ὑπὸ τῆς ὀχλήσεως αὐτῶν, καὶ διασπαραττομένη ὑπ' αὐτῶν, ὥστε μὴ μνησθῆναι τοῦ Θεοῦ δύνασθαι»(βλ. καὶ Συλλογ. Ἰωάν. Ἀντιοχ. ἐν τῇ α΄. ὑποθέσει).

Τιμωρεῖται ἡ δυσσεβὴς ψυχὴ ὑπὸ τῆς ἰδίας καχεξίας, ἔχουσα πάντοτε τὴν πικρὰν μνήμην καὶ τὴν ἐπώδυνον ἀδολεσχίαν τῶν παθῶν καιόντων ἀεὶ καὶ καταφλεγόντων αὐτήν, (πρβλ. Ἡσ. λγ΄, 11), καὶ τὰ πονηρὰ ἔργα, ἅτινα «κατέβαλον αὐτὴν πτῶμα ἐπὶ πτώματι» (Ἰώβ. ιστ΄, 14), καὶ τὰ ἄλλα τοῦ κόσμου τερπνὰ καὶ ἐφάμαρτα, ἅτινα «παρῆλθον πάντα ὡς σκιά,, ὡς ἀγγελία παρατρέχουσα» (Σοφ. Σολ. ε΄, 9).

Ἤδη ἡ τάλαινα αὕτη ψυχή, ἔχουσα ἐν ὀφθαλμοῖς τὰ ἀνεξάλειπτα ἴχνη τῆς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, καὶ ἀναλογιζομένη τὴν ἄπειρον ὕβριν τοῦ Παντοκράτορος, ἣν ἐν τῷ κόσμῳ διέπραξε, τραχηλιάσασα ἐναντίον αὐτοῦ, διὰ τῶν ἀνομιῶν αὐτῆς καὶ τῆς παραβάσεως τοῦ θείου Νόμου, καὶ στασιάσασα οὕτω κατὰ τῆς θεότητος, ἐπὶ μᾶλλον θλίβεται καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότος τυπτομένη ὀδύρεται, καὶ ἐπιζητεῖ τρόπον ἐπιστροφῆς καὶ αὖθις ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα πενθοῦσα καὶ κλαίουσα καὶ ἀδιαλείπτως καθ' ἅπαντα τὸν βίον εὐχομένη, ἀποπλύνῃ καὶ ἀποκαθάρῃ, διὰ τῶν ἑαυτῆς στεναγμῶν καὶ δακρύων πάντα ῥύπον, καὶ ἀπεκδυθῇ τὸν χιτῶνα τῆς ἁμαρτίας. Πλὴν «εἰς κενὸν αὕτη ἤλπισε» (πρβλ. Ἡσ. κθ΄, 8), «ἀφέστηκε γὰρ ὁ καιρὸς ἀπ' αὐτῆς» (πρβλ. ἀριθ. ιδ΄, 19), διότι μετὰ τὸν θάνατον, οὐκ ἔστιν ὁ ῥυόμενος «οὐκ ἔστιν ἐν τῷ Ἅδῃ ἐξομολογούμενος, οὐδὲ ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων Θεοῦ· συνέκλεισε γὰρ ὁ Θεὸς κατ' αὐτοῦ» (Μ. Βασ. πρβλ. καὶ Ἰώβ. γ΄, 23 καὶ ψαλ. στ΄, 5), καὶ πᾶσα παράκλησις «κέκρυπται ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ» (πρβλ. Ὠσηέ, ιγ΄, 14).

Μετανοεῖ νῦν ἡ ταλαίπωρος ψυχή, ἀλλ' ἡ μετάνοια αὐτῆς οὐ μόνον εἰς οὐδὲν ὠφελεῖ, ἀλλ' οὐδὲ νὰ παραμυθήσηται ἁπλῶς ταύτην δύναται (5).

Ἡ ἀγωνία δὲ καὶ ἡ ταραχὴ τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ἐν τῷ Ἅδῃ διὰ τὴν μέλλουσαν τελικὴν κόλασιν πᾶσα ἁμαρτωλὸς ψυχή, καταδείκνυται ἐκ τούτου. Ὅπως δηλονότι ἡ ἐνάρετος καὶ θεοφιλὴς ψυχή, ἐξελθοῦσα ἐκ τῶν

(5) Περὶ τῆς μετανοίας ταύτης ὁ Θεολ. Γρηγόριος λέγει τὰ ἑξῆς : «δεινὸν ὑστεροβουλία, καὶ τηνικαῦτα τῆς ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὅτε οὐ ἔστι λύσις τῆς ζημίας, μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἐκδημίαν, καὶ τὸν πικρὸν συγκλεισμὸν τῶν ἑκάστῳ βεβιωμένων...» (Λόγ. εἰς τὸ βάπτισμα).

τῆς σαρκὸς κλείθρων, καὶ ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἐνθένδε, ἀπολαμβάνει κατά τινα τρόπον, καὶ αἰσθάνεται ἐν θαυμαστῇ ἀγαλλιάσει, τὴν προσδοκωμένην, ἐν τῇ κοινῇ ἀναστάσει πλήρη καὶ τελείαν μακαριότητα, οὕτω καὶ ἡ ἐν Ἅδου κατεχομένη ἁμαρτωλὸς ψυχή, διατελεῖ εἰς διαρκῆ ἀγωνίαν καὶ ταραχήν, γευομένη καὶ αὐτὴ οὕτως εἰπεῖν ὡαὶ αἰσθομένη τὴν ἣν μέλλει ν' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου αἰώνιον καταδίκην (πρβλ. Λουκ. ιστ', 19) (6).

Ἀγωνιᾷ ἡ ἀσεβὴς ψυχὴ καὶ τρέμει τὴν μέλλουσαν ἀτελεύτητον αὐτῆς τιμωρίαν τοσοῦτον, ὥστε ἔξω ἑαυτῆς γενομένη, νὰ νομίζῃ ὁτὲ μὲν ὅτι ἀκούει τὴν φωνὴν τοῦ ἀπαραλογίστου Κριτοῦ παραπέμπουσαν ταύτην ἐκεῖ, ἔνθα ὑπάρχει ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον· (7) τὸ πῦρ ἐκεῖνο, ὅπερ «καυθήσεται ἕως ἅδου· φλέξει θεμέλια ὀρέων» (Δευτερ. λϐ', 22)· τὸ πῦρ τῆς θείας ὀργῆς, τουτέστιν ἡ αἰώνιος τύψις καὶ ὁ ἀκατάπαυστος τῆς συνειδήσεως ἔλεγχος (πρβλ. Μάρκ. θ', 43), Ἠσ. ξστ', 24, πρβλ. καὶ Ἰώβ. λα', 12), ὁτὲ δὲ τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως Δαυῒδ τὴν λέγουσαν «ἀποστραφήτωσαν οἱ ἁμαρτωλοὶ εἰς τὸν ἅδην» (φαλ. θ', 17)· ἄλλαις λέξεσι, διωχθήτωσαν μετ' ἀποστροφῆς, καὶ φυγαδευθήτωσαν εἰς τὸν Ἅδην, τουτέστιν εἰς τὴν αἰώνιον κόλασιν, ἔνθα καῦσις ὀδυνηρὰ καὶ λύπη ἀπαραμύθητος, καὶ κλαυθμὸς καὶ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων (πρβλ. Ματθ. η', 12).

Φοβεῖται αὕτη καὶ τρέμει τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως, καθ' ἣν θέλουσι φανερωθῇ οὐ μόνον ἐνώπιον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν δαιμόνων, πάνθ' ὅσα ἐν τῷ βίῳ ἥμαρτεν, ἕκαστον μετὰ τῶν

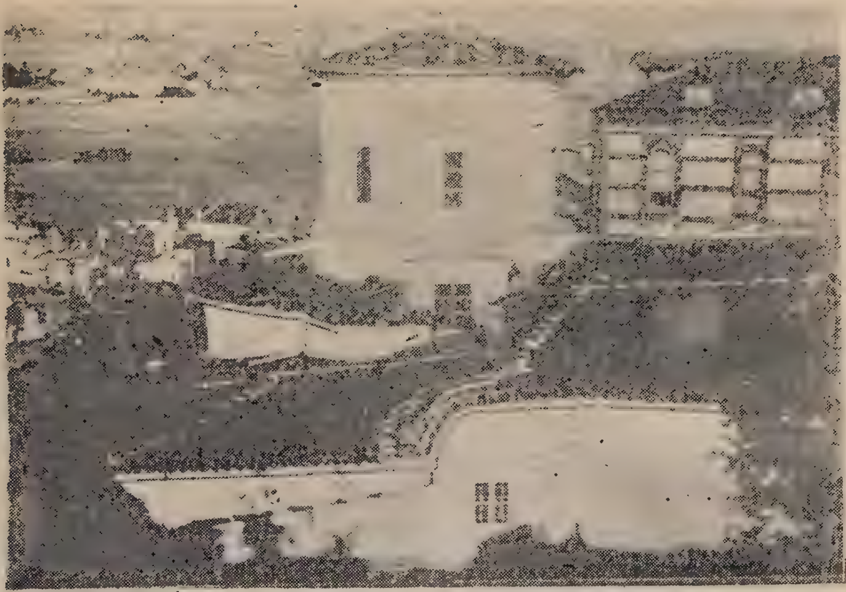
---

(6) Βλ. καὶ Ἰ. Φώτιον ἐν οἷς λέγει ὅτι «ὁ ἑαυτόν... χωρίζων τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἐν τῷ κόσμῳ περιστάσεων καὶ ἀδολεσχιῶν, τῆς ὅ,τι μάλιστα εὐδαιμονίας ἀπολαύει, καὶ πρὸ τοῦ τυχεῖν τῶν ἐκεῖθεν ὡς ἐν εἰκόνι τῷ παρόντι καὶ ἐν προοιμίῳ πολλῆς τῆς μακαριότητος ἐντρυφᾷ»(Ὁμιλ. 6' εἰς τὸν δίκαιον Ἰώβ).

(7) Περὶ τοῦ πυρὸς τούτου Γρηγόρ. ὁ Θεολόγος λέγει τὰ ἑξῆς : «οἶδα πῦρ ἔτι φοβερώτερον, ὅ τῷ ἀκοιμήτῳ σκώληκι συντέτακται, μὴ σβεννύμενον, ἀλλὰ διαιωνίζον τοῖς πονηροῖς» (Λόγ. εἰς τὸ βάπτισμα)· καίτοι τὸ κολαστικὸν τοῦτο πῦρ φαίνεται καὶ εἶναι μετριώτερον τοῦ δικαίου, καθόσον ὁ κολάζων Θεὸς κερνᾷ τῇ δικαίᾳ κολάσει τὴν φιλανθρωπίαν.

Ὁ Μ. Βασίλειος φέρων τὸ ρητὸν τοῦ Δαυῒδ (ψαλ. κη', 7), λέγει ὅτι διαιρεθήσεται τοῦ πυρὸς ἡ φύσις· καὶ τὸ μὲν φῶς ἔσται εἰς ἀπόλαυσιν τοῖς δικαίοις· τὸ δὲ τῆς καύσεως ὀδυνηρὸν τοῖς κολαζομένοις (Ὁμ. στ'. εἰς ἑξαήμ.).

Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ χωρίον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καθ' ὃ ὁ ἁμαρτωλὸς «σωθήσεται οὕτω δὲ ὡς διὰ πυρὸς» (α' Κορ. γ', 15), ὁ Ἰ. Φώτιος ἑρμηνεύει τοῦτο, «ὡς ἐν πυρὶ σωζόμενος καὶ διὰ πυρὸς ἀεὶ καιόμενος καὶ μὴ ἀναλισκόμενος».

Δύο ἕτεραι ἀπόψεις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας Μουχλίου.
(Ἡ κάτω φωτογραφία ἐλήφθη ἐν ὥρᾳ νυκτός).

ἰδίων τύπων, ταὐτὸν εἰπεῖν, «ἑκάστη ἁμαρτία μετὰ τοῦ ἰδίου χαρακτῆρος ἐναργῆ φέρουσα τὴν ὑπόμνησιν παραστήσεται» (Μ. Βασ. ἑρμ. εἰς μη', ψαλ. πρβλ. καὶ Ὠσηὲ ζ', 2 καὶ ψαλμ. μθ', 21)· διὸ καὶ ἀποδύρεται καὶ δέεται καὶ ἀντιβολεῖ καὶ ἱκετεύει, πλὴν εἰκῇ καὶ μάτην, τὰ ὄρη καὶ τὰς πέτρας ἵνα πέσωσιν ἐπ' αὐτὴν καὶ κρύψωσιν αὐτὴν ἀπὸ προσώπου τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ ἀρνίου (πρβλ. Ἀποκ. στ', 16), καὶ ἀπὸ τῆς πανδήμου αἰσχύνης (8).

Τὸ δὲ θαυμαστὸν εἶναι ὅτι τόσον τὰ ἀγαθὰ ἔργα, ὅσον καὶ τὰ πονηρά, θὰ φανῶσι τότε οὐχὶ ὅπως φαίνονται νῦν εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ὅπως φαίνονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ Κυρίου, τουτέστιν ἡ μὲν ἀρετὴ καὶ ἡ εὐσέβεια ἀπείρως λαμπρότεραι καὶ τιμιώτεραι, ἡ δὲ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια ἀπείρως εἰδεχθέστεραι καὶ ἀτιμότεραι.

Ταράσσεται πρὸς τούτοις καὶ ἀγωνιᾷ καὶ τρέμει ἡ ἁμαρτωλὸς ψυχὴ ἡ ἐν τῇ κακίᾳ αὐτῆς καταδαπανηθεῖσα (πρβλ. Σοφ. Σολ. ε', 14), ἀναλογιζομένη ὅτι πρὸ τοῦ ἀστέκτου βήματος τοῦ Κυρίου ἱσταμένη, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου «πῦρ καυθήσεται καὶ κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά» (πρβλ. ψαλ. μθ', 3, ηστ', 3), πέλαγος δὲ πρὸ αὐτοῦ ἀγριώτατον ἐκ τοῦ πυρὸς ἔχων τὰ κύματα, «ἐσθίειν μέλλοντα τοὺς ὑπεναντίους» (πρβλ. β'. Πέτρου γ', 7, 10, Ἑβρ. ι', 27, Ἡσ. μζ', 14 καὶ Δαν. ζ', 10) (9), δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀποθέσῃ κούφως τὸν λόγον τῶν βεβιωμένων τῷ ἀδεκάστῳ Κριτῇ, ὁπότε θὰ ὑποστῇ οὐ μόνον τὸν αἰώνιον θάνατον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀλλοτρίωσιν (πρβλ. Ματθ. κδ', 51) (10).

---

(8) «Οἱ τὰ φαῦλα πράξαντες, λέγει ὁ Μ. Βασίλειος, εἰς ὀνειδισμὸν καὶ αἰσχύνην ἀναστήσονται... καὶ τάχα φοβερωτέρα τοῦ σκότους καὶ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου ἡ αἰσχύνη ἐστίν, ἣ μέλλουσι συνδιαιωνίζειν οἱ ἁμαρτωλοί», (Ἑρμην. εἰς τὸν λγ' ψαλμόν), Γρηγόριος δὲ ὁ Θεολόγος λέγει ὅτι ἡ αἰσχύνη ἀποτελεῖ «μέρος τῆς ἐκεῖσε κολάσεως». (Λόγος εἰς τὸ βάπτισμα).

(9) Ὁ Ἰ. Χρυσόστομος λέγει περὶ τοῦ πυρίνου ποταμοῦ τῆς κολάσεως τὰ ἑξῆς : «...ἄβυσσός ἐστιν ἐκεῖ μεγάλη φλογὸς χαλεπωτάτης πανταχοῦ γάρ, πῦρ περιτρέχον ἔστιν ἰδεῖν, ἀγρίῳ τινὶ θηρίῳ ἐοικός...» (Ὁμιλ. μγ'. εἰς τὸ κατὰ Ματθ.).

(10) Τὴν παντελῆ ταύτην ἀποξένωσιν καὶ τὸν χωρισμὸν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ Μ. Βασίλειος καλεῖ διχοτομίαν, περὶ ἧς λέγει ὅτι : «εἰ καὶ μὴ ἀνακέκραται νῦν αὕτη τοῖς ἀναξίοις, ἀλλ' οὖν παρεῖναι δοκεῖ πως τοῖς ἅπαξ ἐσφραγισμένοις, τὴν ἐπιστροφὴν τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἀναμένον· τότε δὲ ἐξόλου τῆς βεβηλωσάσης αὐτοῦ τὴν χάριν ψυχῆς ἀποτμηθήσεται» (Περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύμ. κεφ. ιστ'.). Πρβλ. καὶ Ἰ. Χρυσόστομον ἐν οἷς λέγει ὅτι : «...ὅταν τις ἐξ ὄψεως γένηται τοῦ Θεοῦ, ἤδη εἰς τὴν γέενναν ὑπέμεινε». (Λόγος εἰς τὴν πρὸς Ρωμ.).

Ἡ ἀλλοτρίωσις δ' αὕτη καὶ διηνεκὴς τῆς ψυχῆς στέρησις τοῦ δημιουργοῦ τῶν ἁπάντων Θεοῦ, ἀποτελεῖ τὴν μεγαλυτέραν αὐτῆς τιμωρίαν καὶ τὸ φρικτότερον κολαστήριον (11). Ἀποτελεῖ θλῖψιν ἄπειρον καὶ στενοχωρίαν ἀνεκδιήγητον (12), καὶ ἀλγηδόνα ἀσυγκρίτως τοῦ πυρὸς καυστικωτέραν, καὶ πικρίαν συνεχῆ καὶ ἀνεξάλειπτον (πρβλ. Ἱερεμ. β', 19).

Ἐὰν ὁ Ἀβεσσαλὼμ ἐπὶ παραδείγματος, προέκρινε τὴν ἐξορίαν μᾶλλον καὶ τὸν θάνατον, ἢ τὴν στέρησιν τῆς ὄψεως καὶ θεωρίας τοῦ προσώπου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Δαυΐδ, πῶς ἡ τάλαινα ψυχὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπομείνῃ τὴν αἰώνιον στέρησιν τοῦ θείου ἐκείνου προσώπου, διὰ τὸ ὁποῖον καὶ μόνον αὕτη ἐκτίσθη, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ καὶ μόνῳ εὑρίσκει τὴν πλήρη αὐτῆς χαράν, «τὸ αἰώνιον ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνην» ; (πρβλ. Ἡσ. ξ'. 15).

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν πάντες ἡμεῖς οἱ φέροντες τὸ καλὸν ὄνομα, τὸ ἐπικληθὲν εἰς ἡμᾶς, ἐν ᾧ δέον νὰ καλλωπιζώμεθα, καὶ τούτῳ μόνον νὰ τειχίζωμεν ἑαυτούς, ἵνα προθύμῳ γνώμῃ καὶ διαθέσει, ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τρίβους τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ βαδίζωμεν, τουτέστι τὴν κατ' ἀρετὴν πολιτείαν, καὶ μὴ παρατρέχωμεν ἁπλῶς, «μηδὲ τὰ μικρὰ νομιζόμενα ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑαυτοὺς εὐθύνας ἀπαιτῶμεν, καὶ ρημάτων καὶ βλεμμάτων, καὶ δίκας ἑαυτοὺς εἰσπραττώμεθα, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως ἑαυτοὺς ἐλευθερώσωμεν». (Χρυσ. Λόγ. εἰς τὴν Γένεσιν).

† Ὁ Προικοννήσου ΦΙΛΟΘΕΟΣ

(11) «Θεοῦ ἀλλοτρίωσις καὶ ἀποστροφή, καὶ τῶν ἐκεῖσε προσδοκωμένων κολάσεων, βαρύτερόν ἐστι τῷ πεσόντι» (Πρβλ. Μ. Βασιλ. ἔν. ἀν.).

(12) Περὶ τῆς στενοχωρίας ταύτης ὁ Ἱ. Μάξιμος λέγει : «τὶς τὴν ἐγγινομένην αὐτῇ (τῇ ψυχῇ) στενοχωρίαν τῆς ἐπικειμένης κολάσεως μηδὲ τῆς πρὸς τὸ εὖ ζῆν πάλιν μεταβολῆς ἐκδέχεσθαι προσδοκίαν ἐξειπεῖν ἐστιν ἱκανός ;»

ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΤΟΥ ΒΡΕΤΤΑΝΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ (ΛΟΝΔΙΝΟΥ)

ΤΑΣ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ διαφόρων χειρογράφων τοῦ Βρεττανικοῦ Μουσείου, τὰς ὁποίας δημοσιεύω ἐδῶ, ἀνέγνωσα ὁ ἴδιος πρὸ διετίας, ἐπισκεφθεὶς διὰ δευτέραν φορὰν τὸ δάσος ἐκεῖνο τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων. Τὰς περισσοτέρας ἀπὸ αὐτὰς ἐδημοσίευσε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ ἀείμνηστος Ἀν. Ὀμόν, ἐπὶ μακρὰ ἔτη διευθυντὴς τοῦ τμήματος χειρογράφων τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης Παρισίων. Τὸ φυλλάδιον φέρει τὴν ἐπιγραφήν· **«Notes sur les manuscrits Grec du British Museum»**. (1884 Paris) Εἰς τὸ χειρόγραφον **Additional** ἀρ. 29713 εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον 295 β ἀναγινώσκονται τὰ ἀκόλουθα: «Τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον ὑπάρχει τῆς ἁγιωτάτης μητροπόλεως Ξάνθης τοῦ Τιμιωτάτου Προδρόμου καὶ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς (Μονῆς).

Τοῦ ἰδίου τμήματος ἀρ. 10014 τὸ πρῶτον φύλλον περιέχει τὰς φράσεις : «καὶ τόδε μετὰ τῶν ἄλλων Σωφρονίου ἱερομονάχου τῆς ἐν Ἄνδρῳ Μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς». Εἰς τὸ τμῆμα **Harley** ἀρ. 5571 πρόκειται περὶ ψαλτηρίου ἀνήκοντος ἄλλοτε εἰς τὸ μοναστήριον τῆς ἰταλικῆς πόλεως Βερόνης. Εἶναι γραμμένα τὰ ἑξῆς : «Ψαλτήριον ἑλληνικόν, μοναστήριον Ἁγίας Μαρίας ἐν ὀργάνοις ἀγαθῶν μοναχῶν τοῦ ὄρους τοῦ Ὀλιβέτου. Ἡ Ἰταλία, ὡς γνωστόν, ἰδίως ἡ Κάτω καὶ πρὸ πάντων ἡ Καλάβρια μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἐδέχθη πολλοὺς πρόσφυγας Ἕλληνας καὶ πλείστους ἐξελληνισθέντας Σύρους κατὰ τὸν ἕβδομον αἰῶνα. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς εἰκονομαχίας (8ος αἰών), πολλοὶ Ἕλληνες εἰκονόφιλοι μετηνάστευσαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιον καὶ ἀπὸ ἄλλας πόλεις τῆς Βυζ. Αὐτοκρατορίας εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν. Τοιουτοτρόπως «συνετελέσθη ὁ δεύτερος ἐξελληνισμὸς (πρῶτος ἡ Μεγάλη Ἑλλὰς) τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας. Ἔφερον δὲ οὗτοι οἱ πρόσφυγες καὶ πολλὰ χειρόγραφα μαζί των, τὰ ὁποῖα ἐναπετέθησαν κατόπιν εἰς τὰ διάφορα μουσεῖα τῶν εἰρημένων χωρῶν. Ὄχι δὲ ὀλίγα ἀπ' αὐτά, ἕνεκα λόγων πολιτικῶν καὶ ἄλλων ἐκομίσθησαν εἰς Λονδῖνον καὶ πλεῖστα εἰς Παρισίους.

Εἰς τὸ τμῆμα **B. Burney** 44, εὕρηται Μηνιαῖον τοῦ Δεκεμβρίου ἀντιγραφὲν ἢ μᾶλλον διαταγῇ αὐτοῦ, κατὰ τὸ ἔτος 1174 ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ἰωάσαφ. Εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον τοῦ χειρογράφου αὐτοῦ 165 β

ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: «Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ παροῦσα βίβλος ἐκ προστάξεως, συνδρομῆς τε καὶ ἐξόδου τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν καθηγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰωάσαφ. Ἔτος ϛρϛδ.

Τὸ χειρόγραφον τοῦ τομέως old Royal 1. O. II ἀνῆκε ποτὲ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Νήσου Χάλκης. «Τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς ἐν τῇ Νήσῳ Χάλκῃ». Καὶ ἕτερον ἄλλον τμήματος (Arundel) 535—541 περιέχει : «Ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς Παντουργοῦ Τριάδος τῆς ἐν τῇ Νήσῳ Χάλκῃ Μονῆς τῆς τοῦ Ἐσόπτρου, οἱ πατέρες μέμνησθε Μητροφάνους». Πολλὰ χειρόγραφα τῆς Μονῆς ταύτης εὑρίσκονται εἰς τὴν Ὀξφόρδην καὶ κυρίως εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Βολδεϊάναν. Ἔχουν τὴν ἐνθύμησιν σχετικὴν πρὸς τὸν κάτοχον τοῦ χειρογράφου (Μονὴ Παντεπόπτου Χάλκης). Ὁ ἀναφρεόμενος Μητροφάνης εἶναι ὁ ἀπὸ τὸ Χάσκιογι τῆς Κων)πόλεως καταγόμενος καὶ δὶς πατριαρχεύσας διὰ τῆς προστασίας τοῦ Μιχαὴλ Καντακουζηνοῦ, τοῦ γνωστοῦ καὶ μὲ τὸ ἐπίθετον Σεϊτάνογλου. Ὁ Μητροφάνης ἐνήργησεν ὅπως ἀνοικοδομηθῇ ἡ εἰρημένη Μονὴ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Χάλκης. Αὐτὸς δὲ ὡς φιλόμουσος, ἐφρόντισε νὰ πλουτίσῃ τὴν μονὴν ἐκείνην καὶ μὲ μίαν ἀξιόλογον βιβλιοθήκην 1).

Τὸ χειρόγραφον Additional 12838, Εὐαγέλοιν, εἰς τὸ τελευταῖον φύλλον ἔχει τὰ ἀκόλουθα : «ἐπληρώθη τὸ κατα... ἅγιον Εὐαγγέλιον διὰ χειρὸς Κωνσταντίνου ἱερέως καὶ νομικοῦ, ἁμαρτωλοῦ δὲ καὶ ταπεινοῦ. Ὁ τοῦ παστ... πρὸς Καλιξ. (sic)... ἱερομόναχον καὶ ἀρχιμανδρίτην τῆς ἁγίας Μονῆς τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος καὶ ἴαματι (σὶκ) Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου· καὶ οἱ ἀναγινώσκοντες εὔχεσθε... ϛωλδ ἰνδ. θ. (=1326).

Τμῆμα Χάρλεϋ 5535. Ψαλτὴρ τοῦ ἔτους 1284. Καταχωρίζονται τὰ ἑξῆς : ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον τοῦ ψαλτηρίου διὰ χειρὸς Ἀνδρέου ἁμαρτωλοῦ τῆς πόλεως Βρεντησίου ἐν μηνὶ μαΐῳ. Ἐν ἔτει 6792(=1284) ἰνδ. ιβ΄.

Πρόκειται περὶ τῆς ἰταλικῆς πόλεως Brindisi, ἡ ὁποία ὑπέστη μεγάλην ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Περὶ τὰ τέλη τοῦ 13ου αἰῶνος ἑλληνιστὶ γράφονται ἐνθυμήσεις εἰς τὴν ἰταλικὴν ἐκείνην πόλιν.

Εἰς τὸ τμῆμα Additional ἀρ. 28816 «ἐπιστολαὶ καὶ ἀποκάλυψις»· ἐνθύμησις τοῦ ἔτους 6619 (=1111). «ἐτελειώθη χάριτι Χριστοῦ ἡ ἱερὰ

1) Κωνσταντίου τοῦ ἀπὸ Σιναίου, «Κωνσταντινιὰς» Β΄. ἔκδοσις, σ. 218. Σκ, Βυζαντίου «Κων)πολις), Β. σ. 302. Μ. Γεδεὼν Π. Πίνακες σ. 516.

καὶ ψυχωφελὴς βίβλος αὕτη διὰ χειρὸς Ἀνδρέου ἁμαρτωλοῦ καὶ παρ' ἀξίου (sic) μοναχοῦ μηνὶ Μαρτίῳ, ἰνδ. δ'. ἔτος κτίσεως κόσμου 6619 ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸ ὄρος τοῦ πατρὸς κυροῦ Μελετίου μοναχοῦ.

Εἰς τὸ τμῆμα Arundel ἀρ. 523 ἀναγινώσκομεν : «ἡ παροῦσα βίβλος ἐτελειώθη διὰ χειρὸς τοῦ ἐλαχίστου καὶ εὐτελοῦς ἱερέως Μιχαὴλ τοῦ Λουλλούδη τοῦ ἀπὸ τῆς Ἐφέσου μετοικισμένου ὄντος ἐν τῇ τρισμεγίστη νήσῳ Κρήτῃ διὰ τὸ τὴν αὐτοῦ πατρίδα κρατηθῆναι ὑπὸ Περσῶν, ἔτος στωκα' (6821=1313).

Πέρσαι ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν χρονογράφων ὠνομάζοντο οἱ Τοῦρκοι. Ἐδῶ ὁ λόγος περὶ τῶν πρώτων Ὀθωμανῶν. Τὴν Ἔφεσον καὶ τὸ «Θυραίων φρούριον» κατέλαβεν ὁ τοῦ Ὀσμὰν στρατηγὸς Σασάν 2). Ἡ Κρήτη, ὡς γνωστόν, κατείχετο τότε ὑπὸ τῶν Βενετῶν (μέχρι τοῦ 1669). Ἤδη τὸ 1304 οἱ Τοῦρκοι εἶχον καταλάβει ὅλην σχεδὸν τῆς Δυτ. Μ. Ἀσίαν. Εἰς τὴν Κρήτην ὁ Λουλλούδης συνέγραψε τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του Ἐφέσου. (Βλέπε Μ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. λέξιν Ἐφεσός, τόμ. ΙΑ'. σ. 843.

Τμῆμα Μπούρνεϊ ἀρ. 21 Εὐαγγέλιον· ἐνθύμησις «διὰ χειρὸς Θεοδώρου τοῦ Ἁγιοπετρίτου τάχα καὶ καλλιγράφου διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ ἐν μοναχοῖς καὶ μεγάλου σκευοφύλακος μοναχοῦ τοῦ φιλοκάλου κυροῦ Γερασίμου (ἔτος 1292). Ἴσως πρόκειται περὶ τῆς ἐν τῇ πόλει μονῆς τῆς Πέτρας.

Additional, 28818 Εὐαγγελιάριον (ἔτος 1272)· «ἐπληρώθη τὸ παρὸν Εὐαγγέλιον διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ τολμῶ εἰπεῖν ἱερέως τοῦ Μεταξάρη, μηνὶ Ἰουλίῳ.

Τμῆμα Harley 5537 Ἐπιστολαὶ μετὰ τῆς Ἀποκαλύψεως. Εἰς τὸ φύλλον 100 β σημειώνονται : «Κύρει Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ βοήθησον, τῷ τῷ δούλῳ Ἰωάννῃ μοναχῷ καὶ πρεσβυτέρῳ καὶ ἐλαχίστῳ τῷ τοῦ ἀσ... τῷ καὶ ἐπονομαζομένῳ τῷ Τζουτζούνᾳ, θέμα τοῦ ...γαίου πελάγους... τοῦ Λάκκου... καὶ τῷ ἀρτακίῳ κατοικήσαντι τῷ καὶ γαμβρῷ τοῦ κυρίου Μανουὴλ τῆς Μαρουδίας τῷ καὶ ἐκ πόθῳ (σὶκ) πολλῷ καὶ μόχθῳ κτησαμένῳ τῇ ἁγίᾳ βίβλῳ ταύτῃ (sic). Οἱ πνευματικοὶ ἀδελφοὶ καὶ Χριστιανοὶ εὔχεσθε ὑπὲρ ἐμοῦ ὅπως ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ μου ἐκ τῶν πολλῶν πταισμάτων καὶ ἁμαρτιῶν». Ἔτος 6595=1087, βασιλεύοντος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἀνάσσοντος Νικολάου Πατριάρχου τοῦ Προβλήτου (Προβιλήτου).

Ὁ Πατριάρχης Νικόλαος ὁ Γ'. ὁ ἐπιλεγόμενος καὶ Γραμματικὸς ἐ-

---

2) Παχυμέρης Ζ. 13.= Γ. Γεωργιάδης Ἀρνάκης : «Οἱ πρῶτοι Ὀθωμα-

πατριάρχευσεν ἀπὸ τοῦ 1084 μέχρι τοῦ 1111 3).

Εἰς τὸ χειρόγραφον Μηνολόγιον — Additional ἀρ. 31919 — σημειώνονται· «καὶ τὸν παρόντα Φεβρουάριον μῆνα Ἰγνάτιος ἔγραψεν ὁ Σηλυβρίας καὶ τῇ κατ' αὐτὸν δίδωσιν Ἐκκλησίᾳ τῇ πτωχοτάτῃ καὶ πασῶν. 6 Μαρτίου 1431» 4).

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 11692 –93 τῆς συλλογῆς Ἀντισιονὰλ φύλλον 366 β —(11893) ἀναγινώσκομεν : «ἐτελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ἡ Σ ο υ ΐ δ α διὰ χειρὸς ἐμοῦ Γεωργίου τοῦ Βαϊοφόρου, ἐν ἔτει 1402. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς λέξεως ἡ Σουΐδα (εἰς τὸ παρισινὸν χειρόγραφον, ἀρ. 2625 Σούδα) ἀντὶ ὁ Σουΐδας δίδει νέαν ἀφορμὴν πρὸς συζητήσεις περιστρεφομένας περὶ τὸ ζήτημα ἂν ὑπῆρχε πρόσωπον Σουΐδας 5).

Συλλογὴ Harley 5631 εἰς φύλλον 329 : ««ἐτελειώθη ὁ παρὼν χρονογράφος (Κωδινὸς) εἰς δόξαν Θεοῦ διὰ χειρὸς κἀμοῦ ἁμαρτωλοῦ Γεωργίου ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου καὶ εὐγενεστάτου κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Καντακουζηνοῦ. Ἔτει ἀπὸ κτίσεως κόσμουζ΄ξγ 7063=1555.

Ὁ ἐνταῦθα ἀναφερόμενος Κωνσταντῖνος Καντακουζηνὸς ἀνήκει πάντως εἰς τὴν βυζαντινὴν οἰκογένειαν τῶν Καντακουζηνῶν. Ἴσως νὰ εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἀντωνίου Καντακουζηνοῦ ἀναφερομένου ὡς μέλους τῆς Οἰκονομ. Ἐπιτροπῆς τοῦ Οἰκουμεν. Πατριαρχείου τῆς διορισθείσης τὸ ἔτος 1504 ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Ἰωάσαφ τοῦ Β΄. Περὶ τῶν Καντακουζηνῶν—Μιχαὴλ Σεϊτάνογλου +1574, Στεφάνου Καντακουζηνοῦ, υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Καντακουζηνοῦ καὶ ἄλλων, Δημητρίου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου — ἔγραψα ὀλίγας γραμμὰς εἰς τὸ ἔργον μου «Ἱστορία τοῦ Μεγάλου Ρεύματος», σ. 181.

† Ὁ μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Ἐν Μεγάλῳ Ρεύματι, τῇ 28ῃ Μαρτίου 1954.

---

3) Βλέπε ἐμὴν Φωτίειον Βιβλιοθήκην Β. σ. στ΄. ὁ Μ. Γεδεὼν γράφει διὰ τὸν Πατριάρχην Νικόλαον τὸν Γ΄. ἴσως ἐπωνομάζετο καὶ Κυρδινιάτης». Π. Πίνακες σ. 338.

4) Φωτ. Βιβλιοθήκη ἔνθ. ἀνωτ. Τὸν Σηλυβρίας Ἰγνάτιον ἀναφέρει καὶ ὁ εννάδιος ὁ Σχολάριος. «Τὰ «Ἅπαντα», τόμ. Γ΄ σ. 7.

5) Βλέπε ἐμὸν ἄρθρον ἐν «Ὀρθοδοξίᾳ» 1952, σ. 203—207.

Η ΕΛΠΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ: Η ΕΝΟΤΗΣ ΑΥΤΗΣ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΕΙΣ ΕΒΑΝΣΤΟΝ

ΑΙ ΑΠΟΤΕΛΟΥΣΑΙ τὸ Οἰκουμενικὸν Συμβούλιον Ἐκκλησίαι, παρὰ τὰς ὑφισταμένας διαφοράς των καὶ διαιρέσεις, ἀπέδειξαν τὴν ἐν Χριστῷ εἰς ἡμᾶς δωρηθεῖσαν ἑνότητα. Ἀνεγνώρισαν : «ὅτι παρὰ τὰς διαιρέσεις ἡμῶν ἕν ἐσμεν.» (Ἄμστερδαμ 1948). «Ἡ ἑνότης ἡμῶν ἐν Χριστῷ δὲν εἶναι μονάχα τὸ θέμα ἀναπτύξεως εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐργασθῶμεν, ἀλλ' εἶναι ἡ πραγματικότης τῆς ἐμπειρίας» (Ὄξφορδ 1937).

Μὲ τὰς δηλώσεις αὐτὰς ἐδηλώθησαν, κατὰ τὴν γνώμην τινῶν, καθ' ὑπερβολὴν πολλά, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ τραβηχθῶμεν ὀλίγον πρὸς τὰ ὀπ[illegible] Ἄλλοι ὅμως νομίζουν ὅτι πολὺ ὀλίγα ἐλέχθησαν, ἀφοῦ αἱ ὑφιστάμεναι διαιρέσεις μὲ τὰς δηλώσεις δὲν ἤρθησαν. Πάλιν ἄλλοι εἰς τὰς δηλώσεις ἐκείνας βλέπουν ἐκφράσεις αἱ ὁποῖαι βέβαια ἔχουν τὴν ἀξίαν των ἐντὸς μιᾶς οἰκουμενικῆς Διασκέψεως, καὶ δὲν ἰσχύουν διὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ συμβίωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡμεῖς ὅμως θὰ μείνωμεν εἰς τὴν ἀμείωτον σημασίαν τῆς ἐν Χριστῷ ἑνότητος ἡμῶν, καὶ θὰ τὴν ἀναπτύξωμεν εἰς τὴν συμβίωσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν.

— 1 —

Πῶς εἶναι θεμελιωμένη ἡ ἐν Χριστῷ ἡμῶν ἑνότης ;

Θὰ ἦτο ἀθεμελίωτη, ἐὰν ἦτο μονάχα ἡ ἔκφρασις τῆς θελήσεως αἱ Ἐκκλησίαι νὰ ἀμυνθοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἐναντίον τῶν ἀπειλουσῶν αὐτὰς δυνάμεων τοῦ ἐκλαϊκισμοῦ καὶ τοῦ Ἀντιχρίστου. Θὰ ἦτο ἐπίσης ἀθεμελίωτη, ἐὰν ἐστηρίζετο μονάχα εἰς τὸ αἴσθημα κοινῆς εὐθύνης ἔναντι τῶν ἀλύτων κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας. Θὰ ἦτο ἀθεμελίωτη, ἐὰν ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς προσπάθειαν αὐξήσεως δυνάμεως καὶ ἐπάρσεως ἐπὶ διασπαθίσει τῶν ζητημάτων τῆς ἀληθείας.

Ἀλλ' ἔχομεν ἀποδείξῃ τὴν ἐν Χριστῷ ἑνότητά μας, διότι ἀνεγνωρίσαμεν εἰς τὰς χωρισμένας ἀπὸ ἡμᾶς Ἐκκλησίας τὰς ἐνεργείας τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς Χριστοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀντλοῦμεν τὴν ζωήν. Ἠκούσαμεν τὴν φωνὴν τοῦ καλοῦ Ποιμένος εἰς τὴν μαρτυρίαν Ἐκκλησιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας

μέχρι τοῦδε δὲν ἀνεμένομεν τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ δι' αὐτὸ παρηγορήθημεν καὶ ᾠκοδομήθημεν. Ἀνεκαλύψαμεν τὴν δύναμιν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς προσευχὰς τοιούτων Ἐκκλησιῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἄχρι τοῦδε δὲν εἴχομεν συνεργασθῇ. Διεπιστώσαμεν ἐκ νέου αὐτὴν τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ εἰς πλείστας ἀποδείξεις λόγων καὶ πράξεων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὰς ὁποίας ἤμεθα ξένοι. Εἰς μαρτυρίας, προσευχὰς καὶ ἀποδείξεις τῆς ἀγάπης ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι ἡ πραγματικότης τοῦ Χριστοῦ εἶναι εὐρυτέρα ἀπὸ τὰ σύνορα τῶν διαφόρων ὁμολογιῶν.

Ὅπου δὲ ἐνεργεῖ ὁ εἷς Χριστός, ἐκεῖ ἐπίσης εἶναι ἡ μία Ἐκκλησία. Οὕτω ἀνεκαλύψαμεν ἴχνη τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας εἰς μίαν ἑκάστην τῶν Ἐκκλησιῶν μας, ὁσονδήποτε καὶ ἂν ἀκόμη βλέπωμεν ὁ ἕνας εἰς τὴν ἄλλην Ἐκκλησίαν πολλὰ εἰς τὰ ὁποῖα ἀδυνατοῦμεν νὰ ἀνεύρωμεν τὴν μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐβαπτίσθη εἰς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ πιστεύει ὅτι ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ (Πρὸς Ρωμ. 6, 11), ἂν καὶ βλέπῃ καθ' ἑκάστην τὰς ἁμαρτίας του, καὶ παρακαλῇ τὸν Θεὸν νὰ τὸν συγχωρήσῃ, οὕτως ἔχομεν ἐν τῇ πίστει τὴν ἑνότητα ἐν Χριστῷ, παρὰ τὰς διαφορὰς ἡμῶν καὶ διαιρέσεις.

— 2 —

Ἀφοῦ ὅμως ἀπεθάναμεν ἐν τῷ βαπτίσματι τῇ ἁμαρτίᾳ, δὲν πρέπει περαιτέρω νὰ ἁμαρτάνωμεν. Ἀφοῦ ἓν βάπτισμα ἐλάβομεν καὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν ἐνεδύθημεν, πρέπει νὰ γίνωμεν ἓν ἀναμεταξύ μας. Ἀλλὰ πῶς περιπατοῦμεν περαιτέρω ὡς πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἑνότητα ἡμῶν πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ἑνότητος ἡμῶν μεταξὺ ἀλλήλων ;

Δὲν νικῶμεν τὰς ὑπαρχούσας διαιρέσεις δι' ἰσχυρᾶς τιμωρίας τῆς ἐξωτερικῆς οἰκουμενικῆς ὀργανώσεως, οὔτε ἐπίσης μὲ κανένα τέχνασμα μέσῳ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τοῦ κόσμου, οὔτε μὲ σοσιαλιστικὸν πρόγραμμα καὶ ὑλικὴν βοήθειαν, ὅσον σπουδαῖον τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὸ καθ' ἑαυτὸ εἶναι. Δὲν νικῶμεν τὰς διαιρέσεις μας ἐπίσης, ἐνεργοῦντες κατὰ τρόπον ὥστε νὰ νομίζωμεν ὅτι αὗται ἔληξαν, ἀφοῦ ἀπεδείξαμεν τὴν ἐν Χριστῷ ἑνότητα ἡμῶν.

Πρέπει νὰ προχωρήσωμεν πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀναπτύσσοντες ὁμοῦ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποίαν οἱ πάντες ἀνεγνωρίσαμεν. Οἱ πάντες ἀναγνωρίζομεν «τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ Λυτρωτήν». Τὸν Κύριον τοῦτον πρέπει οἱ πάντες μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν γλωσσῶν νὰ μαρτυρήσωμεν καὶ νὰ δοξάσωμεν. Μόνον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μαρτυρίας τοῦ Χριστοῦ θὰ δυνηθοῦν οἱ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖχοι

τοῦ χωρισμοῦ νὰ γίνουν διαφανεῖς. Μόνον τότε αἱ μεταξὺ ἡμῶν διαφοραὶ θὰ ἐλαττωθοῦν, ὅταν ἡ ἑνότης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἡμᾶς γίνῃ εὐρυτέρα καὶ μεγαλυτέρα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν.

— 3 —

Οἱ πάντες προερχόμεθα ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπωμίσθη τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸν Σταυρὸν διὰ τὸν κόσμον. Δὲν ἀπέθανε μονάχα διὰ τὰς ἁμαρτίας τῆς ἐποχῆς Του, ἀλλὰ δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν, εἴτε πρὸ τῆς ἐλεύσεως Αὐτοῦ ἡμάρτησαν, εἴτε μετὰ τὴν ἔλευσιν Αὐτοῦ ἐξακολουθοῦν νὰ ἁμαρτάνουν. Ἔφερεν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὡσαύτως τὰς ἁμαρτίας, μὲ τὰς ὁποίας ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀτιμάζομεν τὸ ὄνομά Του. Ὑποστὰς τὸν θάνατον τοῦ κακούργου, ἔφερεν εἰς πάντας ἡμᾶς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Ὑποστὰς τὸν ἀγῶνα τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸν Θεόν, ἤνοιξεν εἰς πάντας τὸν πρὸς τὸν Θεὸν δρόμον. Τὸν σταυρικὸν τοῦτον θάνατον ἀπέδειξεν ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ ὡς νίκην τοῦ Σταυροῦ.

Ὁ Ἰησοῦς καταργήσας τὴν ὁδὸν τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸν Θεὸν κατήργησε καὶ τὸν δρόμον τοῦ νὰ εἶναι οἱ ἄνθρωποι ἀναμεταξύ των ξένοι. Μὲ τὸν Σταυρόν Του καὶ τὴν Ἀνάστασίν Του ἔφερε τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ καὶ ἐθεμελίωσε τὴν εἰρήνην μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Ἐθνῶν, Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ἐν Χριστῷ ἐθεμελιώθη ὁ Λαὸς τοῦ Θεοῦ. Καμμιὰ διαίρεσις τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲν δύναται νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, διότι αὕτη εἶναι τὸ ἓν σῶμα τοῦ ἑνὸς Κυρίου, ὁ εἷς Ναὸς τοῦ ἑνὸς Ἁγίου Πνεύματος, ὁ εἷς Λαὸς τοῦ ἑνὸς Θεοῦ.

Ἡ πρᾶξις, αὕτη εἶναι τὸ θεμέλιον, ἡ πηγὴ ὅλων μας. Ἀπὸ αὐτὴν προερχόμεθα, ὁποιαιδήποτε καὶ ἂν ἐμφανισθῶσι διαφοραὶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς ἀποστολικῆς ἐντολῆς, εἰς τὴν ἱστορικὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀνάπτυξιν.

— 4 —

Οἱ πάντες θὰ προϋπαντήσωμεν τὸν Κύριον, ἐρχόμενον ἐν δόξῃ. Θὰ ἔλθῃ διὰ νὰ συναγάγῃ τοὺς ἰδικούς Του ἀπὸ ὅλας τὰς χώρας καὶ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς χρόνους καὶ νὰ λυτρώσῃ τὸν λαόν Του ἀπὸ ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ κόσμου αὐτοῦ. Καὶ θὰ γίνῃ τότε μία ποίμνη εἷς ποιμήν.

Ὁ Χριστὸς θὰ ἔλθῃ ὄχι μονάχα ὡς λυτρωτής, ἀλλὰ καὶ ὡς δικαστὴς τῶν Χριστιανῶν. Θὰ εἴπῃ διπλῆν λέξιν, — πρὸς τοὺς μέν : «Ἔλθετε πρός με», πρὸς ἄλλους : «Φύγετε ἀπ' ἐμοῦ». Θὰ κάμῃ ἕνα χωρισμόν, ὁ ὁ-

ποῖος θὰ διατρέξῃ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Μόνον οἱ πτωχοί, οἱ πεινασμένοι καὶ διψασμένοι, οἱ εἰρηνοποιοί, μόνον οἱ ἀναμένοντες μὲ λαχτάραν καὶ ἀγρυπνοῦντες θὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Οἱ πλούσιοι, οἱ χορτασμένοι, οἱ γεμᾶτοι μὲ δικαιώματα, καὶ οἱ εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ἐγκατεστημένοι, θὰ ἀκούσουν τὸ «Οὐαὶ» τοῦ Χριστοῦ. Τὸ μέλλον μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ ἂν ξεύρωμεν νὰ περιμένωμεν τὴν ἔλευσιν ταύτην τοῦ Χριστοῦ. Ὅσον καὶ ἂν δὲν εἴμεθα ἡνωμένοι, εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως εἴμεθα ἕν, κατὰ τὸν λόγον ὅτι εἰς τὸ αὐτὸ δίκτυον περικλείονται διάφορα (Ματθ. 13, 47—50). Οἱ πάντες εἴμεθα παραδεδομένοι εἰς τὸν αὐτὸν κύριον καὶ δικαστήν.

— 5 —

Οἱ πάντες ἔχομεν τὴν αὐτὴν καταγωγὴν καὶ τὸ αὐτὸ μέλλον. Οἱ πάντες περικλειόμεθα εἰς τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν δευτέραν ἔλευσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὴν καταγωγὴν αὐτὴν καὶ τὸ μέλλον αὐτὸ πρέπει ἐκ νέου νὰ συνεννοηθῶμεν. Μόνον ἐὰν σπεύσωμεν νὰ προϋπαντήσωμεν τὸν ἐρχόμενον Χριστόν, ἐπιστρέφομεν πράγματι εἰς τὸν ἐλθόντα Κύριον καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ἐντολήν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ κοινὴ ἡμῶν βάσις. Διότι οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν τὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα ὡς τὸν ὑψωθέντα καὶ μέλλοντα νὰ ἔλθῃ. Μόνον ὡς λαὸς ὁδοιπορῶν, τρέχων, ἐλπίζων, εἴμεθα λαὸς Θεοῦ.

Δὲν εἴμεθα μονάχα ἓν διὰ τὴν κοινὴν καταγωγὴν καὶ τὸ κοινὸν μέλλον. Ὁ Χριστὸς εἶναι μᾶλλον εἰς τὸ μέσον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐν τῇ πίστει πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον ἀναμένουν τὴν ἔνδοξον ἔλευσίν Του. Ὅπως ὁ ἐλθών, οὕτω καὶ ὁ ἐρχόμενος εἶναι ἀνάμεσα εἰς τὸν λαόν Του σήμερα δρῶν. Ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι συγχρόνως αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦ Εὐαγγελίου, τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Μεταλήψεως ἐνεργεῖ αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν ἡμῖν καὶ μᾶς κάμνει συμμετόχους τοῦ θανάτου Του καὶ τῆς ἐν δόξῃ ἀκολουθούσης ζωῆς. Παρελθὸν καὶ μέλλον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν κοινότητα τῶν πιστευόντων εἶναι παρόν.

Οἱ πάντες μὲ τὰς διαφοράς μας καὶ τὰς ἀντιθέσεσι μας ὑπὸ τρεῖς ἐπόψεις περικλειόμεθα ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ πάντες προερχόμεθα ἀπὸ αὐτόν. Οἱ πάντες βαδίζομεν εἰς προϋπάντησίν Του. Εἰς πάντας ἡμᾶς εἶναι παρών, ὅπου μονάχα πάντοτε ἀκούεται ἡ ἀποστολικὴ μαρτυρία καὶ παρέχονται τὰ μυστήρια σύμφωνα πρὸς τὴν μαρτυρίαν ταύτην. Ἡ ἑνότης αὐτὴ τοῦ ἐλθόντος καὶ τοῦ ἐρχομένου πάλιν Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος ὡς ζῶν ἐν ἡμῖν ἐνεργεῖ ἐν τῷ παρόντι, εἶναι ἰσχυροτέρα ἀπὸ κάθε ἀντί-

δρασιν καὶ ἀγῶνα τοῦ κόσμου, καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἔριδα μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν.

— 6 —

Κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη μὲ προσοχὴν καὶ φροντίδα συνεκρίναμεν τὰς Ἐκκλησίας τῶν διαφόρων ὁμολογιῶν, τὰς διδασκαλίας των, τὰς ἀκολουθίας των καὶ τὰς ὀργανώσεις των. Ἐξητάσαμεν τὰς ἐκ τῆς ἱστορίας καὶ τῶν παραδόσεων μεταξὺ τῶν Ὁμολογιῶν διαφοράς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰς νεωτέρας διαφοράς, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἐκάμαμεν σπουδαῖα βήματα εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν σημείων καὶ διαφορῶν. Ἀλλ' ὀλίγον ἔχομεν προχωρήση εἰς τὴν παραμέρισιν τῶν διαφορῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητα στατιστικὴ σύγκρισις τῶν Ὁμολογιῶν δὲν δύναται περαιτέρω νὰ διενεργηθῇ παρὰ μονάχα πρὸς παραμερισμὸν τῶν παρανοήσεων καὶ τῶν προλήψεων.

Πρὸ τοιαύτης καταστάσεως δέον νὰ ἀποφευχθῶσι δύο κίνδυνοι: δὲν πρέπει νὰ ἀποπειραθῶμεν κατὰ τρόπον φαντασιοκοπικὸν καὶ θορυβώδη νὰ ἀνεύρωμεν τὰς ὑπαρχούσας διαφορὰς καὶ νὰ ἐξευτελίσωμεν οὕτω τὸ ζήτημα τῆς ἀληθείας ἢ νὰ τὸ παρατρέξωμεν. Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ ὀχυρωθῶμεν ὀπίσω ἀπὸ τοὺς τοίχους τῆς ἰδίας ἕκαστος Ἐκκλησίας, ὡσὰν μόνον αὐτὴ νὰ εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ. Διότι δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπέδειξεν ἑαυτὸν εἰς ἡμᾶς διὰ στόματος καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

Δυνάμεθα μόνον νὰ ἐξακολουθήσωμεν, ἀφήνοντες ν' ἀνοιγῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν ἐν κοινῇ ἐρεύνῃ τῶν Ἁγίων Γραφῶν, νὰ εὐφραινώμεθα διὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀποστολικῶν περὶ Χριστοῦ μαρτυριῶν, καὶ μὲ νέαν χαρὰν κατὰ τὸ μέτρον τῶν γνώσεων ἑκάστου νὰ δοξάζωμεν μετ' ἀλλήλων τὸν Κύριον ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου. Δυνάμεθα μόνον νὰ συνεχίσωμεν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ἀνυψώνωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο. Μὲ τοιαύτην δοξολογίαν οἱ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῖχοι θὰ γίνουν διαφανεῖς, καὶ θὰ γίνῃ τῇ ἀληθείᾳ φανερὸν πόσην σημασίαν ἔχουν αἱ διαφοραί, αἱ ὁποῖαι εἰς μίαν στατιστικὴν θεώρησιν φαίνονται ἀμετάβλητοι καὶ ταυτόσημοι. Πρόκειται ἐν τούτοις περὶ τῆς πείρας τῶν Ἐκκλησιῶν αἱ ὁποῖαι διῆλθον ἀνάμεσα ἀπὸ χρόνους. διωγμῶν : Ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου ὁ ἀγὼν γύρω ἀπὸ τὸ σῶζον ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἔφθανεν εἰς κρίσιμον σημεῖον, ἐγίνοντο ὁρατὰ τὰ ὅρια μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κόσμου.

Καθηγητὴς D. Edmund Schlink (Heidelberg)

ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΑΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΡΧΕΙΟΦΥΛΑΚΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΑΡΧΕΙΟΥ
Β'

«ΤΜΗΜΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ Ι.ΜΟΝΗΣ ΑΓ.ΤΡΙΑΔΟΣ ΧΑΛΚΗΣ» *)

Περιεχόμενον

Περιέχει τοὺς ψαλμοὺς διηρημένους εἰς εἴκοσι καθίσματα, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἀκολουθεῖται ὑπὸ τροπαρίων τριῶν καὶ μιᾶς εὐχῆς, καὶ ἕπονται αἱ ᾠδαί. Ἐν τῷ τελευταίῳ φ. διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως :

«Τὸ παρὸν ψαλτήριον ἐγράφη διὰ ἐμῆς χειρὸς κυριακοῦ μοναχοῦ δι' ἐπιτροπῆς δὲ κυροῦ εὐθυμίου τοῦ προηγουμένου τῆς μονῆς διονυσίου, ἧς μηδεὶς ἀποξενῶσαι τοῦτο βουλεύσηται, ὑπὸ βάρυος ἀφορισμοῦ τῆς αὐτῆς μονῆς καὶ τῶν ἁγίων τιη θεοφόρων Π(ατέ)ρων».

Καὶ ἀκολούθως διὰ τῆς αὐτῆς χειρός :

«Πρὸς δὲ τὸ παρὸν δέδωκα τῷ διαβιβάσαι τοῦτο ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ ζωῇ».

(18) ΑΡΙΘΜ. 21

Ὀνομασία

Ψαλτήριον

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22Χ0,16. φ. 226. Στάχωσις ἐν οὐχὶ καλῇ καταστάσει. Στίχοι σελίδων 19. Σελίδες μονόστηλοι. Κῶδιξ σητόβρωτος. Χεὶρ ἀνορθόγραφος. Ἐν πολλοῖς μέρεσι κακότεχνα καὶ ἀκατάστατα σχήματα ἀνθρωπίνων προσώπων καὶ ἄλλων, ὑπὸ νεωτέρας χειρός.

*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους (Ἔτος ΚΘ'. (1954) σελ. 48).

Περιεχόμενον

Ψαλτήριον ἐλλιπὲς κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τέλος. Περιέχει τοὺς ψαλμοὺς καὶ τὰς ᾠδὰς τοῦ Δαυΐδ. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται ἀπὸ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ, καὶ λήγει εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὀγδόης ᾠδῆς εἰς τὰς λέξεις : «ὑπερυψοῦται εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας».

(19) ΑΡΙΘΜ. 22

Ὀνομασία

Ψαλτήριον

Ἐποχή

XIV αἰῶνος. (1341)

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβ. 0,22X0,16. φ. 291. Στάχωσις ἀθλία. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Γραφὴ εὐανάγνωστος. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 19. Κῶδιξ σεσαθρωμένος.

Περιεχόμενον

1) Τὰ εἴκοσι καθίσματα μετὰ τροπαρίων καὶ εὐχῶν καὶ τὰς δέκα ᾠδάς.

2) Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου 5) ἀτελής, ἧς τὸ σωζόμενον λήγει εἰς τὰς λέξεις τοῦ οἴκου : «Χαῖρε ζωῆς μυστικῆς εὐωχία», καὶ ἀκολουθοῦν διάφορα στιχηρά.

3) Κανόνα εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποίημα Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου ἀρχόμενον : «τὴν ἡμέραν τὴν φρικτήν......».

4) Κανόνα κατανυκτικὸν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἦχος α΄. ἀρχόμενον : «Τῶν ἁμαρτιῶν μου τὴν πληθύν».

5) Ἕτερον κανόνα ἦχος β΄.

5) Περὶ Ἀκαθίστου βλ. καὶ Χειρόγραφα : Παναγίας Καμαριωτίσσης ὑπ' ἀριθμ. 39, 123, 125, (σημ.) Οἰκουμ. Πατριαρχείου ὑπ' ἀριθμ. 5. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης ὑπ' ἀριθμ. 14 καὶ 32. Ἁγίας Τριάδος Χάλκης ὑπ' ἀριθμ. 32, 30, 33, 40 καὶ 65.

6) Κανόνα εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Θεοτόκον ἦχος β'. ἀρχόμενον : «Ἑαυτοὺς ἀδελφοὶ πρὸ τῆς ἐξόδου κλαύσωμεν πικρῶς».

7) «Ἐξομολόγησις Θωμᾶ μοναχοῦ» μετ' ἀκροστιχίδος, ἀρχόμενον : «Ἐξομολογοῦμαί σοι βασιλεῦ».

8) Κανόνα Παρακλητικὸν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀρχόμενον : «Πῶς ὁ ἄσωτος ἐγώ».

9) Κανόνα εἰς τὸν Ἄγγελον φύλακα, ἀρχόμενον : «Τὸν ἄγρυπνον φύλακα».

10) Κανόνα ἱκετήριον εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ἀρχόμενον : «Χαῖρε τῶν Πατέρων τὸ εὔσημον κράτος».

11) Εἰς τὴν Ὑπεραγίαν Θεοτόκον εἰς ἐξομολόγησιν, ποίημα Εὐθυμίου μοναχοῦ, ἀρχόμενον: «Πῶς μὴ θρηνήσω τὸν βίον μου τὸν ρυπαρόν».

12) Εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ εἰς πάντας τοὺς ἁγίους καὶ εἰς ἀπειλὴν λοιμικῆς ἀσθενείας κεφάλαιον πδ'. ἀρχόμενον : «Ἡ παντουργὸς καὶ συμφυὴς καὶ σύνθρονος».

Ἐν τῷ τέλει τοῦ ψαλτηρίου διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«+ **ἐτελειώθη τὸ παρὸν ψαλτήριον διὰ χειρὸς ἐμοῦ θεογνώστου ἐν ἔτει στωμθ' (=1341) ινδ. θ' ἡμέρα σαββάτω».**

Ὁ ὅλος κῶδιξ συνεπληρώθη διὰ παρετεθέντων φύλλων ἐντύπου ψαλτηρίου.

(20) ΑΡΙΘΜ. 23

Ὀνομασία

Ψαλτήριον καὶ Ὡρολόγιον

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21Χ0,15.5. φ. 237. Στάχωσις ἐν μετρίᾳ καταστάσει. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Σελίδες μονόστιχοι. Στίχοι σελ. 25. Κῶδιξ σεσαθρωμένος καὶ κολωβός.

Περιεχόμενον

Περιέχει 1) Τοὺς ψαλμοὺς διῃρημένους εἰς 20, καθίσματα καὶ τὰς δέκα ᾠδάς. 2) Ὡρολόγιον μετὰ τῶν καθημερινῶν ἀκολουθιῶν καὶ μηνολογίου.

Ἐν τῷ τέλει τοῦ ψαλτηρίου ὑπάρχει σημείωσις διὰ τῆς ἀγραμμάτου χειρὸς τοῦ γραφέως : «Τέλος ἐκ χηρὸς ἡμῶν τοῦ ἁμαρτολοῦ μιχαὴλ τοῦ μαγαρικοῦ».

ΑΡΙΘΜ. 24

Ὀνομασία

«Ὡρολόγιον τὸ μέγα»

Περιεχόμενον

Δυστυχῶς ὁ κῶδιξ οὗτος ἐλλείπει σήμερον.

ΑΡΙΘΜ. 25

«Ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου».
Καὶ ὁ κῶδιξ οὗτος δυστυχῶς ἐλλείπει.

(21) ΑΡΙΘΜ. 26

Ὀνομασία

Εὐχαὶ μεταλήψεως

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,15Χ0,10. φ. 24. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 11. Φυλλάδιον ἄδετον καὶ κατὰ τὸ τέλος ἐλλιπές.

Περιεχόμενον

«Εὐχαὶ μεταλήψεως».

(22) ΑΡΙΘΜ. 27

Ὀνομασία

Εὐχολόγιον

Ἐποχή

XV—XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,20Χ0,14. φ. 118. Στάχωσις σχεδὸν καλή. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων διάφοροι. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Μελάνη ὑπόξανθος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς κάτωθι εὐχὰς γεγραμμένας διὰ διαφόρων χειρῶν.

1) Εἰς γυναῖκα λεχὼ (μέρος εὐχῆς ἄνευ ἀρχῆς).
2) Ἀκολουθία εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον.
3) Εὐχὴ εἰς ἀδελφοποίησιν.
4) Εὐχὴ ἐν ἀρχῇ τρύγης κοινῆς.
5) Εὐχὴ εἰς μετάληψιν σταφυλῆς.
6) Εὐχαὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ σπόρου.
7) Εὐχὴ ἐπὶ θέρους.
8) Αἱ εὐχαὶ τῆς Πεντηκοστῆς.
9) Ἀκολουθία τῶν Ἐπιφανείων.
10) Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ.
11) Εὐχαὶ ἐπὶ θεμελίου Ἐκκλησίας, Σταυροπηγίου καὶ οἴκου.
12) Εὐχὴ ἐπὶ εὐλογίᾳ οἴκου.
13) Εὐχὴ ἐπὶ τῶν προπετῶς ὀμνυόντων.
14) Εὐχὴ ἐπὶ τῶν ἐν βρώμασι σκανδαλισθέντων.
15) Εὐχὴ ἐπὶ τῶν μιαροφαγησάντων.
16) Εὐχὴ ἐπὶ ὀρέξει φρέατος.
17) Εὐχὴ ἐπὶ κολλύβων εἰς μνήμην ἁγίου.
18) Εὐχὴ ἐπὶ ἀνομβρίας.
19) Εὐχὴ ἑτέρα ἐπὶ ἀνομβρίας.
20) Τάξις γενομένη εἰ συμβεῖ μιαρόν τι ἐμπεσεῖν εἰς ἀγγεῖον, εἰς φρέαρ.
21) Εὐχὴ εἰς τὸ φυτεῦσαι ἀμπελῶνα.

22) Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν οἴνου.
23) Εὐχὴ εἰς ψυχορραγοῦντας.
24) Εὐχὴ εἰς ἀπαρχὰς προσφερόντων.
25) Εὐχὴ λεγομένη ἐπὶ κολλύβων τῇ ἁγίᾳ καὶ Μεγ. Τεσσαρακοστῇ.
26) Εὐχὴ ἑτέρα εἰς βοῦς.
27) Εὐχὴ ἑτέρα ἐπὶ θυσίᾳ ζώου σφακτοῦ.
28) Ἀφορισμὸς εἰς φυλακτήριον τοῦ ἁγίου Τρύφωνος περὶ τῆς ἀμπελοκήπου καὶ τοῦ χωραφίου.
29) Εὐχαὶ ἐπὶ ἐξομολογουμένων.
30) Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἐλαίου.
31) Τάξις ἐπιτάφιος καὶ ἀκολουθία ἐπὶ τελευτῆς.
32) Ἀκολουθία τῶν ἁγίων Θεοφανείων (ἀτελής).
33) Κανὼν ἀναστάσιμος (ἀτελής).

(23) ΑΡΙΘΜ. 28

Ὀνομασία

Εὐχολόγιον

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22X0,15. φ. 89. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 13. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Γραφὴ εὐανάγνωστος.

Διήρηται εἰς τετράδια, ὧν τὸ πρῶτον ἑξάφυλλον φέρει κάτωθι ιθ', τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτάφυλλα ἄρχονται ἀπὸ τοῦ α'. καὶ λήγουσιν εἰς τὸ ι'. τοῦ ια'. καὶ τοῦ ιβ'. τετραδίου σώζονται ἀνὰ δύο φύλλα καὶ τοῦ ιγ'. ἓν φύλλον.

Περιεχόμενον

φ. 1—5 β : «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου βαπτίσματος», ἄναρχος.

φ. 6 α—71 α : «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Ἐλαίου».

Ἐν τῷ φ. 71 α δι' ἄλλης χειρός : «Γεδεὼν ἱερομόναχος», καὶ ὀλίγον κάτωθι δι' ἄλλης χειρός :

«Γερμανὸς ἱερομόναχος» καὶ δι' ἑτέρας ἀγραμμάτου χειρὸς «Χρίσανθος ἱερομόναχος».

φ. 71 β—73 β : «Εὐχὴ συγχωρητικὴ λεγομένη ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀφορισμένου».

φ. 73 β—75 β : «Εὐχὴ ἐπὶ μιαροφαγησάντων».

φ. 75 β—77 α : «Εὐχὴ ἐπὶ μιαροῦ τινὸς ἐμπεσόντος εἰς φρέαρ».

φ. 77 α—78 α : «Εὐχὴ μιαροῦ τινος ἐμπεσόντος εἰς σκεύη τινα»'

φ. 78—80 β : «Εὐχὴ μιαροῦ τινος ἐμπεσόντος εἰς ἀγγεῖον οἴνου καὶ ἐλαίου ἢ καὶ μέλιτος».

φ. 80 β— : «Εἰ τὸ ἐμπεσὼν ἀκάθαρτον χρονίσαι, σαπῆναι χρὴ ἐκχέεσθαι αὐτατέλεον καὶ μηδεὶς ἅπτεσθαι».

φ. 80 β—82 α : «Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν σταφυλῆς».

φ. 82 α—83 α : «Εὐχὴ εἰς εὐλογίαν οἴνου».

φ. 83 α—85 β : «Τοῦ ἐν ἁγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωσταντίνου πόλεως τοῦ Χρυσοστόμου· λόγος εἰς τὴν λαμπρὰν Κυριακὴν τῆς ἁγίας ἐνδόξου Χ(ριστο)ῦ τοῦ Θ(εο)ῦ ἡμῶν ἀναστάσεως» ἀτελής.

φ. 85—89 : «'Ακολουθία τοῦ στεφανώματος», ἄναρχος καὶ ἀτελής.

(24) ΑΡΙΘΜ. 29

'Ονομασία

Παρακλητική

'Εποχή

XIV αἰῶνος (πιθανόν)

Χαρακτηρισμοί

6) Μεμβρ. 0,21X0,15.5. φ. 83. Σελίδες μονόστιχοι. Στίχοι σελ. 24.

6) Τὸ λατινικὸν ὄνομα membranae μετεγράφη ἐνωρὶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν (μεμβράναι). Χρῆσιν αὐτοῦ ποιεῖται καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος (ἐπιστολ. πρὸς Τιμόθ. 2, ΙΔ΄. 13). Ἡ λέξις παρεφθάρη κατόπιν παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, παρ' οἷς εὑρίσκονται αἱ λέξεις βέβραινα (=μεμβράνινα) ἐν κώδικι τῆς 'Εθνικῆς Βιβλιοθήκης Παρισίων ὑπ' ἀρ. 2243 (ἔτους 1339) διὰ νεωτέρας χειρὸς σελ. 62. (Gardthausen Griechische Palagraphie).

Βεβράναι ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 378 τῆς ἐν 'Αγίῳ Ὄρει Μονῆς Κουτλουμουσίου αἰῶνος 16ου. (Σπ. Λάμπρου : Κατάλ. Χειρογράφων 'Αγ. Ὄρους. Τόμ. Α΄. σελ. 313).

Βεβράϊνον ἐν ἀρχαίῳ καταλόγῳ τῶν κωδίκων τῆς ἐν Μακεδονίᾳ Μονῆς Κοσινίτσης τοῦ ἔτους 1429. ('Αθ. Παπαδοπούλου, Κεραμέως. Ἔκθεσις Παλαιογρ. ἐρευνῶν ἐν Παρατήμ. 'Ελλ. Φιλολ. Συλλόγου, τόμ. ΙΖ΄. σ. 29).

Βεβρόχαρτον (Π. Παπαγεωργίου ἐν Byzantinische Zeitschrift τόμ. ΙΑ΄. σ. 73) καὶ ἀλλαχοῦ.

Χεὶρ ἀμελὴς καὶ ἀνορθόγραφος. Κῶδιξ ἄδετος καὶ πανταχόθεν ὡσεὶ κεκαυμένος, ἄναρχος καὶ ἀτελής.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας κατὰ τοὺς ὀκτὼ ἤχους, ἀρχομένας ἀπὸ τῆς τρίτης τοῦ πλαγίου πρώτου ἤχου καὶ ληγούσας εἰς τὴν πέμπτην τοῦ βαρέως ἤχου.

(25) ΑΡΙΘΜ. 30

Ὀνομασία

Νέα Ὀκτάηχος

Ἐποχή

ΧV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ 0,28Χ0,21. φ. 329. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελίδων 33. Γραφὴ καλή. Στάχωσις νεωτέρα ἀλλ' ἐφθαρμένη.

Ἐν ἀρχῇ δύο καὶ ἐν τέλει ἓν φύλλον ἐκ μεμβράνης ἀνεξάρτητα τοῦ κώδικος.

Περιεχόμενον

φ. 1—41 β : «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ τῆς νέας ὀκταήχου».

φ. 42 α—310 β : «Τῷ σαββάτῳ ἑσπέρας στυχηρὰ, ἀναστάσιμα, τριαδικὰ καὶ ἀναστάσιμα τροπάρια».

Ἐν τῷ φ. 158 α διὰ χειρὸς ἀγραμμάτου :

«+ ἡ βίβλος αὕτη πέφυκε τῆς παντουργοῦ τριάδος τῆς ἐν τῇ νίσῳ Χάλκης κτιστε κομηστῆς τοῦ ἐσόπτρου καὶ ὅστις βουληθῇ ποταὶ ταύτην ἀποστερήσαι καιχωρισμένος ἔσεται· τριάδος τῆς ἁγίας ἐν τῷ ἐώνι τοῦτο γε καὶ τῷ ἐλευσομένῳ».

οἱ π(ατέ)ρες μέμνησθε μ(ητ)ροφάνους».

Τὰ φ. 163 β—164 α καὶ 311 λευκά.

φ. 312 α—328 β : «Ἀρχὴ σὺν Θε(ῷ) μηνολόγιον τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ».

φ. 329 : «Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς», ἀτελής.

(26) ΑΡΙΘΜ. 31

Ὀνομασία

Παρακλητική

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,28X0,21. φ. 329. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ καλή. Μελάνη ὑπόξανθος. Σελίδες δίστηλοι. Στίχοι σελίδων 36. Διατήρησις μετρία. Λόγῳ πολλῆς χρήσεως ὁ κῶδιξ ἀρκούντως ρυπαρός.

Περιέχει τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας τῶν ὀκτὼ ἤχων, τοὺς τριαδικοὺς ὕμνους, τὰ φωταγωγικά, τὰ ἀναστάσιμα ἐξαποστειλάρια μετὰ τῶν ἑωθινῶν καὶ τῶν τοῦ πρώτου ἤχου τριαδικῶν κανόνων.

(27) ΑΡΙΘΜ. 32

Ὀνομασία

Παρακλητική

Ἐποχή

XVII αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,30X0,21. φ. 325. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Γραφὴ δυσανάγνωστος. Σελίδες ἐν ἀρχῇ δίστηλοι καὶ ἀκολούθως μονόστηλοι. Διατήρησις σχεδὸν καλή. Λόγῳ πολλῆς χρήσεως ὁ κῶδιξ ἀρκούντως ρυπαρός.

Περιεχόμενον

1) Τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας ὀκτὼ ἤχων, τοὺς τριαδικοὺς ὕμνους μετὰ τῶν τριαδικῶν κανόνων τῶν Κυριακῶν καὶ τὰ ἑωθινὰ ἐξαποστειλάρια μετὰ τῶν θεοτοκίων.

2) Κανόνα εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον. Κατ' ἀλφάβητον, ἦχος πλ. δ'.

3) Κανόνα εἰς τὸν Πρόδρομον πλ. β'.

4) Κανόνα παρακλητικὸν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰ. Χριστόν, ἦχος β'.

5) Κανόνα φέροντα τοὺς ἅπαντας ἁγίους ἱκέτας, ἦχος πλ. β'.

6) Στιχηρὰ κατὰ κανόνα εἰς τὸν μεγαλομάρτυρα Γεώργιον.

7) Κανόνα τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου τοῦ ποιητοῦ.

8) Κανόνα παρακλητικὸν εἰς τὴν Θεοτόκον, ἀρχόμενον : «Πῶς μου θρηνήσω...»

9) Κανόνα τῆς Θεοτόκου, ἀρχόμενον : «Τῶν λυπηρῶν ἐπαγωγαί».

10) Ἀκολουθία τοῦ Ἀκαθίστου Ὕμνου».

11) Ἀρχὴ λόγου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸν Εὐαγγελιστήν.

12) Πρόσθετον φύλλον. Δι' ἄλλης γραφῆς : Λόγος Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα. «Εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος».

(28) ΑΡΙΘΜ. 33

Ὀνομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος

Ἐποχή

XIV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,30.5Χ5Χ0.20. φ. 416. Στάχωσις ἐκ δέρματος μέλανος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Σελίδες δίστηλοι Στίχοι σελίδων 30. Γραφὴ ἀρίστη. Διατήρησις καλή.

Ὁ κῶδιξ εἶναι διῃρημένος εἰς τετράδια σεσημασμένα ὡς ἀκολούθως Ἓξ ὀκτάφυλλα (α—στ) καὶ τεσσαράκοντα (α—μδ) ἐκ τῶν ὁποίων ἓν τρίφυλλον, ἓν ἑξάφυλλον, πέντε ἑπτάφυλλα, τὰ δὲ λοιπὰ ὀκτάφυλλα. Ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος τέσσαρα φύλλα ἐσχισμένα καθέτως κατὰ τὸ ἥμισυ. Ἐν τῷ μέσῳ ἐλλείπουσι φύλλα καί τινα εἶναι μετατοπισμένα.

Περιεχόμενον

1) «Ἀκολουθία ἀκαθίστου».

2) «Ἀπολυτίκια, τροπάρια καὶ κοντάκια τοῦ μηνολογίου καὶ ὅλης τῆς τεσσαρακοστῆς».

3) «Παρακλητικὴ μετὰ τῶν τριαδικῶν καὶ φωταγωγικῶν ὕμνων καὶ

τῶν ἐξαποστειλαρίων μετὰ τῶν ἑωθινῶν Εὐαγγελίων».

4) «'Αποστολοευαγγέλια, ἑβδομαδιαῖα καὶ εἰς διαφόρους ἁγίους, οἷς προσετέθη κανὼν εἰς τὸν ἅγιον 'Αθανάσιον, ἦχος β΄.».

5) «'Ακολουθίαι κοιναὶ εἰς διαφόρους ἁγίους».

(29) ΑΡΙΘΜ. 34

'Ονομασία

Κῶδιξ ἀνάμικτος

'Εποχή

ΧΙΙΙ καὶ XVI 7) αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,29Χ0,20. φ. 120. Στίχ. σελ. διάφοροι. Σελίδες δίστηλοι. Λέσιμον ἐκ δέρμαοτς μέλανος ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Διατήρησις καλή. Γραφὴ εὐανάγνωστος.

Περιεχόμενον

Περιέχει στιχηρὰ καθίσματα, τριώδια καὶ κανόνας. Προσετέθησαν (φ. 105—120), στιχηρὰ δι' ἄλλης νεωτέρας χειρὸς (16ου αἰῶνος).

(30) ΑΡΙΘΜ. 35

'Ονομασία

'Ανθολόγιον

Χαρακτηρισμοί

Χάρτης 0,22Χ0,14,5. φ. 169. Στάχωσις συγχρόνου ἐποχῆς. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 19. Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Γραφὴ καλή. Γραφεῖς διάφοροι. Διατήρησις σχεδὸν καλή.

---

7) Ἡ χρονολόγησις τῶν χειρογράφων, ὁσάκις δὲν σημειοῦται ἐν τῷ κώδικι, καταρθώνεται κατὰ προσέγγισιν διὰ τῆς συγκριτικῆς μεθόδου, ἤτοι ἀντιπαραβολῆς διαφόρων κειμένων τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀπὸ ἀπόψεως ρυθμοῦ, γραφῆς καὶ ὑλικοῦ (μελάνης, παπύρου, περγαμηνῆς κ.τ.λ.).

1) φ. 1—17 β : «Ἀκολουθία τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων», ἄναρχος. Ἄρχεται : «χορός, τετραδε καπύρσευτος· στρατός, ὅλος θεοσύλλεκτος·...».

2) φ. 17 β—32 α Δι' ἐρυθρᾶς μελάνης : «μηνὶ τῷ αὐτῷ κε'. ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς ὑπ(ε)ρ(αγίας) ἡμῶν θ(εοτό)κου καὶ ἀειπαρθένου μαρίας».
Τὸ φ. 32 α συνεπληρώθη δι' ἑτέρας χειρός.

3) φ. 33—40 β Δι' ἑτέρας γραφῆς : Τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος γεωργ(ίου)· μετὰ τὸν προοιμιακὸν ψαλμόν. Τὸ μακάριος ἀνήρ».

4) φ. 41—49 β : «Ἡ ὑπαπαντὴ τοῦ Κ(υρίο)υ ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ». Περιέχει ὁλόκληρον τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἑορτῆς. Τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας ἐκ παραδρομῆς ἐσταχώθη ἐν ἀρχῇ (φ. 41).

) φ. 50—60 β : «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐπισκόπου Μύρων, ἄναρχος. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται : «παντοίων χαλεπῶν τε νοσημάτων ἰατρὸς παμακάριστος».

6) φ. 61—71 β : «Κυριακὴ τῶν ἁγίων Προπατόρων», ἀκολουθία ἑορτῆς.

7) φ. 71 β—87 β : «Τῷ αὐτῷ μηνὶ ιζ'. τῶν ἁγίων τριῶν παίδων καὶ δανιὴλ τοῦ ἐν προφήταις μεγίστου».

8) φ. 88—105 β : «Κυριακὴ πρὸ τῆς Χ(ριστο)ῦ γεννήσεως· τῶν ἁγίων πρ(οπατό)ρ(ων).
Δι' ἄλλης χειρός :

9) φ. 106—136 α : «Μηνὶ μάϊος ἔχων ἡμέρας λα'. Ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας ιδ' καὶ ἡ νὺξ ὥρα ι. Εἰς τὰς Η'. τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ ἰω(άνν)ου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ὁσίου π(ατρὸ)ς ἡμῶν ἀρσενίου τοῦ μεγάλου».

10) φ. 136 β—152 α : «Μηνὶ τῷ αὐτῷ κα'. Τῶν ἁγίων βασιλέων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης».

11) φ. 152 β—165 β : «Μηνὶ τῷ αὐτῷ κε'. ἡ τρίτη εὕρεσις τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου».

12) φ. 166—169β : «Μῆν Ἰούν(ιος) ἔχων ἡμέρας λ΄. ἡ ἡμέρα ἔχει ὥρας ιε΄. καὶ ἡ νὺξ ὥρας θ΄. Τῷ αὐτῷ μηνὶ η΄. Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος θεοδώρου τοῦ στρατηλάτου», ἀτελές.

Ἐν τῷ λευκῷ φύλλῳ 32 β, ὑπάρχει διὰ νεωτέρας καὶ ἀγραμμάτου χειρὸς σημείωσις : «† τοῦτο τὸ Βηβληῶν ὑπάρχει τοῦ μεγάλου ἀθανασίου τοῦ νεοχωρήου καὶ οστης τὸ ἐξιλεώσι νᾶ ἔχη τήν».

ΑΡΙΘΜ. 36

Ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 36 Κῶδιξ ἐλλείπει.

(31) ΑΡΙΘΜ. 37

Ὀνομασία

«Θεοτοκάριον καὶ Μάρκου ἁμαρτωλοῦ ἱερομονάχου σύνταγμα πονηθὲν εἰς τὰ ἀπορούμενα τοῦ τυπικοῦ»

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. βομβίκινος 0,28,5Χ0,15,5. φ. 171. Στάχωσις ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν. Σελίδες μονόστηλοι. Στίχοι σελίδων 28. Γραφὴ καλὴ ἀλλ' ἀνορθόγραφος. Διατήρησις καλή.

Περιεχόμενον

Ἡ ἀρχὴ ἐλλείπει. Τὸ σωζόμενον ἄρχεται : «Ἐκ πατρὸς ἀνατύλας».

1) φ. 1—115 β : Περιέχει κανόνας κατ' ἦχον καθημερινοὺς εἰς τὴν Θεοτόκον ψαλλομένους ἐν τοῖς ἀποδείπνοις, ὧν λείπει ἐξ ὁλοκλήρου ὁ α΄. καὶ ὁ β΄. Εἶναι ἄναρχος.

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 115, διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης σημείωσις : «† Ἐτελειώθησαν ὧδε οἱ κανόνες. † Ὦ Χ(ριστ)ὲ βοήθει μοι τῷ σῷ δούλῳ βαρθολομαίῳ μοναχῷ τῷ ἁμαρτωλῷ ».

2) φ. 116 β—122 β : «Παράκλησις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ κανὼν κατανυκτικὸς εἰς τὸν Κύριον».

Ἐν τῇ κάτω ὤᾳ τοῦ φ. 122 β διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«† Δόξα τῷ θ(ε)ῷ τὸ δόντι μοι τὸ τέλος ἀνδρῶν ἁγίων τιμίων φιλαρέτων· αὐτῶν πρεσβείαις σῶζε Χ(ριστ)ὲ τὸν κόσμον ἡμῖν δὲ δίδου σειρᾶς πται-

σμάτων λύσιν † εὔχουμοι τιμιώτατε πάτερ διὰ τὸν Κ(ύριο)ν τῷ ἁμαρτωλῷ μοναχῷ βαρθολομαίῳ τῷ γράψαντι ὅπως ἐλεηθῶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως †».

3) φ. 123—171 β : «Μάρκου ἁμαρτωλοῦ ἱερομονάχου σύνταγμα πονηθὲν εἰς τὰ ἀπορούμενα τοῦ τυπικοῦ». Περιλαμβάνει ὁ ὡς ἄνω κανὼν 97 κεφάλαια.

(32) ΑΡΙΘΜ. 38

Ὀνομασία

Τριώδιον

«Ἀρχὴ σὺν θε(ῷ) τῆς βίβλου τῶν τριωδίων ἐν ᾗ συντέθειται ἡ ἁγία ἀκολουθία τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Μ. ἀρχομένης ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ τελώνου».

Ἐποχή

XVI αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21Χ0,15,5. φ. 278. Στίχοι σελ. 24. Σελίδες μονόστηλοι. Διατήρησις καλή. Δέσιμον ἐκ δέρματος ἐρυθροῦ ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς συνήθεις ἀκολουθίας τοῦ Τριῳδίου παρακολουθουμένας ὑπὸ τῶν κατανυκτικῶν λεγομένων τῇ Κυριακῇ ἑσπέρας τῆς ὅλης ἁγίας Τεσσαρακοστῆς καὶ τῶν καθισμάτων τῆς α΄. στιχολογίας καὶ τῶν τριαδικῶν ὕμνων ψαλλομένων εἰς τὸν ὄρθρον μετὰ τὸ ἀλληλούϊα. Λήγει εἰς τὴν Παρασκευὴν τῆς στ΄. ἑβδομάδος.

Ἐν τῷ ἀγράφῳ φ. 159 β ὑπάρχει ἡ ἔμμετρος σημείωσις τοῦ Μητροφάνους ὅτι τὸ χειρόγραφον ἀνήκει εἰς τὴν ἱ. μονὴν τῆς ἁγίας Τριάδος Χάλκης. Ἐν τῷ φ. 278 α διὰ χειρὸς τοῦ γραφέως καὶ δι' ἐρυθρᾶς μελάνης :

«ἐτελειώθη τὸ παρὸν τριώδιον διὰ χειρὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἱερέως τοῦ συροπούλου».

Παραβληθὲν τῷ ἐντύπῳ εὑρέθη ἔχον πολλὰς παραλλαγάς. Ἐλλείπουσι α΄) τὸ Συνοδικὸν τῆς Κυριακῆς τῆς Ὀρθοδοξίας, β΄) ἡ ἀκολουθία

τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, γ) ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἰωάννου τῆς Κλίμακος καὶ δ) τὰ καθημερινὰ ἀναγνώσματα τῶν Προφητειῶν.

(33) ΑΡΙΘΜ. 39

Ὀνομασία

Τριώδιον

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,21X0,15. φ. 232. Στίχοι σελ. διάφοροι. Σελίδες δίστηλοι. Γραφὴ καλή. Ἐκ τῆς πολλῆς χρήσεως ὁ κῶδιξ παρίσταται σεσαθρωμένος καὶ σκωληκόβρωτος καὶ ἐν μετρίᾳ καταστάσει, κοσμεῖται δὲ διὰ μικρογραφιῶν.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς ἀκολουθίας τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τοῦ Τελώνου μέχρι τοῦ Μ. Σαββάτου. Προηγεῖται τοῦ Τριῳδίου τὸ τέλος ἐγκωμίων εἰς τὴν Θεοτόκον.

Ἐν τῷ φ. 130 α ὑπάρχει μικρογραφία παριστῶσα ἅγιόν τινα κρατοῦντα θυμιατὸν καὶ θυμιῶντα τὸν πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ ἀναβάθρου κείμενον Σταυρόν. Ὄπισθεν δὲ τοῦ ἁγίου ἵσταται πρόσωπόν τι.

Ἐν τῷ φ. 190 α εὕρηται μικρογραφία παριστῶσα τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.

Ἐν τῷ φ. 190 β—194 β : «Οἱ Οἶκοι τῆς Θεοτόκου».

Ἐν τῷ φ. 200 β—202 β : «Τοῦ ὁσιωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἐφραίμ : Λόγος περὶ μετανοίας».

Ἐν τῇ ἀκολουθίᾳ τοῦ Μ. Σαββάτου παρενετέθη καὶ «λόγος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου κύπρου εἰς τὴν θεόσωσμον ταφὴν τοῦ κ(υρί)ου καὶ θ(εο)ῦ καὶ σ(ωτῆ)ρ(ο)ς ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χριστο(ῦ) καὶ εἰς τὸν ἰωσὴφ τὸν ἀπὸ ἀριμαθείας καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ἄδῃ κατάβασιν μετὰ τὸ σωτήριον πάθος παραδόξως γεγενημένην», ἀρχόμενος: «Τί τοῦτο σήμερον, πολλὴ σιγὴ ἐν τῇ γῇ».

(34) ΑΡΙΘΜ. 40

Ὀνομασία

Τριώδιον — Πεντηκοστάριον

Ἐποχή

XV αἰῶνος.

Χαρακτηρισμοί

Μεμβρ. 0,32.5X0,22.5. φ. 182. Στίχοι σελ. 45. Σελίδες δίστηλοι. Κῶδιξ ἄναρχος, ἀτελὴς καὶ ἐφθαρμένος. Δέσιμον νεωτάτης ἐποχῆς ἡμιεφθαρμένον. Γραφὴ δυσανάγνωστος.

Περιεχόμενον

Περιέχει τὰς καθημερινὰς ἀκολουθίας τοῦ Τριῳδίυο μετὰ τῶν ἀναγνωσμάτων καὶ ἐκ τοῦ Πεντηκοσταρίου τὰς ἀκολουθίας τῶν Κυριακῶν, τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, τῆς ἀποδόσεως τοῦ Πάσχα, τῆς Ἀναλήψεως καὶ τῆς μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν Δευτέρας.

Κῶδιξ ἄναρχος καὶ ἀτελής. Τοῦ σωζομένου ἀρχομένου ἀπὸ τροπαρίου τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου «ἐμαυτὸν ἀπελπίζω» καὶ λήγοντος εἰς τὰς λέξεις τοῦ τροπαρίου τῆς στʹ. ᾠδῆς τοῦ Κανόνος τῶν ἁγίων Πάντων «καὶ λάμψον φαιδρότατε πορφύρα τοῦ ....».

Παραβληθὲν τῷ ἐντύπῳ εὑρέθη ἔχον πλείστας διαφοράς. Ἐλλείπουσι : αʹ) ἡ ἀκολουθία Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, βʹ) ἡ ἀκολουθία Ἰωάννου τῆς Κλίμακος, γ) ἡ ἀκολουθία τῆς ὁσίας Μαρίας καὶ δʹ) ἡ κατὰ τὴν Παρασκευὴν τῆς Διακαινησίμου ἀκολουθία τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Εἰς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ Ἀκαθίστου, ἡ ἀνάγνωσις τῶν Κοντακίων καὶ τῶν Οἴκων τῆς Θεοτόκου διατέτακται πρὸ τοῦ Ν. ψαλμοῦ καὶ τοῦ κανόνος. Τὰ δὲ τροπάρια τοῦ μεγάλου κανόνος παρακολουθοῦνται ὑπὸ τῶν στίχων τοῦ ἀμώμου.

(35) ΑΡΙΘΜ. 41

Ὀνομασία

Πεντηκοστάριον

Χαρακτηρισμοί

Χάρτ. 0,22X0,14,5. φ. 368. Στίχοι σελ. 22. Σελίδες μονόστηλοι. Στάχωσις σύγχρονος. Γραφὴ καλή. Κῶδιξ ἄναρχος, ἀτελής, κεκοσμημένος διά τινων ἀτέχνων κοσμημάτων.

ΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗΝ ΤΩΝ ΒΑΪΩΝ *)

Η ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ, ἡ περιλάλητος Ἰουδαϊκὴ Μητρόπολις, περιβεβλημένη χιτῶνα εὐφροσύνης, ἔχει σήμερον ὄψιν φαιδρὰν καὶ πανηγυρικήν. Εἶναι ἐγγὺς ἡ μεγάλη ἑορτὴ τοῦ Πάσχα. Ἀπὸ Ὄρθρου βαθέος οἱ εὐσεβεῖς Ἱεροσολυμῖται καὶ οἱ καταφθάνοντες καθημερινῶς ἀπὸ τὰ περίχωρα εὐλαβεῖς προσκυνηταὶ συνωθοῦνται εἰς τὰς πολυθορύβους ὁδούς. Καὶ εἰς τὰς πρώτας λαμπηδόνας τῆς ἐαρινῆς ἐκείνης πρωΐας ὁ Ἰησοῦς, ὁ Προφήτης καὶ Διδάσκαλος τῆς Ναζαρέτ, καθήμενος «ἐπὶ πῶλον ὄνου» καὶ περικυκλούμενος ἀπὸ τὴν ὁμάδα τῶν μαθητῶν του, «εἰσέρχεται εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν».

Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ὁ Χριστός, ὑπὸ τοὺς χαρμοσύνους ἀλαλαγμοὺς τοῦ ἐνθουσιῶντος πλήθους, εἰσήρχετο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐξεπλήρωνε συγχρόνως τὴν μεσσιανικὴν προφητείαν τοῦ Ζαχαρίου «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών. Ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραῢς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου «Τὴν θείαν του μορφὴν περιαυγάζει τὸ φῶς τῆς αἰωνιότητος, ἡ γοητεία τῆς ἀληθείας. Ἡ Ἰουδαϊκὴ ψυχή, τὴν ὁποίαν ἐπὶ αἰῶνας ὁλοκλήρους ἐλίκνισε τὸ αἴσθημα τῆς προσδοκίας τοῦ Μεσσίου, ἐσκίρτησεν ἀπὸ ἀγαλλίασιν καὶ ἐθνικὸν ἑορταστῶν».

Ἰδοὺ ὁ ἀναμενόμενος Μεσσίας, ὁ παρὰ Θεοῦ ἀπεσταλμένος. Ἔρχεται διὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ γλυκὺ καὶ προσφιλὲς ὅραμα τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ περιουσίου λαοῦ, ν' ἀναστηλώσῃ καὶ πάλιν τὸν ἀλησμόνητον θρόνον τοῦ Δαυῒδ, ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὑποδούλου Ἰουδαϊκοῦ Ἔθνους, νὰ μεταβάλῃ εἰς συντρίμματα τὸ κράτος τῶν εἰδώλων. Καὶ ἔξαλλος ἐνθουσιασμὸς μεταδίδεται ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον, ὡς δυνατὸς ἠλεκτρικὸς σπινθήρ, εἰς τὴν μᾶζαν τῶν φαιδρῶν ἑορταστῶν.

Εἰς τὴν διάβασιν τοῦ Θείου Διδασκάλου στρώνονται ἱμάτια καὶ μὲ ἀγαλλίασιν σείονται τὰ βαΐα τῶν φοινίκων καὶ οἱ κλάδοι ἐλαίας, σύμβολα καὶ αὐτὰ τῆς εἰρήνης, ἥτις θὰ ἐπακολουθήσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ Μεσσίου. Καὶ πανταχόθεν ἀντηχεῖ ἡ ἐπινίκιος ᾠδὴ «Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου Βασιλέως τοῦ Ἰσραήλ».

---

*) Ἐξεφωνήθη ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, κατὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν τῆς διαγενομένης Κυριακῆς τῶν Βαΐων, ἐν χοροστασίᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος μετὰ τῶν Σεβ. Συνοδικῶν Ἀρχιερέων.

Πόσον ὅμως διάφορος εἶναι ἡ ἀλήθεια ἡ ὑποκρυπτομένη ὑπὸ τὸ ἱστορικὸν τοῦτο γεγονός! Ἀλλὰ καὶ πόσον παχυλὴ καὶ χονδροειδὴς ὑπῆρξεν ἡ εἰκὼν τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίου, ἡ ὁποία περιεφοίτα τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ ! Ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν εἶναι κοσμική, περιλαμβάνουσα πάντα τὰ ἔθνη ὑπὸ τὸ Ἰουδαϊκὸν σκῆπτρον, οὔτε ἔχει χαρακτῆρα πολιτικόν. Εἶναι βασιλεία πνευματική, ὑπερκόσμιος· εἶναι ἡ ἐνδόμυχος βαθεῖα σχέσις μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου, ἀπόρροια τῆς ὁποίας ὑπῆρξεν ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων μεταμόρφωσις τῶν πνευμάτων καὶ ἀναγέννησις τῶν καρδιῶν, διὰ τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ἀνεξαλείπτως ἐγράφη εἰς τὰς δέλτους τῆς Ἱστορίας, καθὼς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν βίβλον τῆς Δημιουργίας.

Ποία ὅμως ἡ θέσις τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ Βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ;

Ἡ πρότασις αὕτη θὰ δώσῃ σήμερον μὲ τὴν ἐνδυναμοῦσαν καὶ πανσθενοῦργον τοῦ Κυρίου χάριν, τὸ θέμα καὶ τὴν πνοὴν εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος.

***

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Σεβασμία τῶν Ἱεραρχῶν Χορεία,

Ἐκλεκτὲ καὶ ἀγαπητὲ τοῦ Κυρίου λαέ,

Ἡ ἀλήθεια, ἡ ὑφαίνουσα τὸ ὅλον δρᾶμα τῆς ἱστορίας εἶναι ὅτι ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ, ὅστις ὑπῆρξε διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους σκάνδαλον διὰ δὲ τοὺς Ἕλληνας μωρία, παρίσταται ὡς ἀποκάλυψις τῆς ἀληθοῦς ζωῆς. Διότι πρὸς τὰς μεγάλας ἐπιδιώξεις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀνταποκρίνεται πλήρως μόνον ὁ ὑπερφυὴς χαρακτὴρ τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις «οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Δὲν εἶναι βρῶσις καὶ πόσις ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ πνεῦμα καὶ ἀγάπη καὶ θυσία καὶ προσφορὰ καὶ αὐταπάρνησις καὶ ἁγιασμός. Διὰ τοῦτο κάθε εἰλικρινὴς καὶ ἀπροκατάληπτος τῶν πραγμάτων μελετητὴς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ ὁμολογήσῃ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὰς αἰωνίους ἀρχάς του, ἐμπερικλείει τὰς ἀσφαλεῖς καὶ ἀναλλοιώτους βάσεις τοῦ ὑλικοῦ, πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου, τὰς μόνας ὀρθὰς λύσεις τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ζωῆς, διὰ τῶν ὁποίων αὕτη ἐξυπηρετεῖται, προάγεται καὶ καθίσταται εὐτυχὴς καὶ βιώσιμος.

Ἀλλὰ ποῖος θὰ παραστήσῃ ἐπακριβῶς τὴν ἀναπλαστικὴν δύναμιν τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ; Ποῖος θὰ ἐξυμνήσῃ ἐπαξίως τὴν ἀκαταμάχητον ἐπὶ τῶν ψυχῶν ἕλξιν τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς Πίστεως ; Τὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ διττὸν τοῦτο ἐρώτημα εὑρίσκομεν, ἀδελφοί μου, ὅ-

ταν ἀναπολήσωμεν τὴν ἀπαράβλητον ἐποποιΐαν τῆς Χριστιανικῆς ἐξορμήσεως, τὴν θριαμβευτικὴν ἀνὰ τὸν κόσμον πορείαν τῶν Ἀποστόλων, μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν νὰ σπείρουν τὸν σπόρον τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, νὰ διδάξουν εἰς τὰ ἔθνη τὴν Χριστιανικὴν ἀλήθειαν, νὰ θεμελιώσουν τὸν βωμὸν τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Καὶ ἦτο ἡ ἐξόρμησις ἐκείνη τὸ γλυκὺ προανάκρουσμα, τὸ μελῳδικὸν ἆσμα τῆς ἀνοίξεως μιᾶς νέας δημιουργίας τοῦ Πνεύματος. Ἦτο τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα διὰ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους λαούς, εἰς τὰς καρδίας τῶν ὁποίων εὑρίσκει βαθεῖαν ἀπήχησιν. Καὶ ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ἠρέμα καὶ κατὰ μικρόν, ἀφυπνίζεται καὶ ἀνακαλύπτει τὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν Θεόν, τὸν μόνον δυνάμενον νὰ λαλήσῃ εἰς τὴν συνείδησιν, τὸν Πατέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἔμπλεων ἀγάπης καὶ συγγνώμης πρὸς τοὺς ἐπικαλουμένους τὴν ἁγιάζουσαν χάριν Του, ὅπως ἀκριβῶς ἀπεκάλυψεν Αὐτὸν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος Αὐτοῦ, ὁ Χριστός.

Καὶ ἐν τῇ μακρᾷ ἀνελίξει τῶν αἰώνων καὶ τῶν γενεῶν, ἡ ἀνάπτυξις καὶ ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ συντελεῖται καὶ θετικώτερον. Καὶ πράγματι· οὔτε ἡ εὐφράδεια τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου, οὔτε ἡ περίτεχνος ἐπιχειρηματολογία, οὔτε ἡ λάμψις τῆς παιδείας δύνανται νὰ ἐμφανίσουν, ὡλοκληρωμένην εἰκόνα τῆς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως καὶ τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα προσεκόμισε τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς βασιλείας Του, εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Ὅπως ὑπὸ τὰς θερμὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου οἱ στάχεις εἰς τοὺς ἀγροὺς χρυσίζουν καὶ ὡριμάζουν, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ὑπὸ τὴν ζωογόνον ἀκτινοβολίαν τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας ἀποκαθαίρεται, ἀποκτᾷ τὴν ὡραίαν ἀνάχρωσιν τῆς ὑγείας, εὑρίσκει τὸν νοσταλγικὸν προορισμόν της, τὴν τελείωσιν, τὴν Θέωσιν. Ἐπανάστασις λοιπὸν πρωτοφανὴς συντελεῖται εἰς τὰ ἤθη, εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὴν ζωὴν ἐν γένει· ἐπανάστασις ὁρμητικὴ καὶ ἀκατάσχετος εἰς τὴν προέλασίν της, ἀλλὰ καὶ εἰρηνικὴ καὶ ἀθόρυβος καὶ ἀνθρωπιστική.

Συγκρούονται δύο κόσμοι, συνάπτεται τιτανομαχία μεταξὺ καινῶν καὶ παλαιῶν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξεκολάφθη νέα κοινωνία, ἐπιβάλλουσα ὡς νόμον ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τὴν τιμὴν τῆς γυναικός, τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐργασίας, τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας, τὴν ἀναστήλωσιν ἐπὶ βάθρου ἀσαλεύτου τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν.

Πόσον ὡραία εἶναι πλέον ἡ ζωή ! Πόσον ἐπλουτίσθη μὲ τὴν βαθμιαίαν διείσδυσιν καὶ ἐξάπλωσιν τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ; Φῶς ὑπερφυὲς περιλάμπει τὰ πάντα : Εἶναι ἡ ἀνταύγεια τοῦ ἀνωλέθρου κόσμου, ἡ αἴγλη τῆς θείας δόξης. Αὐτὴ ἐξωραΐζει τὴν φύσιν, λαμπρύνει τὰ κρῖνα τοῦ ἀγροῦ, ἐπαργυρώνει τὴν γαλανιῶσαν θάλασσαν, προσδίδει μουσικό-

τητα εἰς τὸ κελάρυσμα τοῦ ρυακίου, ἀρωματίζει τὴν ἀτμόσφαιραν καὶ πρὸ πάντων ὡς γῦρις πνευματικὴ γονιμοποιεῖ τὰς ψυχὰς εἰς τὴν ἐξάνθησιν τῆς ἀγάπης καὶ εἰς πᾶσαν ἀρετήν. Τὰ πάντα λοιπὸν ἀναδίδουν τὸν τόνον τῆς πνευματικότητος, τῆς γαλήνης τοῦ ἀνωτέρου κόσμου· τὰ πάντα ἀποπνέουν τὴν ἀρωματώδη καὶ ζείδωρον πνοὴν τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. «Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ γέγονε καινὰ τὰ πάντα».

*
* *

Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἱερὰν ταύτην στιγμήν, ἀδελφοί μου, ὅλως ἀκουσίως ἡ σκέψις μας στρέφεται, πρὸς ἄλλην κατεύθυνσιν, θλιβεράν, μελαγχολικήν. Βλέπομεν νὰ παρελαύνῃ, ὡς ἐν εἰκόνι ἐξελισσομένη, πρὸ τῶν ὀμμάτων τῆς ψυχῆς μας ἡ θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Κυρίου εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. Ἀναπολοῦμεν ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς ὑποδοχῆς. Τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τοὺς ἀλλαλαγμοὺς χαρᾶς τοῦ πλήθους.

Πῶς συνταράσσεται πράγματι ὁ ὄχλος ἐκεῖνος, ὁ εὐκόλως μεταπίπτων ἀπὸ τῆς ἐπευφημίας εἰς τὴν ἀποκήρυξιν ! Καὶ ὁ Χριστὸς ἀντὶ νὰ μετέχῃ εἰς τὰς εὐφροσύνους αὐτὰς ἐκδηλώσεις, τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον, εἶναι τοὐναντίον περίλυπος, δακρύει. Ὅλη ἡ ἐνθουσιώδης αὕτη ὑποδοχὴ εἶναι ἐπικάλυμμα διαφανὲς εἰς τὸ Θεῖον ὄμμα Του, διὰ μέσου τοῦ ὁποίου διοπτεύει καὶ ὁραματίζεται τὴν τραγικὴν τύχην τῆς Ἁγίας Πόλεως, τὴν τραγῳδίαν τῆς καταστροφῆς της, τὸ δρᾶμα τοῦ ἐξανδραποδισμοῦ τῶν κατοίκων της. Ἡ τιμωροῦσα Δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ θὰ πλήξῃ τοὺς σκληροτραχήλους ἐκείνους υἱοὺς τοῦ Ἰσραὴλ διὰ τὴν ἀμετανοησίαν των, διότι παρεγνώρισαν τὴν θείαν, τὴν ὑπερκόσμιον ἀποστολὴν τοῦ Μεσσίου Χριστοῦ. «Καὶ...... ἰδὼν τὴν πόλιν ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ».

Πόσην ἀπήχησιν εὑρίσκει εἰς τὴν ψυχήν μας, ἀδελφοί μου, ἡ ἀπέριττος εὐαγγελικὴ αὕτη ῥῆσις ! Πόσον ἀναταράσσει τὴν συνείδησίν μας, ὅταν ἀναλογιζώμεθα ὅτι ἀνάλογον θλῖψιν δοκιμάζει ὁ Οὐράνιος Βασιλεὺς Χριστὸς καὶ διὰ τὴν σύγχρονον ἀνθρωπότητα, ἡ κατάστασις τῆς ὁποίας σήμερον ἐμφανίζει πλείστας ὅσας ἐκδηλώσεις ἐκτροχιασμοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ ! Ἐὰν τώρα ἀντικαταστήσωμεν τὸ ἀντικείμενον τῆς εὐαγγελικῆς προτάσεως διὰ τῆς λέξεως «ἀνθρωπότης» θὰ ἔχωμεν ἀκριβῆ τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν περίπτωσίν μας. «Καὶ...... ἰδὼν τὴν ἀνθρωπότητα ἔκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ». Μάλιστα ! θλίβεται καὶ δακρύει καὶ σήμερον ὁ Θεῖος Λυτρωτής. Τί καὶ ἂν ἡ ἀνθρωπότης ἐσημείωσε μεγάλας προόδους εἰς τὸν πολυΰμνητον τεχνικὸν πολιτισμόν ; Τί σημαίνει ἂν κατώρθωσε νὰ πραγματοποιήσῃ διαφόρους ἐπιστημονικὰς ἀνακαλύψεις καὶ μυρίας ὅσας

ἐφευρέσεις ; Πάντα ταῦτα χρησιμεύουν ὡς μέσα διὰ νὰ ἐξωτερικεύῃ ἑκάστοτε ὁ ἄνθρωπος τὰ ψυχικά του πάθη, τὸν ἐγωϊσμόν, τὴν φιλοδοξίαν, τὸ μῖσος, τὸν φθόνον, τὴν καταδυνάστευσιν τῶν ἀδυνάτων, τὴν ποδοπάτησιν τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας, ὅλα τὰ πάθη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα καθιστοῦν δῶρον ἄδωρον τὸν σύγχρονον πολιτισμόν. Διατί νὰ μὴ τὸ ὁμολογήσωμεν; Ἡ ὅλη ἡμῶν ζωή, ἡ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, οὐδὲν ἄλλο εἶναι εἰμὴ προκλητικὴ ἀντιλογία καὶ αὐθάδης ἀναίρεσις τοῦ Εὐαγγελικοῦ νόμου, αὐτὸ τοῦτο χλεύη καὶ μυκτηρισμὸς τοῦ Θεοῦ. Μήπως εἶναι συκοφαντικὴ ὑπερβολή, ὅτι εἰς πολλὰς σκέψεις καὶ ἐνεργείας μας κυριαρχεῖ σήμερον ἡ ἀκόρεστος δίψα τοῦ εὐκόλου καὶ ἀκόπου πλουτισμοῦ, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς πράξεις ἐπαισχύντους, οὐχὶ δὲ σπανίως καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἔγκλημα ; Πόσοι ἐξ ἡμῶν ἆρά γε δὲν ἠθετήσαμε τὰ πατροπαράδοτα, τὰ αἰώνια διδάγματα τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας μὲ τὸν ἀπώτερον σκοπὸν νὰ κολακεύσωμεν πρόσωπα, ἐκ τῶν ὁποίων ἔχομεν συμφέροντα ; Ποσάκις δὲν ἐπροδώσαμεν εἰς τοὺς εὐτελεῖς σκοπούς μας τὰ τιμιώτερα: τὴν φιλίαν καὶ τὴν οἰκογενειακὴν τιμὴν τοῦ πλησίον καὶ δὲν ἀπεφύγομεν νὰ μετέλθωμεν διὰ τὴν προσωπικήν μας ἐπικράτησιν ὅλην τὴν ῥαδιουργικήν μας δεξιοτεχνίαν, τὴν συκοφαντικὴν δυσφήμησιν, τὴν ἀδικίαν κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μας ; Μήπως σπάνιαι εἶναι αἱ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ἐδιστάσαμεν νὰ ἀπεμπολήσωμεν τὰς ἠθικὰς ἀρχάς μας εἰς σκοποὺς ἰδιοτελεῖς, τὰς θρησκευτικάς μας πεποιθήσεις εἰς τὴν κοινωνικὴν θέσιν, τὴν εὐσέβειαν εἰς τὴν ἀνθρωπαρέσκειαν ; Καὶ ἐὰν εἰς τὸν θλιβερὸν αὐτὸν ἀπολογισμόν, ὅστις κατανύσσει βαθύτατα τὴν Χριστιανικήν μας συνείδησιν προστεθοῦν καὶ τὰ δεινὰ καθόλου, τὰ ὁποῖα μαστίζουν σήμερον τὸν κόσμον, ἡ οἰκονομικὴ κρίσις, ἡ ἀνεργία, ἡ κοινωνικὴ ἀθλιότης, ἡ ἠθικὴ ἀποχαλίνωσις, ἡ ταξικὴ διαμάχη, αἱ ἐπαναστάσεις, τὰ καπνίζοντα εἰσέτι ἐρείπια καὶ τὰ ἄπειρα πένθη, ἅτινα ἐδημιούργησεν ὁ τελευταῖος παγκόσμιος πόλεμος καὶ ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ φθοροποιὸν κήρυγμα τοῦ ὑλισμοῦ καὶ τῆς ἀπιστίας, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὰς διαφόρους αὐτοῦ μορφὰς ἀπειλεῖ νὰ παρασύρῃ τοὺς ἀσθενεῖς ἐν τῇ πίστει καὶ τοὺς ὀλιγοψύχους, τότε ἔχομεν ὡλοκληρωμένην τὴν εἰκόνα τῆς κακοδαιμονίας τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος εἰς ὅλον αὐτῆς τὸ βάθος καὶ τὴν ἔκτασιν.

Εὐτυχῶς ὅμως ἀδελφοί μου, ὅτι ἡ συνείδησις αὕτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, τῆς ἁμαρτωλότητος ἡμῶν, ἀνοίγει ἐνώπιόν μας τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας, τὸν δρόμον τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ «ἀρχέτυπον κάλλος», πρὸς τὴν ἰδανικὴν μορφὴν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὰς ἀποξηρανθείσας πηγὰς τῆς ἐσωτερικότητος. Διότι ἐὰν εἰς τὸ ὑποσυνείδητόν μας πλανᾶται ἐνίοτε ἡ μαύρη σκιὰ τοῦ Κάϊν καὶ τοῦ Ἰούδα, ἥτις τείνει νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν ἐν

ἡμῖν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ μᾶς ἐξωθήσῃ εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀναζῇ ὅμως πολλάκις καὶ ἡ ἱλαρὰ μορφὴ τοῦ Ἄβελ, τοῦ Ἀβραὰμ καὶ τῶν Προφητῶν, τῶν Ἁγίων τοῦ Χριστιανικοῦ Ἰδεώδους καὶ πρὸ πάντων ἡ Θεία προσωπικότης τοῦ Ναζωραίου, ἥτις δὲν ἔπαυσε διὰ μέσου τῶν αἰώνων νὰ καταυγάζῃ μὲ τὰς μαρμαρυγὰς τῆς ἀνταυγείας της τὴν ζωήν μας, οὕτως ὥστε νὰ ἐμφανίζηται αὕτη, παρὰ τὸ ὑπάρχον ἐν τῷ κόσμῳ κακόν, ὡραιοτέρα εἰς πᾶσαν περίστασιν τοῦ βίου, εἰς ἡμέρας εὐτυχεῖς καὶ εἰς στιγμὰς θλίψεων, εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν, εἰς τὴν νεότητα καὶ εἰς τὸ γῆρας, ὅπως ἀκριβῶς ὑπὸ τὴν ζωογόνον ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου ἡ φύσις ἀναδεικνύεται λαμπροτέρα εἰς πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους. Ἡ συνειδητοποίησις τῆς ἀληθείας ταύτης συνετέλεσεν ὥστε σήμερον νὰ ἀνομολογῆται καὶ νὰ διακηρύσσηται παρὰ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐκπροσώπων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Φιλοσοφικῆς Σκέψεως, ὅτι ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ δὲν θὰ παύσῃ νὰ ἀποτελῇ τὴν μυστικὴν πηγὴν ὑψηλῶν ἐμπνεύσεων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀνθρωπότης θὰ ἐπιτύχῃ τὴν πραγμάτωσιν τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ καὶ θὰ ὁδεύσῃ τὸν δρόμον τῆς εἰρήνης καὶ τῶν ἱστορικῶν πεπρωμένων της.

* * *

Ἀδελφοί μου ! Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ταμιοῦχος τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, ἀποτελεῖ τὴν συνηνωμένην καὶ θεόθεν ὠργανωμένην προσπάθειαν πρὸς κατάκτησιν τοῦ ὑπερτάτου ἀγαθοῦ, τῆς Βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐὰν μετὰ πάροδον εἴκοσιν αἰώνων δὲν ἐπεκράτησε πλήρως ἡ Βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ, τοῦτο δὲν σημαίνει ποσῶς χρεωκοπίαν τῆς Ἐκκλησίας, οὔτε ἀποτυχίαν εἰς τὴν κοσμοσωτήριον ἀποστολήν Της. Ἀλλὰ καθὼς προφητικῶς προεξήγγειλεν ὁ Θεάνθρωπος Χριστὸς διὰ τῶν παραβολῶν τῆς ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως, ἡ ἐν Αὐτῇ ὑπάρχουσα θεία καὶ ἀπροσμάχητος δύναμις οὐχὶ διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν θὰ μεταποιήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ σκότους εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Φωτός, τοῦ Χριστοῦ. Εἶναι βραδεῖα μέν, ἀλλ' ἀσφαλὴς ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς.

Πρὸς τὸν βαθύτερον τοῦτον σκοπὸν τῆς Ἱστορίας, πρὸς τὴν ὑψηλὴν ταύτην ἀποστολὴν τῆς Ἁγιωτάτης ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐργάζεσαι καὶ μοχθεῖς, Παναγιώτατε Πάτερ καὶ Δέσποτα, μετὰ τοῦ γεραροῦ Συλλόγου τῶν Ἁγίων Ἀρχιερέων. Ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὸ ἱστορικὸν Αὐτῆς παρελθόν, τὸ πολύφημον τοῦτο παρελθόν, τὴν δόξαν τοῦ ὁποίου ἀντιλαλοῦν οἱ αἰῶνες, αἰσθάνεσαι καὶ ἑρμηνεύεις τὴν ἁγίαν Της ἀποστολὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὡς βίωσιν τῆς ἀγάπης, ὡς λυχνίαν ἀκοίμητον, μεταλαμπαδεύουσαν μακράν, πο-

λὺ μακράν, τὸ φῶς τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ, ὡς Βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ κόσμῳ. Καὶ ἡμεῖς, ἡνωμένοι ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀγάπῃ πρὸς τὰ ἱερώτατα θέσμια καὶ ἰδεώδη τῆς Μιᾶς Ἁγίας Ὀρθοδόξου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἐμβαθύνομεν πλήρως εἰς τὸ ὑψηλὸν νόημα τῆς ἁγίας ταύτης ἡμέρας καὶ ἀκροώμεθα, ἐν μεταρσιώσει ψυχῆς, τὴν Πατριαρχικήν Σου προσευχὴν καὶ ἐπίκλησιν «Ἐλθέτω ἡ Βασιλεία Σου, Κύριε».

Γένοιτο.

† Διάκονος ΣΥΜΕΩΝ ΑΜΑΡΥΛΛΙΟΣ

Ὑπογραμματεὺς τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΕΝ ΤΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗ ΣΧΟΛΗ *

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΕΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙᾼ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

ΘΕΜΕΛΙΩΣΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΑΥΤΟΥ

Ὁ Εὐσέβιος, ἀπηχῶν τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, παραδέχεται Μᾶρκον τὸν Εὐαγγελιστὴν κηρύξαντα πρῶτον καὶ ἱδρύσαντα Ἐκκλησίας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Τοῦτον δὲ (Μᾶρκον) πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στειλάμενον, τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο, κηρῦξαι, ἐκκλησίας τε πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας συστήσασθαι. 1)

Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἡ Ἀλεξάνδρεια μνημονεύεται ἅπαξ διὰ τοῦ Ἀπολλώ, «Ἀλεξανδρέως τῷ γένει». 2) Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανὸς 3) εἰς τὰ Χρονικά του (221 μ. Χ.) παραθέτει τὰ ὀνόματα δέκα Ἐπισκόπων πρὸ τοῦ Δημητρίου, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον περὶ τὰ 189. Καὶ ὁ Εὐσέβιος εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικήν του Ἱστορίαν παρουσιάζει τοὺς Ἐπισκόπους τῆς πόλεως ἐκείνης. Εἰς τοὺς Πατριαρχικοὺς καταλόγους τοῦ Καθηγητοῦ Βασιλείου Στεφανίδου 4) κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν ἔρχονται οἱ ἑξῆς : Μᾶρκος ὁ Εὐαγγελιστὴς (62), Ἀνιανὸς (62—84), Ἀβίλιος (84—98)' Κέδρων (98—110), Πρῖμος (110—121), Ἰοῦστος (121—131), Εὐμένης (131—144), Μᾶρκος ὁ β΄ (144—154), Κελαδίων (164—167), Ἀγριππῖνος (167—179), Ἰουλιανὸς (179—189), καὶ Δημήτριος (189—232). 5)

Ὁ Harnack δίδει ὀλίγα ἀκόμη στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Καὶ δή : τὸ κατ' Αἰγυπτίους Εὐαγγέ-

---

* Κατὰ μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ. Συνέχεια ἐκ τῆς σελίδος 104.

1) Ἱ., ΙΙ, XVI, 1, 24. Αἱ Ψευδοκλημέντιοι Ὁμιλίαι Ι, 8, φέρουν πρῶτον Βαρνάβαν κηρύξαντα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

2) Πρ. 18, 24.

3) Ὁ Χάρνακ θεωρεῖ τὸν κατάλογον τοῦ Ἀφρικανοῦ πλαστόν. The Mission and Expansion of Cristianity, II, 162.

4) Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, σ. 740.

5) Ἐνθ. ἀν., ΙΙ, 159—162.

λιον, Εὐαγγέλιον τοῦ τόπου ἐκείνου, χρησιμοποιούμενον μόνον ὑπὸ τῶν Αἱρετικῶν. Τὰ ὀνόματα τοῦ Βασιλείδου καὶ Οὐαλεντίνου, οἵτινες εἰργάσθησαν ἐκεῖ. Τὴν πρὸς τὸν Ἀνθύπατον Φήλικα αἴτησιν εὐνοίας τῶν Χριστιανῶν. Τὴν ἀνταλλαγὴν ἐπιστολῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Παλαιστίνης καὶ Ἀλεξανδρείας ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα καὶ τὴν μνείαν ἐπιστολῆς τοῦ Εἰρηναίου πρὸς Χριστιανὸν τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἐκτὸς τοῦ κατ' Αἰγυπτίους Εὐαγγελίου, ὑπάρχουν καὶ μερικαὶ ὑποθέσεις κριτικῶν, οἵτινες ἀποδίδουν Ἀλεξανδρινὴν ἢ Αἰγυπτιακὴν προέλευσιν εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνάβα, τὴν Διδαχὴν τῶν ΙΒ' Ἀποστόλων, τὸ κήρυγμα τοῦ Πέτρου καὶ τὰς Ἀποστολικὰς Διαταγάς. Οὐδὲν ὅμως δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ μετὰ βεβαιότητος.

Διὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐπεσκόπευσεν ὁ Δημήτριος, ἔχομεν περισσοτέρας πληροφορίας ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνου ἡ Ἀλεξάνδρεια προβάλλει ὡς μία τῶν Μητροπόλεων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Ἐκκλησία οὐδὲν κοινὸν εἶχε πρὸς τὸν Ἰουδαϊσμόν. Λόγῳ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν καὶ τῆς μορφώσεως τῶν Ἑλληνιστῶν Ἰουδαίων, ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν, φαίνεται, νὰ ἠσπάσθησαν τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ ἐπεκράτησε μᾶλλον ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ γηγενοῦς ἢ Κοπτικοῦ στοιχείου.

Ὁ πρῶτος ἀξιοσημείωτος κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ γενικῶς ἐφ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος, ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Σεπτιμίου Σευήρου τὸ ἔτος 202. 6) Μεταξὺ τῶν θυμάτων συγκατελέγετο καὶ ὁ Λεωνίδης, ὁ πατὴρ τοῦ Ὠριγένους. Ἀργότερον, ὅτε ὁ Ὠριγένης ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Σχολῆς, πολλοὶ ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐμαρτύρησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοπικῶν διωγμῶν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐνεθάρρυνε καὶ ἠκολούθει τοὺς εἰς τὸ μαρτύριον ἀγομένους μαθητὰς αὐτοῦ μέχρι τῶν τελευταίων στιγμῶν τοῦ βίου των. 7) Ἐὰν ἀντιπαρέλθωμεν τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου διωγμὸν (235—237) βλέπομεν τὴν Ἐκκλησίαν Ἀλεξανδρείας νὰ διέρχηται μίαν εἰρηνικὴν πεντηκονταετίαν μέχρι τοῦ ἐπὶ Δεκίου διωγμοῦ (250), ὅτε πολλοὶ ἐκ τῶν Χριστιανῶν ἐμαρτύρησαν καὶ οὐχὶ εὐκαταφρόνητος ἀριθμὸς αὐτῶν ἐξέπεσαν τῆς ὀρθῆς πίστεως. Τὰ παθήματα τοῦ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας συμπίπτουν μὲ τὸν διωγμὸν τοῦτον. 8)

Ὁ Harnack χωρίζει, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, τὰς περιοχάς, τὰς κατοικουμένας ὑπὸ Χριστιανῶν εἰς τέσσαρα μέρη. Ἡ Ἀλεξάν-

6) Εὐσεβίου, Ἐ. Ἱ., VI, I.
7) Αὐτ., VI, IV, V.
8) VI, XXXIX—XLII.

δρεια μετὰ τῶν περιχώρων αὐτῆς, ἡ Αἴγυπτος καὶ Θηβαῒς κατατάσσονται εἰς τὴν δευτέραν τάξιν

ἔνθα ὁ Χριστιανισμὸς ἀπετέλει μίαν πολὺ σημαντικὴν μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν ἡγετικῶν τάξεων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἀντιπαραταχθῇ πρὸς ἄλλας θρησκείας. 9)

Ὡς πρὸς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διοργάνωσιν, βλέπομεν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Δημητρίου νὰ ὑπάρχῃ εἷς καὶ μόνος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου. Τὸ τοιοῦτον ἐξηγεῖται λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἡ μόνη ἀνεγνωρισμένη πόλις τῆς περιοχῆς ἐκείνης ὑπὸ τῶν Ρωμαϊκῶν ἀρχῶν. Ὁ Σευῆρος, διαρρυθμίσας τοὺς περὶ Ἐπαρχιῶν Νόμους, ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τῶν πόλεων τὰς κυριωτέρας κώμας τῆς Αἰγύπτου. Ὁ Δημήτριος κατὰ πρῶτον ἵδρυσε τρεῖς Ἐπισκοπάς, ὁ διάδοχός του Ἡρακλᾶς εἴκοσι καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ′ Αἰῶνος, συναντῶμεν ἑκατὸν περίπου Ἐπισκόπους ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ. 10)

Οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πρεσβύτεροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης φαίνεται νὰ εἶχον μεγαλυτέραν ἀνεξαρτησίαν ἀπὸ τοὺς συναδέλφους των τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Ὑπάρχουν μαρτυρίαι, κατὰ τὰς ὁποίας οἱ Πρεσβύτεροι ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν Ἐπισκόπων καὶ ἐχειροτόνουν αὐτούς. 11) Πιθανῶς τὸ Κολλεγιακὸν Ἐπισκοπικὸν σύστημα ἢ τὸ «τῶν Πρεσβυτέρων—Ἐπισκόπων» νὰ ἦτο ἀκόμη ἐν χρήσει καὶ τὸ Μητροπολιτικὸν σύστημα νὰ ἐπεκράτησεν ἐκεῖ ἀργότερον ἢ εἰς ἄλλα Χριστιανικὰ τμήματα.

Ἐκτὸς τῶν τριῶν βαθμῶν τῆς Ἱερωσύνης : τοῦ Ἐπισκόπου, Πρεσβυτέρου καὶ Διακόνου, οἱ Κατηχούμενοι 12) καὶ οἱ Διδάσκαλοι 13) ἐκέκτηντο ἰδιάζουσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσιν. Αἱ χῆραι καὶ τὰ ὀρφανὰ μνημονεύονται ἐπίσης. 14) Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὠριγένους, ἡ Ἐκκλησία εἶχε δυνάμεις διὰ τῶν ὁποίων ἐξεβάλλοντο δαιμόνια καὶ ἐθεραπεύοντο ἀσθένειαι.

Καὶ ἔτι ἴχνη τοῦ Ἁγίου ἐκείνου Πνεύματος, ὀφθέντος ἐν εἴδει περιστερᾶς, παρὰ Χριστιανοῖς σώζεται. Ἐξεπάδουσι δαίμονας καὶ πολλὰς ἰάσεις ἐπι-

---

9) Ἐνθ. ἀν., II, 328—9.

10) Β. Στεφανίδου, Ἐνθ. ἀν.

11) Αὐτ., σελ. 89—90. Ἴδε καὶ Ἱερωνύμου. Ep. ad Evang., 146 Σευήρου τοῦ Μονοφυσίτου, Βιβλίον τῶν Ἐπιστ., Β′, ἐπ. 93 καὶ σχετικὴν Βιβλιογραφίαν ἐν Στεφανίδῃ.

12) Ὠριγένους, Εἰς Ἱερεμ., Ὁμ. XIV, 4.

13) Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Λευιτ., Ὁμ. I, 4.

14) Τοῦ αὐτοῦ, Εἰς Ματθ., Ὁμ. 61. Περὶ Εὐχῆς, 28, 4.

τελοῦσι καὶ ὁρῶσι τινα κατὰ τὸ βούλημα τοῦ λόγου περὶ μελλόντων. 15)

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλήμεντος καὶ ἑξῆς, ἐλευθέρως ἐτέλουν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, τὰ τῆς λατρείας αὐτῶν καὶ εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των Εὐκτήριον Οἶκον. 16)

Ὁ κύκλος τῶν Ἑορτῶν καὶ αἱ ἡμέραι νηστείας ἤρχισαν νὰ καθορίζωνται. Ὁ Κλήμης ἀναφέρει τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν καὶ ὁμιλεῖ δι' ὡρισμένας ἡμέρας «ἐξαιρέτοις ἡμέραις», ἀφιερωμένας εἰς τὴν τιμὴν καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ. 17) Ὁ Ὠριγένης μνείαν ποιεῖται τῆς Κυριακῆς, τῆς Παρασκευῆς, τοῦ Πάσχα καὶ τῆς περιόδου τῆς Πεντηκοστῆς. 18) Ὑπῆρχον ὡρισμέναι ὧραι προσευχῆς, ὅπως, ἡ Τρίτη, ἡ Ἕκτη καὶ ἡ Ἐνάτη. 19)

Ὁ καλλίτερος τρόπος προσευχῆς ἦτο ἡ στάσις πρὸς Ἀνατολάς, μὲ τὴν κεφαλήν, τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὰ ὑψηλὰ «οἱονεὶ τὴν εἰκόνα τῶν πρεπόντων ἰδιωμάτων τῇ ψυχῇ κατὰ τὴν εὐχὴν φέροντα καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος». 20) Καὶ ἡ γονυκλισία ἦτο ἐν χρήσει, ἰδίως ὅτε ὁ Χριστιανισμὸς ἐζήτει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. 21)

Ὁ Ὠριγένης, εἰς μίαν τῶν ὁμιλιῶν του ἐκ Καισαρείας μετὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου διωγμόν, ἀναμιμνήσκεται μετὰ νοσταλγίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ζωῆς.

Ἀλλὰ τότε ἦσαν πιστοί, ὅτε τὰ μαρτύρια τὰ γενναῖα ἐγίνοντο, ὅτε ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων προπέμψαντες τοὺς μάρτυρας ἠρχόμεθα ἐπὶ τὰς συναγωγάς, καὶ ὅλη ἡ Ἐκκλησία μὴ θλιβομένη παρεγίνετο, καὶ οἱ κατηχούμενοι ἐπὶ τοῖς μαρτυρίοις κατηχοῦντο καὶ ἐπὶ τοῖς θανάτοις τῶν ὁμολογούντων τὴν ἀλήθειαν «μέχρι θανάτου», «μὴ πτυρόμενοι» μηδὲ ταρασσόμενοι «ἐπὶ τὸν ζῶντα Θεόν». Τότε οἴδαμεν καὶ σημεῖα ἑωρακότας παράδοξα καὶ τεράστια. Τότε ἦσαν πιστοί, ὀλίγοι μὲν πιστοὶ δὲ ἀληθῶς, τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδεύοντες ὁδὸν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωήν. Νῦν δὲ ὅτε γεγόναμεν πολλοί, ἐπεὶ οὐ δυνατὸν εἶναι πολλοὺς ἐκλεκτοὺς (οὐ γὰρ ψεύδεται ὁ εἰπὼν Ἰησοῦς· «πολλοὶ οἱ κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί», ἐκ (γὰρ) τοῦ πλήθους τῶν ἐπαγγελλομένων θεοσέβειαν σφόδρα εἰσὶν ὀλίγοι οἱ καταντῶντες ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν μακαριότητα. 22)

---

15) Κατὰ Κέλσου, I, XCVI.

16) Παιδ., II, X, 96' Ὠριγένους. Εἰς Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, II, 1. Αἱ ὁμιλίαι αὗται ἀνήκουν εἰς τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του καὶ εἰς τὸ σχετικὸν περὶ Ἐκκλησιῶν χωρίον ὁ Ὠριγένης δὲν εἶναι πολὺ ἀκριβής.

17) Στρωμ., VII, XII, 75. Αὐτ., VII, VII, 35.

18) Ὠριγένους, Πρὸς Γαλ., IV, II.

19) Στρωμ., VII, VII, 40. Περὶ Εὐχῆς, 12, 2.

20) Περὶ Εὐχῆς, 31, 2. Στρωμ., Αὐτόθι.

21) Περὶ Εὐχῆς, Αὐτ., 3.

22) Εἰς Ἱερεμ., IV, 144.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 6.

ΓΝΩΣΤΙΚΙΣΜΟΣ, ΑΙΡΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΙ ΑΥΤΩΝ

Ὁ Χριστιανικὸς Γνωστικισμὸς ἦτο μία κίνησις, ἥτις ἀνεπτύχθη καὶ ἐπεξετάθη ἐφ' ὅλης τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Γνωστικισμὸς ἀνάγει τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ εἰς τοὺς πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου χρόνους. Προῆλθεν ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν τῶν λαῶν, τῶν φιλοσοφιῶν καὶ θρησκειῶν αὐτῶν καὶ ὡς ἀποτέλεσμα τῶν κατακτήσεων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. 1) Χρονολογικῶς δὲν δυνάμεθα νὰ τοποθετήσωμεν ἀκριβῶς τὰς ἀρχὰς τοῦ Γνωστικισμοῦ ἐν τῷ Χριστιανισμῷ. Οἱ νεώτεροι θεολόγοι, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν Ἱστορίαν τῶν Δογμάτων, ὡς καὶ οἱ Πατέρες, ἀποδίδουν συνήθως εἰς Σίμωνα τὸν Μάγον τὴν τιμὴν τοῦ πρώτου Γνωστικοῦ.

Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦτο ὁ καταλληλότερος τόπος διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ ἀνάπτυξιν μιᾶς τοιαύτης ἰδεολογίας. Δὲν εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν τίνι τρόπῳ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ ἐκτὸς τῆς πόλεως ταύτης εὑρισκόμενοι Γνωστικοὶ καὶ Αἱρετικοὶ ἐπεκοινώνουν μετὰ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὁμοϊδεατῶν των καὶ ἐὰν εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐργασθοῦν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ. Ὁ Κλήμης καὶ ὁ Ὠριγένης ὀνομάζουν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. Ὁ Κλήμης ἀναφέρει Τατιανὸν τὸν Σῦρον ἐν σχέσει πρὸς τὸν ἀσκητισμὸν καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ περὶ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ Παλαιοῦ ἀπὸ τοῦ Νέου Νόμου,2) Ἰούλιον τὸν Κασσιανόν, διὰ τὰς ἀσκητικὰς αὐτοῦ ἀρχάς, τὸν ὁποῖον καὶ καλεῖ «ὁ τῆς δοκήσεως ἐξάρχων», 3) τοὺς ἀκολούθους τοῦ Νικολάου, οἵτινες ἐπρέσβευον διεφθαρμένας περὶ ἠθικῆς ἰδέας καὶ τὸν Νικόλαον μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ. 4) Ὁ Ὠριγένης ὀνομάζει Δοσίθεον τὸν ἐκ Σαμαρείας, ὅστις παρουσιάζετο ὡς Χριστός, καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ τοὺς Δοσιθεανούς, «ἀφ' οὗ δεῦρο μέχρι εἰσιν», ἔχοντας «βίβλους καὶ μύθους» καὶ μὴ παραδεχομένους τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου αὐτῶν. 5) Εἰς τὸ κατὰ Κέλσου λέγει ὅτι ὁ ἀριθμός των δὲν ὑπερέβαινε τοὺς τριάκοντα. 6) Σίμωνα τὸν Μάγον, ἐκ Σαμαρείας ἐπίσης, ὅστις ἀπεκάλει ἑαυτὸν «δύναμιν Θεοῦ τὴν καλουμένην μεγάλην», τοὺς ὀπαδούς του τοὺς Σιμωνιανοὺς καὶ Ἑλενιανούς, 7) τοὺς Ἐβιωναίους καὶ Ἐγκρατητάς, οἵτινες ἀπέρριπτον

1) Mac Giffert, A History of Christian Thought, 1, 45.
2) Στρωμ., III, XII, 81, 2.
3) Αὐτ., III, XIII, 91, 93.
4) Στρωμ., II, XX, 118. III, IV, 25, 26.
5) Εἰς τὸ κατὰ Ἰω., XIII, XXVII.
6) VI, XI.
7) Αὐτ., I, LVII, V, LXII, VI, XI.

τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, 8) καὶ τοὺς Ὀφίτας, τοὺς λατρευτὰς τοῦ ὄφεως. 9)

Παραλείποντες τὰς ὀνομασίας μερικῶν ἄλλων μικρῶν αἱρέσεων καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν, ἐρχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν μεγάλων Ἀλεξανδρινῶν Γνωστικῶν Διδασκάλων, τοῦ Καρποκράτους καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐπιφάνους, τοῦ Βασιλείδου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰσιδώρου καὶ τοῦ Οὐαλεντίνου. Ἅπαντες, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἶναι γνωστοὶ καὶ τοὺς συναντῶμεν εἰς τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Καρποκράτης ἦτο Πλατωνικὸς φιλόσοφος μὲ ἀποχρώσεις Γνωστικὰς (Χριστιανικάς). Νυμφευθεὶς ἔλαβε σύζυγον ἐκ Κεφαλληνίας, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν υἱὸν τὸν Ἐπιφάνη. Οὗτος ἀπέθανε νέος μόλις 17 ἐτῶν. Πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Ἐπιφάνης ἔγραψεν ἔργον περὶ Δικαιοσύνης καὶ μετὰ θάνατον ἐλατρεύθη ὡς θεὸς εἰς τὴν πατρίδα του Κεφαλληνίαν. 10) Ὁ Βασιλείδης, περίφημος ἐν Αἰγύπτῳ διδάσκαλος, ἵδρυσεν «αἱρέσεων διδασκαλεῖα» κατὰ τὸν Εὐσέβιον. 11) Ὁ υἱός του Ἰσίδωρος ἦτο ὁ ἄριστος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. 12) Τὸ πλέον διαδεδομένον σύστημα ἦτο τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ ἀναπτύσσεται ἀρκούντως ὑπὸ τοῦ Εἰρηναίου. Ὁ Οὐαλεντῖνος ἐγεννήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐσπούδασε δὲ καὶ ἐδίδαξεν ἐπ' ὀλίγον τι διάστημα εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὕστερον ἀπὸ διαμονὴν εἴκοσιν ἐτῶν ἐν Ρώμῃ, ἦλθεν εἰς τὴν Κύπρον, ὅπου διῆλθε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Εἷς ἐκ τῶν ἀρίστων μαθητῶν του, «ὁ δοκιμώτατος», ὁ ὁποῖος καὶ συνέγραψεν ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἰωάννην ἦτο ὁ Ἡρακλέων. 13) Ὁ Ὠριγένης συχνάκις παραπέμπει εἰς τὸ ἔργον τοῦτο.

Λόγῳ τῶν πολλῶν κοινῶν εἰς τὰ συστήματά των, τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν θὰ ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὰς κατ' ἰδίαν σκέψεις αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ παρουσιάσῃ μίαν γενικὴν εἰκόνα τοῦ Γνωστικισμοῦ. Οἱ Γνωστικοὶ ἦσαν πολυγραφώτατοι συγγραφεῖς, τῶν ὁποίων ὅμως τὰ ἔργα δὲν διεσώθησαν. Εἶχον τὰς ἰδικάς των Βίβλους καὶ παρήγαγον σημαντικὸν ἀριθμὸν Εὐαγγελίων καὶ Πράξεων. Συνέγραψαν ἐπίσης πολλὰς μελέτας καὶ Ὑπομνήματα ἐπὶ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὕμνους κτλ. Σήμερον ὡς πηγὰς διὰ τὴν μελέτην τοῦ συστήματός των χρησιμοποιοῦμεν τὴν πρὸς Φλώραν ἐπιστολὴν τοῦ Πτολεμαίου, τοὺς Χρησμοὺς τῶν Σιβυλλῶν καὶ ἄλλα

8) Αὐτ., V, LXV.
9) Αὐτ., VI, XXIV. Στρωμ., VII, XVII.
10) Στρωμ., III, II.
11) Ἐ. Ἱ., IV, VII.
12) Στρωμ., VI, VI, 53.
13) Αὐτ. IV, IX, 76.

ἔργα εἰς τὴν Κοπτικήν, Ἀρμενικὴν καὶ Συριακὴν γλῶσσαν. Κυρίως ὅμως στηριζόμεθα ἐπὶ τῶν ἔργων τῶν Πατέρων ὅπως, τοῦ Εἰρηναίου, Τερτυλλιανοῦ, Ἱππολύτου, Κλήμεντος, Ὠριγένους, Εὐσεβίου, Ἐπιφανίου κ.ἄ.

Ἐκ τῆς χρήσεως τῆς λέξεως διδασκαλεῖα παρ' Εὐσεβίῳ, ὑπολαμβάνομεν ὅτι οἱ Γνωστικοὶ ἐνήργουν ὡς Σχολαί, ἀποκοπέντες ἀργότερον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Εἶχον ἰδικήν των θρησκευτικὴν ὀργάνωσιν καὶ λατρείαν καὶ ἔκαμον ἐκτενῆ χρῆσιν τῆς μαγείας.

Ὁ Harnack παρουσιάζει τὸ σύστημά των περιληπτικῶς ὡς «θεωρητικο — φιλοσοφικόν, λατρευτικὸν — μυστικὸν καὶ διαρχικὸν — ἀσκητικόν». 14) Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων διδασκαλιῶν των ἦτο ἡ περὶ διαρχίας ἐν τῇ θεότητι. Ἠρνοῦντο τὴν Παλαιὰν Διαθήκην καὶ ἐφήρμοζον τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον ἑρμηνείας ἐπὶ τῆς Καινῆς. Παρεδέχοντο δύο Θεούς: τὸ Ἀπόλυτον Ὄν, τὸν Ἀγέννητον ἢ Ἄπειρον Θεὸν καὶ τὸν Δημιουργὸν ἢ Νομοθέτην τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Εἰς τὸ σύστημά των ὑπῆρχε μία μεγάλη ἀντίθεσις μεταξὺ Θεοῦ καὶ κόσμου, πνεύματος καὶ ὕλης. Ἡ προέλευσις τῶν τελειοτέρων πνευμάτων καὶ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἐπεξηγεῖτο διὰ τῆς θεωρίας τῆς ἀπορροίας (Emanation). Τὰ πνεύματα ταῦτα ἦσαν οἱ οὕτω καλούμενοι αἰῶνες, ἄλλοτε κατὰ μόνας ἢ κατὰ συζυγίας. Μία καταστροφὴ συνετάραξε τὴν ἐν τῷ Σύμπαντι ἁρμονίαν καὶ ὁ ὁρατὸς κόσμος ἔλαβε μορφήν. Ὁ Χριστὸς ἦτο εἷς αἰὼν ἢ ὁ Παράκλητος, ὅστις ἐνηνθρώπισε πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἦτο αἰὼν θηλυκοῦ γένους. Ὁ αἰὼν Χριστὸς ἡνώθη μετὰ τοῦ ἀνθρώπου Ἰησοῦ κατὰ τὸ Βάπτισμα 15) καὶ ἐγκατέλειψε τὸ σῶμα Αὐτοῦ κατὰ τὸ Πάθος. Οὕτως ὁ Χριστὸς εἶχε δοκητικὴν μόνον ἐμφάνισιν.

Ὁ ἄνθρωπος συνίσταται ἐκ πνεύματος καὶ σαρκός, ἡ ὁποία ὡσὰν τὴν ὕλην εἶναι κακόν. Οἱ ἄνθρωποι χωρίζονται εἰς τρεῖς κατηγορίας : πνευματικοί, ψυχικοὶ καὶ ὑλικοὶ ἢ σαρκικοί. Οἱ πρῶτοι ἦσαν οἱ ἐκλεκτοί, οἱ μεμυημένοι, οἱ δεύτεροι οἱ ἁπλοῖ Χριστιανοί, οἱ ἄνθρωποι τῆς πίστεως καὶ ὄντες ἄξιοι διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ οἱ τρίτοι, οἱ ἐκτὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἀνάξιοι διὰ τὴν σωτηρίαν. Ἡ σωτηρία ἦτο μόνον διὰ τὸ πνεῦμα. «Ἦτο μία διαφυγὴ ἀπὸ τὴν σάρκα πρὸς ἀπόκτησιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς». 16)

Τοιουτοτρόπως, αὐστηρὸς ἀσκητισμὸς ἐχαρακτήριζε τοὺς Γνωστικούς. Ἐκηρύττετο ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ κρέατος, τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ γάμου. Ἐπὶ

14) Outlines of History of Dogma, p. 61.

15) Οἱ Γνωστικοὶ τοῦ Βασιλείδου ἑώρταζον τὴν ἡμέραν τῆς Βαπτίσεως τοῦ Κυρίου. Στρωμ., Ι, XXI, 146.

16) Mac Giffert, op. cit., I, 51.

τοῦ τελευταίου σημείου ὁ Καρποκράτης μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐπιφάνους δὲν συνεφώνουν μετὰ τῶν ἄλλων Γνωστικῶν. Ἐπρέσβευον τὸν ἐλεύθερον ἔρωτα καὶ κοινοκτημοσύνην εἰς πάντα. 17) Τὸ Χριστιανικὸν μαρτύριον οὐδεμίαν ἀξίαν εἶχε δι' αὐτούς, διότι προέβαλλεν ὡς μία ἄλλη τιμωρία τῆς ἁμαρτωλοῦ ψυχῆς. 18) Ἡ Χριστιανικὴ Ἐσχατολογία οὐδὲν τὸ κοινὸν εἶχεν εἰς τὰ συστήματά των.

Ὁ Μαρκίων ὀνομάζεται πολλάκις ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος καὶ Ὠριγένους. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως ἐὰν ὑφίστατο Ἐκκλησία τῶν Μαρκιωνιτῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἐπιρροῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ σκέψεως δὲν τὸν συμπεριλαμβάνομεν εἰς τὴν μελέτην ταύτην.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 7.

ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΙΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΑ ΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ὁ ἐν τῇ Χριστιανικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ Θεολογίᾳ χρησιμοποιούμενος ὅρος «ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ» δὲν εἶναι τόσον εὐρύς, ὅσον ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τὰ γράμματα γενικῶς. 1)

Ἡ Ἀλεξανδρινὴ Σχολὴ ἀποτελεῖ ἓν σύστημα τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας, τὸ ὁποῖον διεμορφώθη ἀπὸ Χριστιανοὺς Θεολόγους, ἔχοντας, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τὰς αὐτὰς ἰδέας καὶ χρησιμοποιοῦντας τὴν ἰδίαν μέθοδον ἐρεύνης καὶ ἐκφράσεως τῶν ἀρχῶν αὐτῶν.

Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς, ὁ ὅρος οὗτος ἔχει τὴν ἰδίαν ἔννοιαν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς σήμερον ἀποδίδομεν εἰς τὴν λέξιν Σχολή. Εἶναι τὸ ἵδρυμα ἐκεῖνο, ὅπερ διευθύνεται ἀπὸ διδασκάλους καὶ ἔχει μαθητάς, οἵτινες ἔρχονται διὰ νὰ μάθουν τὰς Χριστιανικὰς ἀληθείας καὶ μορφώσουν τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν.

Διάφοροι ἐκφράσεις ἔχουν χρησιμοποιηθῇ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους συγγραφεῖς πρὸς δήλωσιν τῆς Σχολῆς ταύτης. Ὁ Εὐσέβιος καλεῖ αὐτὴν «Διδασκαλεῖον τῶν ἱερῶν λόγων», «τὸ τῆς Κατηχήσεως δι-

17) Στρωμ., III, II, 1.
18) Αὐτ., IV, XI.
1) Ἴδε ἀνωτ., κεφ. 3.

δασκαλεῖον», «τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν κατηχήσεως», «τῆς Κατηχήσεως διατριβήν», καὶ ἁπλῶς «Διδασκαλεῖον». 2)

Ὁ Σωζόμενος «τὸ ἱερὸν διδασκαλεῖον τῶν ἱερῶν μαθημάτων», 3) ὁ Ρουφῖνος καὶ Ἱερώνυμος «Ἐκκλεσιαστικαμ Σχολαμ», 4) ὁ Φώτιος «Ἐκκλησιαστικὸν διδασκαλεῖον» ἢ καὶ ἁπλῶς ὡς ὁ Εὐσέβιος «διδασκαλεῖον». 5) Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἀποκαλεῖται Κατηχητικὴ ἢ Θεολογικὴ Σχολή. Ἀμφότεραι αἱ ὀνομασίαι εἶναι ὀρθαὶ ἢ μᾶλλον συμπληρώνουν ἀλλήλας.

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὸν τρόπον καὶ τὸν χρόνον, καθ' οὓς ἡ Σχολὴ αὕτη ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν της. Οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὴν μελέτην τοῦ προβλήματος τούτου ἔχουν ἐκφρασθῇ διαφοροτρόπως περὶ αὐτοῦ. Ὁ Eugène de Faye εἰς τὸ ἔργον του Clément d' Alexandrie, ἐκδοθὲν κατὰ τὸ 1898, λέγει ὅτι ἡ Σχολὴ ἐνεφανίσθη αὐτομάτως. Χριστιανός τις διδάσκαλος, λέγει, συνεκάλεσε περὶ αὐτὸν ὅμιλόν τινα μαθητῶν, ἐξ ἐθνικῶν κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐπιθυμούντων νὰ γνωρίσουν τὰ περὶ τῆς νέας πίστεως. 6) Εἰς τὸν πρῶτον τόμον τοῦ ἔργου του περὶ Ὠριγένους, ἐκδοθέντα κατὰ τὸ 1923, ἐπαναλαμβάνει τὴν ἰδίαν γνώμην μὲ περισσοτέρας πληροφορίας.

Elle est néé—l' école d' Alexandrie—pour ainsi dire spontanément. Ni l' Eglise d' Alexandrie ni son évêque ne l' on créé. Un jour un Chrétien instruit du nom de Pantène reunit chez lui quelques gens pour leur expliquer les Ecritures Chrétiennes. Cette école d' ailleurs n' etait pas un catéchuménat proprement dit. Il ne faut pas se laisser tromper par certaines expressions d' Eusèbe, surement inexactes. C' etait un Didascalée comme baucoup d' autres d' Alexandrie. 7)

Ὁ Puech 8) παραπέμπει εἰς τὸν Εὐσέβιον (Ε. Ι., V., X.) καὶ ἀφήνει τὸ πρόβλημα ἄνευ ἀπαντήσεως. Καταπολεμεῖ ὅμως τὴν ἀρχὴν τῆς ἱδρύσεως αὐτῆς κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Γνωστικῶν Σχολῶν τοῦ Βασιλείδου καὶ Οὐαλεντίνου, αἱ ὁποῖαι ἐκαλοῦντο ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου «Αἱρέσε-

---

2) Ε. Ι., V, X, 1. VI, III, VI, XXIX, 4. V, X, 4. VI, VI, 1.
3) Ε. Ι. III, 15.
4) Αὐτ. 7. De Vir. Ill., 38.
5) Μυριόβ., 118.
6) P. 31.
7) I, 10.
8) Histoire de la Literature Grecque Chrétienne, II, 327 ff.

ων διδασκαλεῖα» καὶ εὑρίσκοντο ἐφ' ὅλης τῆς Αἰγύπτου. 9) Κατὰ τὸν Tixeront, Καθολικὸν εἰδικὸν ἐπὶ τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων.

A catechetical school had been founded there, depended, to a certain extent upon the official authority, without being precisely its organ. 10)

Ὁ Duchesne παραδέχεται τὰ ἴδια σχεδὸν πρὸς αὐτόν.

Le didascalée orthodoxe, tel qu' il se révèle à nous au temps de l' empereur Commode, n' a nullement l' air d' avoir étè fondé far un des anciens évêques. S' il finit par devenir une institution de l' église alexandrine, et par s' adapter a l' instruction de catéchumènes, il parait bien être né d' efforts privés, tout comme ses analogues romains. 11)

Ὁ Bigg καὶ ὁ Inge, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς προαναφερθέντας, ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψιν, καθ' ἣν ἡ Σχολὴ ἤρχισεν ὡς Κατηχητικὴ συνδεομένη πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν.

Καὶ ὁ δεύτερος ἐν συνεχείᾳ λέγει ὅτι «partly have been modelled partly on the Gnostic Schools of Egypt, and partly on Jewish high schools». 12)

Ὁ Γερμανὸς Καθολικὸς Πατρολόγος Bardenhewer ἀκολουθεῖ λέγων «it was probably at first only a school for catechumens». 13) Ὁ Daniélou συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Bardy καὶ παραδέχεται ὡς ὁριστικὴν τὴν ὑπ' ἐκείνου λύσιν τοῦ προβλήματος. 14)

Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Εὐσεβίου ἔχει ὡς ἑξῆς :

Ἡγεῖτο δὲ τηνικαῦτα τῆς τῶν πιστῶν αὐτόθι διατριβῆς ἀνὴρ κατὰ παιδείαν ἐπιδοξώτατος, ὄνομα αὐτῷ Πάνταινος, ἐξ ἀρχαίου ἔθους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς συνεστῶτος· ὃ καὶ εἰς ἡμᾶς παρατείνεται... 15)

Αἱ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων συγγραφέων χρησιμοποιούμεναι ἐκφράσεις διὰ τὴν Σχολὴν ταύτην φαίνονται νὰ περιγράφουν καλῶς, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, αὐτὴν ὡς Σχολὴν Κατηχητικήν, συνδεο-

9) E. I. IV, VII.

10) Handbook of Patrology, p. 84.

11) Histoire Ancienne de l' Eglise, I, 333.

12) Inge, Annual Lecture... of the British Academy, p. 4. Alexandrian Theology, loc. cit., I, 313. Bigg, op. cit., pp. 41—42.

13) Patrology, p. 127.

14) Ibid., pp. 24—26. Bardy, Aux origines de l' écoles d' Alexandrie, Vivre et penser, Revue Biblique, 2e ser., p. 85 ff.

15) E. I., V, X, 1.

μένην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἀποβλέπουσαν εἰς τὴν Κατήχησιν τῶν μελλόντων νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Ἐκτὸς τῶν ἐγγράφων μαρτυριῶν τούτων, ἡ ὕπαρξις τοιούτων Κατηχητικῶν Σχολῶν ἐν ἁπάσαις ταῖς Χριστιανικαῖς Κοινότησι ἔρχεται εἰς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης, τὴν ὁποίαν ὑποστηρίζει ὁ γράφων. Τὸ Ἑλληνικὸν Πανεπιστήμιον, αἱ Ἰουδαϊκαὶ καὶ Γνωστικαὶ Σχολαὶ θὰ ἔσχον ἴσως καὶ ἐπίδρασίν τινα ἐπὶ τῆς μελλοντικῆς ἀναπτύξεως τῆς Σχολῆς.

Ἡ πληροφορία Φιλίππου τοῦ Σιδίτου, 16) περὶ Ἀθηναγόρου ὡς πρώτου διδασκάλου τῆς Σχολῆς, δὲν ἔχει γίνει δεκτὴ ὑπὸ τῶν νεωτέρων Χριστιανῶν συγγραφέων. Ἱστορικῶς ἡ Σχολὴ προβάλλει περὶ τὰ 180 διὰ τοῦ Πανταίνου. 17) Ὁ Κλήμης (190—202) καθιστᾷ αὐτὴν γνωστοτέραν καὶ διὰ τοῦ Ὠριγένους φθάνει εἰς τὸ κατακόρυφον τῆς δόξης αὐτῆς. Ἡ ἀπὸ τοῦ 215—232 περίοδος ἀποτελεῖ τὸν Χρυσοῦν Αἰῶνα τῆς Σχολῆς. Οἱ μετὰ τὸν Ὠριγένη διδάσκαλοι εἶναι οἱ ἑξῆς : ὁ Ἡρακλᾶς, ὁ Διονύσιος, ὁ Πιέριος, ὁ Θεόγνωστος, ὁ Σεραπίων, ὁ Πέτρος, ὁ Μάρτυς. Ἀπὸ τοῦ 320 –340 ἀγνοοῦμεν τὰ ὀνόματα τῶν διδασκάλων. Κατόπιν Μακάριος ὁ Πολιτικός, Δίδυμος ὁ τυφλὸς καὶ ὁ Ρόδων. 18)

Μετὰ τὸν Ἡρακλᾶν καὶ Διονύσιον τὸν Μέγαν, ἀμφοτέρους μαθητὰς τοῦ Ὠριγένους, ἡ Σχολὴ ἤρχισεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ παρακμάζῃ. Αἱ περὶ τὸν Ἄρειον ἔριδες καὶ αἱ κατὰ τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ Ὠριγένους ἐπιθέσεις ἐπέδρασαν ἀρνητικῶς ἐπὶ τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς. Τέλος δέ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ε' Αἰῶνος, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων τοῦ Θεοφίλου καὶ τῶν Αἰγυπτίων μοναχῶν, ἡ Σχολὴ ἔπαυσε τὴν λειτουργίαν αὐτῆς:

Ἡ ἱστορία τῆς Σχολῆς καλύπτει δύο περίπου αἰῶνας, πλήρεις ἀγώνων διὰ τὴν διαμόρφωσιν τῶν δογμάτων καὶ τῆς πίστεως τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας.

Ἡ Μελέτη αὕτη, ὅπως ἐλέχθη καὶ εἰς τὴν Εἰσαγωγήν, θὰ ἐξετάσῃ τὸ πρῶτον τμῆμα τῆς ἱστορίας τῆς Σχολῆς ἀπὸ τοῦ Πανταίνου μέχρι τοῦ Ὠριγένους. Ὁ τελευταῖος, διὰ τῶν μόχθων του, ἀνύψωσεν αὐτὴν εἰς τὸ ἐπίπεδον μιᾶς Θεολογικῆς καὶ Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Ὁ Ὠριγένης εἶναι ἡ σπουδαιοτέρα προσωπικότης εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σχολῆς. Οἱ μετ' αὐτὸν ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἐχάραξε καὶ τὴν ἰδίαν μέθοδον, ἀλλὰ παρουσίασαν μίαν σχετικὴν ἀλλαγὴν εἰς τὸν τρόπον τῆς σκέψεώς των.

---

16) Dodwell, Dissertationes in Irenaeum, Oxford, 1919, p. 488.
17) Εὐσεβίου, Ε. Ι., V, X, 1.
18) Ἴδε κατωτ. κεφ. «Οἱ μετὰ τὸν Ὠριγένη Διδάσκαλοι».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 8.

ΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ, ΟΙ ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΥΤΩΝ ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ—ΚΛΗΜΗΣ

ΠΑΝΤΑΙΝΟΣ

Ὁ τελευταῖος διδάσκαλος τοῦ Κλήμεντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἦτο ὁ Πάνταινος.

Ὑστάτῳ δὲ περιτυχὼν (δυνάμει δὲ οὗτος πρῶτος ἦν) ἀνεπαυσάμην, ἐν Αἰγύπτῳ θηράσας λεληθότα. Σικελικὴ τῷ ὄντι ἡ μέλιττα προφητικοῦ καὶ ἀποστολικοῦ λειμῶνος τὰ ἄνθη δρεπόμενος ἀκήρατόν τι γνώσεως χρῆμα ταῖς τῶν ἀκροωμένων ἐνεγέννησε ψυχαῖς. 1)

Ὁ Πάνταινος, συμφώνως πρὸς τὰ λεγόμενα, ἐγεννήθη ἢ κατήγετο ἀπὸ τῆς Σικελίας. Ὁ Εὐσέβιος προσθέτει μερικὰ ἀκόμη βιογραφικὰ σημεῖα. Πρὸ τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν Χριστιανισμόν, λέγει, ὅτι ἦτο Στωϊκὸς φιλόσοφος. Ὁ Φίλιππος ὁ Σιδίτης ὅμως καλεῖ αὐτὸν Ἀθηναῖον καὶ Περιπατητικόν. Πάντως καὶ οἱ δύο παρουσιάζουν εἰς τὴν προτέραν αὐτοῦ ζωὴν τὸν Πάνταινον ὡς Ἕλληνα φιλόσοφον.

Μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς Χριστόν, μετέβη εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Ἀραβίαν πρὸς εὐαγγελισμόν, ἔνθα, καθὼς λέγεται, συνήντησεν ἀριθμόν τινα Χριστιανῶν, οἵτινες ἤκουσαν τὸ ὑπὸ τοῦ Βαρθολομαίου κήρυγμα καὶ εἶχον εἰς τὴν διάθεσίν των τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον «Ἑβραίων γράμμασι». 2)

Μετὰ ταῦτα ἐπέστρεψεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν (180—200) περίπου, μέχρι τοῦ θανάτου του, κατεῖχε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς, μὲ τὸν Κλήμεντα ὡς βοηθὸν ἀπὸ τοῦ 190 καὶ ἑξῆς. Εἰς τὸν κύκλον τῶν μαθητῶν του συγκαταλέγετο ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ μετέπειτα Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ὅστις ἀργότερον ἀπεκάλει αὐτὸν Πατέρα, 3) ὁ Κλήμης, ὁ ὁποῖος τὸν μνημονεύει ὡς διδάσκαλόν του εἰς τὰς Ὑποτυπώσεις 4) καὶ πιθανῶς ὁ Ὠριγένης. Ὁ Εὐσέβιος ἀποδίδει εἰς αὐτὸν μερικὰς συγγραφάς.

ὅ γε μὴν Πάνταινος ἐπὶ πολλοῖς κατορθώμασι τοῦ κατ' Ἀλεξάνδρειαν

1) Στρωμ., Ι, Ι, 11.
2) Ε. Ι., V, X, XI. VI, XIII, XIV.
3) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIV, 9.
4) Αὐτ., VI, XIII, 2.

τελευτῶν ἡγεῖται διδασκαλείου, ζώσῃ φωνῇ καὶ διὰ συγγραμμάτων τοὺς τῶν θείων δογμάτων θησαυροὺς ὑπομνηματιζόμενος. 5)

Αἱ λέξεις διὰ συγγραμμάτων, αἱ αὐταὶ ἐκφράσεις ἀργότερον Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἱερωνύμου λεγόμενα ὅτι ὁ Πάνταινος ἀφῆκεν Ὑπομνήματα ἐπὶ πολλῶν βιβλίων τῶν Γραφῶν, 6) δὲν θὰ πρέπῃ νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ἰσχυρὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς συγγραμμάτων αὐτοῦ. 7) Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κλήμεντος εὑρίσκοντο ἐν κυκλοφορίᾳ βιβλία τινὰ Ἐξηγήσεων, ἀναφερόμενα εἰς τὸν Πάνταινον, δὲν θὰ πρέπῃ νὰ θεωρηθοῦν παρὰ σημειώσεις ληφθεῖσαι ἐκ τῶν παραδόσεων αὐτοῦ. 8)

ΚΛΗΜΗΣ

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν Πάνταινον, γνωρίζομεν περισσότερα διὰ τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρείας. Ὁ Εὐσέβιος, ὁ Ἐπιφάνιος; ὁ Ἱερώνυμος καὶ τὰ ἔργα τοῦ Κλήμεντος ἀποτελοῦν τὰς καλλιτέρας διὰ τὸν βίον αὐτοῦ πηγάς.

Ὁ Κλήμης, «ὃν φασί τινες Ἀλεξανδρέα, ἕτεροι δὲ Ἀθηναῖον», 9) ἐγεννήθη πιθανώτατα περὶ τὸ 150 ἐν Ἀθήναις. Τὸ πλῆρες ὄνομά του Τίτος Φλάβιος Κλήμης μαρτυρεῖ Ρωμαϊκὴν καταγωγήν. Εἰς τὰ ἔργα του ὁμιλεῖ μετὰ μεγάλης θέρμης καὶ λεπτομεροῦς γνώσεως τῶν πραγμάτων καὶ τόπων τῶν Ἀθηνῶν. Πιθανῶς νὰ ἔλαβε τὴν πρώτην του παίδευσιν ἐνταῦθα. Θὰ παρεκάθησεν εἰς τὰ Γυμνάσια καὶ εἰς τὰς ἄλλας Σχολὰς τῶν Σοφιστῶν ἢ τῶν διαδόχων τῶν Μεγάλων Διδασκάλων. Θὰ ἐνδιεφέρθη διὰ τὰ Μυστήρια, ἰδίως τὰ Ἐλευσίνεια, τὰ ὁποῖα γνωρίζει τόσον καλῶς. Ὑπάρχει ἰσχυρὰ βαρύτης εἰς τὴν γνώμην ὅτι κάποτε ἀνῆκεν εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν.

Ἡ πνευματικὴ αὐτοῦ δίψα δὲν τὸν ἐπέτρεψε νὰ διαμείνῃ περισσότερον ἐκεῖ, ἀλλὰ τὸν παρεκίνησεν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβῃ ταξείδια εἰς διαφόρους τόπους διὰ νὰ ἀκούσῃ τοὺς ὀνομαστοὺς διδασκάλους. Εἰς τὸ Α΄ κεφάλαιον τῶν Στρωματέων αὐτοῦ, ὁμιλῶν διὰ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου λέγει,

---

5) Αὐτ., V, X, 4.

6) De Vir. Ill., 36.

7) Bardenhewer, op. cit., p. 135. Puech, op. cit., II, 329—30. καὶ ἡ γνώμη τοῦ Κλήμεντος (Ἐκλογ Προφ., 27.) ὅτι «οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἔγραφον» συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀνωτέρω γνώμης.

G) Puech, Ibid., 330.

9) Ἐπιφανίου, Πανάριον, 31, 33.

Ἤδη δὲ οὐ γραφὴ εἰς ἐπίδειξιν τετεχνασμένη ἥδε ἡ πραγματεία, ἀλλά μοι ὑπομνήματα εἰς γῆρας θησαυρίζεται, λήθης φάρμακον, εἴδωλον ἀτεχνῶς καὶ σκιαγραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμψύχων ἐκείνων, ὧν κατηξιώθην ἐπακοῦσαι, λόγων τε καὶ ἀνδρῶν μακαρίων καὶ τῷ ὄντι ἀξιολόγων, τούτων ὅ μεν ἐπὶ τῆς Ἑλάδος, ὁ Ἰωνικός, οἵ δε ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἑλλάδος (τῆς κοίλης θάτερος αὐτῶν Συρίας ἦν, ὅ δε ἀπ' Αἰγύπτου), ἄλλοι δὲ ἀνὰ τὴν ἀνατολήν· καὶ ταύτης ὁ μὲν τῆς τῶν Ἀσσυρίων, ὁ δὲ ἐν Παλαιστίνῃ Ἑβραῖος ἀνέκαθεν· ὑστάτῳ δὲ περιτυχὼν (δυνάμει δὲ οὗτος πρῶτος ἦν) ἀνεπαυσάμην, ἐν Αἰγύπτῳ θηράσας λεληθότα. 10)

Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἦσαν Χριστιανοί, φυλάσσοντες τὴν ἀρχαίαν Παράδοσιν. «Ἀλλ' οἱ μὲν τὴν ἀληθῆ τῆς μακαρίας σώζοντες διδασκαλίας παράδοσιν εὐθὺς ἀπὸ Πέτρου τε καὶ Ἰακώβου, Ἰωάννου τε καὶ Παύλου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων». 11) Ὁ ἀκριβὴς χρόνος τῆς εἰσόδου του εἰς τὸν Χριστιανισμὸν δὲν εἶναι γνωστός. Ἴσως νὰ ἐδέχθη τὴν νέαν πίστιν πρὸ τῶν ταξειδίων του ἢ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τούτων. Τὰ αἴτια τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποδοχῆς τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν δὲν φαίνονται νὰ ὁμοιάζουν πρὸς τὰ τοῦ Αὐγουστίνου. Ὁ Κλήμης συγγενεύει μᾶλλον κατὰ πολὺ πρὸς Ἰουστῖνον τὸν φιλόσοφον καὶ μάρτυρα καὶ δύναται μετὰ βεβαιότητος νὰ ὑποστηριχθῇ δι' ἀμφοτέρους ὅτι ἐδέχθησαν τὸν Χριστιανισμὸν διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ φιλοσοφικῶν αὐτοῦ ἀληθειῶν.

Τῷ 180 συνήντησε τὸν Πάνταινον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ παρέμεινε παρ' αὐτῷ σπουδάζων καὶ «ταῖς θείαις Γραφαῖς συνασκούμενος». 12) Ἀργότερον ἐγένετο βοηθὸς αὐτοῦ (περὶ τὸ 190) καὶ τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς περὶ τὰ 200. Εἰς τὴν θέσιν ταύτην παρέμεινε δύο ἢ τρία μόνον ἔτη, ἐξαναγκασθείς, ἅμα τῇ ἐκρήξει τοῦ ἐπὶ Σεπτιμίου Σευήρου διωγμοῦ, νὰ διαφύγῃ, (202 ἢ 203).

Ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διαμονή του ἀπετέλεσε τὴν πλέον εἰρηνικὴν περίοδον τῆς ζωῆς του. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν ἦτο ἔγγαμος, «Ἡ πλάστιγξ τῆς βαρύτητος ὅμως κλείνει ὑπὲρ τοῦ ἐγγάμου μᾶλλον βίου». 13) Ἦτο Πρεσβύτερος τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίας. Καίτοι Κληρικὸς καὶ Διδάσκαλος, οὐδόλως διέκοψε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ. Παρέμεινε πάντοτε ἐραστὴς τῆς μαθήσεως. Παραλλήλως πρὸς τὴν διδασκαλίαν ἐξετέλει καὶ τὰ Ἱερατικὰ αὐτοῦ καθήκοντα πρὸς τὴν Χριστιανικὴν Κοινότητα. Μαθηταί

10) Στρωμ., I, I, 11.

11) Αὐτ., 12.

12) Εὐσεβίου, Ε.Ι., V, XI, 1.

13) «...but the balance of the probability is that he was a married man». Tollinton, op. cit., I, 270.

του ὑπῆρξαν ὁ προαναφερθεὶς Ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος καὶ ὁ νεαρὸς Ὠριγένης. Κατὰ τὸν διωγμὸν διέφυγεν εἰς Καισαρείαν πλησίον τοῦ πρώην μαθητοῦ του Ἀλεξάνδρου, Ἐπισκόπου τότε Καισαρείας, Καππαδοκίας.

Εἰς συγχαρητήριον Γράμμα τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου πρὸς τὴν τῶν Ἀντιοχέων Ἐκκλησίαν (212), ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ τοῦ νέου αὐτῶν Ἐπισκόπου Ἀσκληπιάδου, κομισθὲν ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, ὁ τελευταῖος οὗτος ἐπαινεῖται ὡς ἀνὴρ ἐνάρετος, δόκιμος καὶ ἐργασθεὶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Ταῦτα δὲ ὑμῖν, κύριοί μου ἀδελφοί, τὰ γράμματα ἀπέστειλα διὰ Κλήμεντος τοῦ μακαρίου πρεσβυτέρου, ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ δοκίμου, ὃν ἴστε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐπιγνώσεσθε· ὅς καὶ ἐνθάδε παρὼν κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπισκοπὴν τοῦ δεσπότου ἐπεστήριξέν τε καὶ ηὔξησε τὴν τοῦ κυρίου Ἐκκλησίαν. 14)

Συγγραφεῖς τινες τοῦ ΙΘ' Αἰῶνος ὑποστηρίζουν τὴν ἐκ νέου ἐπιστροφὴν τοῦ Κλήμεντος καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνάληψιν καθηκόντων ἐν τῇ Σχολῇ τῆς Ἀλεξανδρείας. 15) Εἰς ἄλλην Ἐπιστολὴν τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου πρὸς Ὠριγένη (215 ἢ 216), ὁ γράφων λέγει διὰ τὸν Πάνταινον καὶ Κλήμεντα «τοὺς μακαρίους ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετ' ὀλίγον ἐσόμεθα...». Ἀπέθανε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 211—216.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

Ὁ Κλήμης συνέγραψεν ἱκανὰ ἔργα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τῶν σωζομένων τὰ σπουδαιότερα ἐν εἴδει τριλογίας εἶναι : ὁ Προτρεπτικός, ὁ Παιδαγωγὸς καὶ οἱ Στρωματεῖς.

Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ πρώτου εἶναι Λόγος Προτρεπτικὸς πρὸς Ἕλληνας, τῆς σειρᾶς τῶν παλαιοτέρων Ἀπολογιῶν, μὴ περιέχον ὅμως τὰ ἴδια ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς προσαπτομένων συνήθων κατηγοριῶν. Εἶναι μᾶλλον «ἓν Ἱεραποστολικὸν κείμενον, καταφερόμενον κατὰ τῆς συγχρόνου θρησκείας καὶ προτρέπον τὴν εἰς τὸν Χριστιανισμὸν μεταστροφήν». 17)

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον μὲ ἀξιοζήλευτον ἐπιτηδειότητα λέγει ὅτι οἱ μῦθοι καὶ ἡ μουσικὴ τῶν Ἑλλήνων εἶναι ψευδεῖς. Ὁ νέος καὶ ἀληθὴς

---

14) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XI, 4—6.

15) Matter, op. cit., III, 293. Evans, Biography of the Early Church, p. 298—9.

16) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIV, 9.

17) «a missionary document attacking current religion and morals and urging conversion to Christianity». Mac Giffert, op. cit., I, 178.

῞Υμνος εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν καθάπτεται τῆς γενικῆς διαφθορᾶς ἐν τῇ Μυθολογίᾳ καὶ τῇ Ἱστορίᾳ, τῇ λατρείᾳ τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνηθίκων θεῶν, τῇ προσφορᾷ τῶν ἀνθρωπίνων θυσιῶν πρὸς τοὺς θεούς, τῇ δεισιδαιμονίᾳ, τῇ χρήσει ἀγαλμάτων καὶ λατρείᾳ τῆς φύσεως ἀντὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀπὸ τοῦ πέμπτου μέχρι τοῦ ἑβδόμου κεφαλαίου παρουσιάζει τὰς ἀτελεῖς ἀπόψεις τῶν φιλοσόφων καὶ ποιητῶν, καὶ αὐτῶν ἀκόμη, οἵτινες εἶχον γνῶσιν τοῦ ἑνὸς Θεοῦ. Τὸ ὄγδοον καὶ ἔνατον κεφάλαιον ἐνδιατρίβουν περὶ τῆς ἰδέας τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, ὡς ἀναπτύσσεται αὕτη ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ. Τὸ δέκατον ἀνοίγει διὰ μιᾶς προτροπῆς πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς Χριστόν. Δεικνύει τὴν δύναμιν καὶ σπουδαιότητα τῆς νέας θρησκείας. Ὑπὸ τὸ ἴδιον πνεῦμα ἐκτυλίσσονται καὶ τὰ δύο τελευταῖα κεφάλαια. Τὸ τελευταῖον κλείει διὰ μιᾶς θερμῆς παρακλήσεως πρὸς ἀποδοχὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μετὰ τὸ Βιβλίον τοῦτο, ἀποκλειστικῶς γραφὲν διὰ μὴ Χριστιανούς, ἔρχεται τὸ δεύτερον, ἀπευθυνόμενον πρὸς τοὺς εἰσερχομένους εἰς τὴν νέαν θρησκείαν.

Ὁ Π α ι δ α γ ω γ ὸ ς ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν βιβλίων. Εἰς τὸ πρῶτον, ὁ Χριστὸς δὲν ἐμφανίζεται πλέον ὡς Προτρεπτικός, καλῶν τους ἐθνικοὺς εἰς Χριστόν, ἀλλ᾽ ὡς Παιδαγωγός, δίδων εἰς αὐτοὺς τὴν Χριστιανικὴν μόρφωσιν. Ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων καὶ νῦν ὑπ᾽ Αὐτοῦ χρησιμοποιηθεῖσα μέθοδος, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη, ποῖα τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν τέκνα, ἡ ἰσότης μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συμπεριλαμβάνονται εἰς τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν θέματα. Εἰς τὸ δεύτερον καὶ τρίτον βιβλίον ἀναπτύσσονται γεγονότα ἐκ τῆς καθημερινῆς ἡμῶν ζωῆς, τῆς ἰδιωτικῆς καὶ κοινωνικῆς. Θίγονται διάφορα θέματα ἢ προβλήματα, ὅπως ἡ τροφή, ἡ πόσις, τὰ ἀσημικά, τὰ ἔπιπλα (ἐπίπλωσις), τὰ ἐνδύματα (ἡ ἐπένδυσις), τὰ κοσμήματα, αἱ συγκεντρώσεις, ἡ οἰκογενειακὴ ζωή, τὰ θέατρα, τὰ λουτρά, ὁ πλοῦτος, ἡ γυμναστικὴ κ. ἄ. ἐνίοτε μὲ ἀρκετὴν δόσιν εὐφυΐας (humor) καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ ἀνάλογος Χριστιανικὴ διδασκαλία περὶ ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν. Μία πρὸς τὸν Λόγον ἀπευθυνομένη Προσευχή, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, γραφεῖσα ὑπ᾽ αὐτοῦ καὶ ῞Υμνος τις ἀναφερόμενος εἰς αὐτὸν ἐμφανίζονται εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου.

Οἱ Σ τ ρ ω μ α τ ε ῖ ς, συγκείμενοι ἐξ ἑπτὰ βιβλίων, ἀποτελοῦν τὸ τρίτον σπουδαῖον ἔργον τοῦ Κλήμεντος. Ὡς ὁ τίτλος του σημαίνει «σκεπάσματα τῆς κλίνης, ἅτινα συχνάκις συνερράπτοντο ἐκ διαφόρων τεμαχίων ποικίλων ὑφασμάτων», τὸ ἔργον περιέχει σκέψεις καὶ παρατηρήσεις οὐχὶ καθ᾽ ὡρισμένην τάξιν. Ὁ Τιξερόν, εἰς τὴν Πατρολογίαν του, σχεδιαγραμματικῶς δίδει κατὰ τὸν καλλίτερον τρόπον τὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου τούτου.

Τὸ πρῶτον βιβλίον ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἐλεύθερος ὁ Χριστιανὸς ὄχι μόνον νὰ συγγράψῃ ἀλλὰ καὶ νὰ σπουδάσῃ τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ γενικῶς τὰς ἐπιστήμας. Τὸ δεύτερον θίγει τὰς σχέσεις μεταξὺ πίστεως καὶ Χριστιανικῆς γνώσεως, τὸ τρίτον τὸ ζήτημα τοῦ γάμου, τὸ τέταρτον ὁμιλεῖ περὶ τοῦ μαρτυρίου καὶ τῆς δυνατότητος διὰ κάθε Χριστιανὸν νὰ γίνῃ πραγματικὸς Γνωστικός, τ. ἔ. τέλειος ἄνθρωπος, τὸ πέμπτον περὶ τῶν συμβόλων καὶ ἀλληγοριῶν, τὸ ἕκτον ἐπαναλαμβάνει τὰ ὅσα ἐλέχθησαν εἰς τὰ δύο προηγούμενα «Στρώματα» καὶ συμπληρώνει αὐτά, τὸ ἕβδομον διαζωγραφίζει τὴν θρησκευτικὴν ζωὴν τοῦ Χριστιανοῦ Γνωστικοῦ. 18)

Ἓν ὄγδοον βιβλίον, περιλαμβάνον προβλήματα τῆς Λογικῆς, ἄνευ προλόγου ὅμως καὶ Ἐπιλόγου, συνάπτεται πρὸς τὸ Ἕβδομον. Μετὰ τοῦτο ἀκολουθοῦν δύο Ἀποσπάσματα Ἐκ τῶν Θεοδότου Ἐπιτομαὶ καὶ Ἐκ τῶν Προφητικῶν Ἐκλογαί. Κατὰ τὸν Zahn, τὰ τρία τελευταῖα τεμάχια εἶναι ἐκλογαὶ ἀπὸ τὸ ἀρχικὸν ὄγδοον. Ἀντιθέτως ὁ Rubin, ὁ Von Arnim καὶ ὁ de Faye, εὑρίσκουν εἰς αὐτὰ τὰς σημειώσεις διὰ τὸ ὄγδοον. ἢ ἄλλα ἔργα τοῦ Κλήμεντος.

Ὁ Κλήμης, διὰ τῶν συγγραμμάτων του εἶχε κατὰ νοῦν νὰ παρουσιάσῃ μίαν συστηματικὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν. (Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Διδάσκαλος). Μερικοὶ ἐκ τῶν θεολόγων ἐμβλέπουν εἰς τὰ προαναφερθέντα ἔργα τὴν πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ του ἐκείνου. Ὁ Eug. de Faye ὑποστηρίζει τὴν γνώμην, ὅτι οἱ Στρωματεῖς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀποτελοῦν τὸ ἔργον, ὅπερ ὑπεσχέθη ὁ Κλήμης, ἀλλὰ μόνον τὴν εἰσαγωγὴν εἰς αὐτό. 19)

Ὁ Μαγιὸρ εἶναι τῆς ἰδίας γνώμης. Ὁ Heussi καὶ ὁ Harnack ὅμως τὴν καταρρίπτουν. 20) Ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς, ὁ Προτρεπτικὸς θὰ πρέπῃ νὰ ἐκληφθῇ πρῶτος (Bardenhewer πρὸ τοῦ τοῦ 189, Patrick πρὸ τοῦ 195). Φαίνεται νὰ ἐγράφη περὶ τὸ 190. Καὶ ὁ Παιδαγωγὸς (Zahn, Bardenhewer περὶ τὸ 190) ἀμέσως μετ' αὐτόν. Δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην ὅτι οἱ Στρωματεῖς (Zahn, Bardenhewer 200—203)3), μετὰ τῶν δύο τελευταίων κεφαλαίων τοῦ Παιδαγωγοῦ ἐγράφησαν μακρὰν τῆς Αἰγύπτου, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 200—211. Κατὰ μίαν ἄλλην ὑπόθεσιν τοῦ Wendland, ὑποστηριχθεῖσαν καὶ ὑπὸ τοῦ Harnack, ὁ Παιδαγωγὸς φέρεται νὰ συνεγράφη ὕστερον ἀπὸ τὰ τέσσαρα πρῶτα βιβλία τῶν Στρωματέων. Ἕνεκα ὅμως τῆς ἐλλείψεως σχετικῶν ἀποδείξεων θὰ εἶναι καλὸν νὰ κρατήσωμεν τὴν παραδοθεῖσαν

18) Patrology, pp. 87—88.
19) Clément d' Alexandrie, pp. 45—111.

μέχρι ἡμῶν σειράν. 21)

Ἐκτὸς τῶν ἔργων τούτων σώζεται καὶ μία ὁμιλία, ἐπιγραφομένη Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος. Εἰς αὐτὴν ὁ Κλήμης, λαμβάνων ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τοῦ πλουσίου νεανίου τοῦ Εὐαγγελίου, 22) καὶ χρησιμοποιῶν τὴν ἀλληγορικὴν μέθοδον, προσπαθεῖ νὰ δείξῃ ὅτι ὑπάρχει σωτηρία διὰ τοὺς πλουσίους. Ὁ πλοῦτος εἶναι ἀδιάφορον καὶ ἀξιοποιεῖται ἀπὸ τὴν καλὴν ἢ κακὴν χρῆσιν αὐτοῦ.

Ἕτερον ἔργον τοῦ ἰδίου συγγραφέως, ἐκ τοῦ ὁποίου σώζονται ὡρισμένα μόνον τεμάχια, εἶναι αἱ Ὑποτυπώσεις, εἰς ὀκτὼ βιβλία. 23) Κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἦσαν Ὑπομνήματα ἐφ' ὅλων τῶν βιβλίων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν μὴ εἰσελθόντων εἰς τὸν Κανόνα τότε, τοῦ Ἰούδα ἐπὶ παραδείγματι, τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Βαρνάβα καὶ τῆς οὕτω καλουμένης Ἀποκαλύψεως τοῦ Πέτρου. 24) Ὁ Φώτιος ἀφ' ἑτέρου λέγει ὅτι περιεῖχον ἐξηγήσεις μερικῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. 25) Ὁ ἴδιος εὑρίσκει εἰς αὐτὰς καὶ αἱρετικὰς δοξασίας, ὅπως τὴν πίστιν εἰς τὴν αἰωνιότητα τῆς ὕλης, εἰς τὸν Υἱὸν ὡς Κτίσμα, εἰς τὴν Μετεμψύχωσιν καὶ τὴν ὕπαρξιν κόσμων πολλῶν.

Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἀπωλεσθέντων ἔργων του συμπεριλαμβάνονται τά : περὶ τοῦ Πάσχα, Κανὼν Ἐκκλησιαστικὸς ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαΐζοντας, περὶ Προνοίας, περὶ Νηστείας καὶ περὶ Καταλαλιᾶς, Προτρεπτικὸς εἰς ὑπομονὴν ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ Βεβαπτισμένους καὶ περὶ Γάμου.26)

ΩΡΙΓΕΝΗΣ

Ὀφείλομεν πολλὰ εἰς τὸν Πατέρα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Εὐσέβιον διὰ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέχει εἰς τὸ ἕκτον βιβλίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς του ἱστορίας περὶ τοῦ βίου τοῦ Ὠριγένους. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς ἀφ' ἑτέρου, εἰς τὸν Χαριστήριον πρὸς Ὠριγένη Λόγον, παρουσιάζει μίαν μόνον πλευρὰν τοῦ Ὠριγένους, καὶ δὴ τὴν τοῦ διδασκάλου. Ὁ Ρουφῖνος, ὁ Ἱερώνυμος καὶ ὁ Φώτιος διαφωτίζουν κατά τι τὴν βιογραφίαν του.

Ἐγεννήθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, πιθανώτατα ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, κατὰ τὸ

20) Patrick, op. cit., p. 308.
21) Tollinton, op. cit., II, 329.
22) Μάρκ., 10, 17—31.
23) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIII, 2.
24) VI, XIV, 1—3.
25) Μυριόβ., 109—111.
26) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIII, 3, 9. Κλήμεντος, Βέρκε, III, 216—23.

185 ἐκ Χριστιανῶν γονέων. 27) Χαρακτηριστικὸν σημεῖον ἐκ τῆς ζωῆς του, τὸ ὁποῖον θὰ πρέπῃ πάντοτε νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ἀποτελεῖ ἡ ἀνάπτυξίς του ἐντὸς Χριστιανικοῦ οἴκου καὶ ὡς Χριστιανοῦ κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' Αἰῶνος. Κατ' ἀρχάς, ὁ πατήρ του ἐνδιεφέρθη διὰ τὴν μόρφωσίν του, ἡ ὁποία συνίστατο ἀπὸ τὴν συνήθη ἐγκύκλιον παίδευσιν «τῇ τῶν ἐγκυκλίων παιδείᾳ 28) καὶ τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν.

ἐξ ἅπαντος γοῦν αὐτὸν πρὸ τῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων μελέτης ἐνῆγεν τοῖς ἱεροῖς ἐνασκεῖσθαι παιδεύμασιν, ἐκμαθήσεις καὶ ἀπαγγελίας ἡμέρας ἑκάστης αὐτὸν εἰσπραττόμενος. 29)

Τὸ παιδίον, εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἁγίων Γραφῶν δὲν ἱκανοποιεῖτο ἀπὸ τὴν ἁπλῆν ἑρμηνείαν Αὐτῶν, ἀλλ' εἰσήρχετο εἰς βαθυτέρας σφαίρας «ὥστε καὶ πράγματα παρέχειν τῷ πατρί, τί ἄρα ἐθέλοι δηλοῦν τὸ τῆς Θεοπνεύστου Γραφῆς ἀναπυνθανόμενος βούλημα». 30)

Ὁ Λεωνίδας ἔχαιρε διὰ τὸν υἱόν του καὶ ηὐχαρίστει τὸν Θεόν.

Ἐπιστάντα δὲ ἤδη πολλάκις καθεύδοντι τῷ παιδὶ γυμνῶσαι μὲν αὐτοῦ τὰ στέρνα φασίν, ὥσπερ δὲ θείου πνεύματος ἔνδον ἐν αὐτοῖς ἀφιερωμένου, φιλῆσαί τε σεβασμίως καὶ τῆς εὐτεκνίας μακάριον ἑαυτὸν ἡγήσασθαι. 31)

Ὁ Ὠριγένης κατόπιν ἐγένετο μαθητὴς τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ Κατηχητικῇ Σχολῇ. 32)

Ἐκ νεανικῆς ἔτι ἡλικίας ἀντεμετώπισε τὸ Χριστιανικὸν μαρτύριον καὶ ἐκράτησε τὸ ἴδιον πνεῦμα δι' ὅλης τῆς ζωῆς του. Κατὰ τὸν ἐπὶ Σεπτιμίου Σευήρου διωγμὸν (202—203), ὅτε ὁ πατήρ του εὑρίσκετο ἐν τῇ φυλακῇ, «ὅλος ἐγένετο τῆς περὶ τὸ μαρτύριον ὁρμῆς» καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐν τῇ προσπαθείᾳ της ὅπως ἀποπέμψῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ μαρτυρίου «τὴν πᾶσαν αὐτοῦ ἀποκρυψαμένη ἐσθῆτα οἴκοι μένειν ἀνάγκην ἐπῆγεν». Μὴ δυνάμενος νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν πατέρα του εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἔγραψε λέ-

27) Τὰ ὑπὸ τοῦ Πορφυρίου λεγόμενα, παρ' Εὐσεβίῳ (Ε. Ι., VI, XIX, 7), ὅτι ὁ Ὠριγένης εἶχε γεννηθῆ «Ἕλλην ἐν Ἕλλησι παιδευθεὶς λόγοις» καὶ κατόπιν εἰσέλθῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Ἀμμώνιον, ὅστις «Χριστιανὸς ἐν Χριστιανοῖς ἀνατραφεὶς τοῖς γονεῦσιν» μετήλλαξε τὴν πίστιν αὐτοῦ δὲν ἔχονται ἀληθείας, ἰδίως τὰ περὶ Ὠριγένους. Ὁ de Faye ὑποστηρίζει τὴν γνώμην ταύτην, λέγων ὅτι ὁ πατὴρ τοῦ Ὠριγένους ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ θεωρεῖ τὸν Εὐσέβιον σφάλλοντα.

28) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, II, 7.

29) Αὐτ., 8.

30) Αὐτ., 9.

31) Εὐσεβίου, Ἐ. Ι., VI, II, 11.

32) Αὐτ., VI, VI, 1.

γων «ἔπεχε μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃ». 33) Ὁ πατήρ του ἀπέθανεν, ἡ περιουσία των διηρπάγη καὶ ὁ Ὠριγένης ἀνέλαβε τὴν φροντίδα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς μητρός του καὶ τῶν ἓξ μικροτέρων του ἀδελφῶν. Εὗρεν εὐτυχῶς καταφύγιον καὶ ὑποστήριξιν εἰς τὴν οἰκίαν μιᾶς πλουσίας καὶ περιφήμου κυρίας, ἥτις εἶχε ἕνα θετὸν υἱόν, τὸν Παῦλον «διαβόητόν γε μὴν ἄνδρα... τῶν τότε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας αἱρεσιωτῶν». Ὁ Ὠριγένης ἔμενε μακρὰν αὐτοῦ «οὐδεπώποτε προὐτράπη κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῶν συστῆναι, φυλάττων ἐξ ἔτι παιδὸς κανόνα Ἐκκλησίας...». 34) Οἱ λόγοι οὗτοι θὰ πρέπῃ πάντοτε νὰ εὑρίσκωνται ὑπ' ὄψιν ἡμῶν εἰς τὴν μελέτην τῆς βιογραφίας τοῦ Ὠριγένους.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐξηκολούθησε τὰς σπουδὰς αὐτοῦ «τῇ περὶ τοὺς λόγους ἀσκήσει καὶ... τὰ γραμματικά» καὶ ἤρχισε νὰ διδάσκῃ. Ἡ Κατηχητικὴ Σχολὴ μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Κλήμεντος ἔμενεν ἄνευ διδασκάλου καὶ «προσήεσαν αὐτῷ τινες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀκουσόμενοι τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ...» «ἔτος δὲ ἦγεν ὀκτωκαιδέκατον καθ' ὃ τοῦ τῆς κατηχήσεως προέστη διδασκαλείου», κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Ἐπισκόπου Δημητρίου (303). Οἱ ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου Ἀλεξανδρείας Ἀκύλα διωγμοὶ κατὰ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Κατηχουμένων ἐσυνεχίζοντο. Ὁ Ὠριγένης ἠκολούθει καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς εἰς τὸ μαρτύριον ἀγομένους μαθητάς του, καὶ τοὺς ἀγνώστους ἀκόμη εἰς αὐτόν, εἰς τὰ δεσμά, εἰς τὴν καταδικαστικὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν καὶ εἰς τὰς στιγμὰς τοῦ θανάτου. Ἐδίδασκε καὶ κατεδιώκετο ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν. Βλέπων τὸν διαρκῶς πολλαπλασιαζόμενον ἀριθμὸν τῶν Κατηχουμένων «ἀπορρήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ καὶ τοῖς ἱεροῖς μαθήμασιν ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διατριβήν». Πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν πρὸς τῶν ζῆν αὐτοῦ ἤρχισε νὰ πωλῇ τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων καὶ ἠρκεῖτο εἰς τέσσαρας ὀβολοὺς ἡμερησίως. Ἡ ζωή του ἦτο ἀσκητική, εἰργάζετο δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ πολλάκις καὶ αὐτὰς τὰς νύκτας «ταῖς τῶν θείων γραφῶν ἀνατιθεὶς μελέτας».

βίῳ τε ὡς ἔνι μάλιστα ἐγκαρτερῶν φιλοσοφωτάτῳ, τοτὲ μὲν τοῖς ἐν ἀσιτίαις γυμνασίοις, τοτὲ δὲ μεμετρημένοις τοῖς κατὰ τὸν ὕπνον καιροῖς, οὗ μεταλαμβάνειν οὐδ' ὅλως ἐπὶ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοὔδαφος διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο· πάντων δὲ μάλιστα τὰς εὐαγγελικὰς τοῦ σωτῆρος φωνὰς φυλακτέας ᾤετο εἶναι δεῖν τάς τε περὶ τοῦ μὴ δύο χιτῶνας μηδ' ὑποδήμασιν χρῆσθαι παραινούσας μηδὲ μὴν ταῖς περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου φροντίσιν κατατρίβεσθαι ἀλλὰ καὶ μείζονι τῆς ἡλικίας προθυμίᾳ χρώμενος, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι διακαρτε-

33) Αὐτ., VI, I, II.

34) Αὐτ., VI, II, 12—14.

ρῶν εἰς ἄκρον τε ὑπερβαλλούσης ἀκτημοσύνης ἐλαύνων, τοὺς ἀμφ' αὐτὸν εἰς τὰ μάλιστα κατέπληττεν, μυρίους μὲν λυπῶν εὐχομένους αὐτῷ κοινωνεῖν τῶν ὑπαρχόντων δι' οὓς ἑώρων αὐτὸν εἰσφέροντα περὶ τὴν θείαν διδασκαλίαν καμάτους, οὐ μὴν αὐτός γε ἐνδιδοὺς ταῖς καρτερίαις. Λέγεται γοῦν καὶ πλειόνων ἐτῶν γῆν πεπατηκέναι μηδενὶ μηδαμῶς κεχρημένος ὑποδήματι, ἀλλὰ καὶ οἴνου χρήσεως καὶ τῶν ἄλλων παρὰ τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν πλείστοις ἔτεσιν ἀπεσχημένος, ὥστε ἤδη εἰς κίνδυνον ἀνατροπῆς καὶ διαφθορᾶς τοῦ θώρακος περιπεσεῖν. 35)

Παραλλήλως πρὸς τὰς πράξεις ταύτας ὑπέβαλε τὸν ἑαυτόν του καὶ εἰς τὸν εὐνουχισμόν, ἐκλαβὼν κατὰ γράμμα τὸ τοῦ Κυρίου «Εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν». 36) Ὁ Ὠριγένης ἐξηκολούθει τὰς μελέτας αὐτοῦ εἰς τὴν Γραφὴν καὶ τὴν ἔξω Παιδείαν. Παρηκολούθησε τὰς φιλοσοφικὰς παραδόσεις τοῦ Ἀμμωνίου Σακκᾶ καὶ ἐλάμβανε μαθήματα Ἑβραϊκῆς. Ἤρχισε δὲ καὶ τὴν συγγραφικὴν δρᾶσιν αὐτοῦ. Ὅτε δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐπαρκῇ εἰς ὅλους τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λόγῳ τοῦ μεγάλου των ἀριθμοῦ, ἐχώρισε τὴν Σχολὴν εἰς δύο τμήματα. Ἐκράτησε δι' αὐτὸν τὴν διδασκαλίαν τῶν προκεχωρημένων καὶ διορίσας τὸν Ἡρακλᾶν βοηθόν του, ἀνέθεσεν εἰς αὐτὸν τὴν «τῶν ἄρτι στοιχειουμένων εἰσαγωγήν». 37) Μεταξὺ τῶν πολλῶν μαθητῶν του, τῶν Κατηχουμένων, Χριστιανῶν, φιλοσόφων, αἱρετικῶν καὶ Ἰουδαίων, ἦτο καὶ εἷς ὀνόματι Ἀμβρόσιος, πρώην μαθητὴς τοῦ Οὐαλεντίνου, πλούσιος, ὅστις ἀργότερον ἀφῆκε τὰ χρήματά του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὠριγένους διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ.

Ἡ φήμη τοῦ διδασκάλου διεδόθη εἰς ὅλον τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Τῷ 212, ἐπὶ τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Ζεφυρίνου, ἐπεσκέφθη τὴν Ρώμην, 38) ἔνθα διήκουσε, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, τὰς διαλέξεις τοῦ Ἱππολύτου. Τῷ 215, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου τῆς Ἀραβίας, μετέβη ἐκεῖ διὰ νὰ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ. 39) Τῷ 216, κατὰ τὸν διωγμὸν τοῦ Καρακάλλα, κατέφυγεν εἰς Καισάρειαν Παλαιστίνης, ἔνθα ἔλαβε τὴν ἄδειαν τῶν φίλων του Ἐπισκόπων Θεοκτίστου τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ Ἀλεξάνδρου Ἱεροσολύμων, καὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτῶν, «διαλέγεσθαι τάς τε θείαις ἑρμηνεύειν

---

35) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, III. Ἡ περιγραφὴ αὐτη τοῦ βίου τοῦ Ὠριγένους διαφωτίζει ὀλίγον τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ Μοναχισμοῦ ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ.

36) Ματθ., 19, 12.

37) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XV.

38) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XIV, 10.

39) Αὐτ. VI, XIX, 15.

γραφὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας». 40) Ἀλλ' ὁ Δημήτριος, δι' Ἐπιστολῆς του πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τούτους «ὅτι τοῦτο οὐδέποτε ἠκούσθη οὐδὲ νῦν γεγένηται, τὸ παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὁμιλεῖν» καὶ δι' ἑτέρας πρὸς Ὠριγένη καὶ διὰ διακόνων ἐκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ. 41) Ὁ Ὠριγένης ὑπήκουσε καὶ μετ' ὀλίγα ἔτη μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς Ἰουλίας Μαμμαίας, μητρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος. 42) Καθ' ὁδὸν εἰς Ἑλλάδα (230) ἐχειροτονήθη Πρεσβύτερος ἐν Καισαρείᾳ Παλαιστίνης ὑπὸ τῶν δύο φίλων του Ἐπισκόπων. 43) Ὁ Δημήτριος πρὸ τοῦ γεγονότος τούτου συνεκάλεσε δύο Συνόδους (230—232), διὰ τῶν ὁποίων ἔπαυσεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς, τὸν καθήρεσεν ἀπὸ τοῦ βαθμοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ ἀπηγόρευσε τὴν περαιτέρω διαμονήν του εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. 44)

Τὰ πρὸς τὴν καταδίκην ταύτην συνδεόμενα γεγονότα παραμένουν σκοτεινά. Αἴτια δι' αὐτὴν ἦσαν ἡ ἀντικανονικὴ αὐτοῦ χειροτονία ὑπὸ Ἐπισκόπων ἄλλου Κλίματος καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ οἰκείου Μητροπολίτου, ὁ αὐτοευνουχισμός του καὶ τὸ πάθος τοῦ Δημητρίου. Οὐδεὶς δογματικὸς λόγος προεῖχε τότε, καθόσον εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωμεν. Ὁ Daniélou προβάλλει μίαν ἀκόμη δυνατότητα, τὴν μὴ διευθέτησιν εἰσέτι τῶν μεταξὺ Ἐπισκόπων καὶ διδασκάλων σχέσεων. 45) Ὁ Δημήτριος ἔγραψεν εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀπόφασις τῆς καταδίκης του ἐγένετο δεκτή, ἐκτὸς τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Παλαιστίνης, Ἀραβίας, Φοινίκης καὶ Ἀχαΐας.

Πρὸ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ὁ Ὠριγένης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Σχολὴν καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἦλθεν εἰς τὴν Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης, ὅπου ἵδρυσε μίαν νέαν Σχολὴν καὶ διήνυσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του. Ἀφωσιώθη εἰς τὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ κήρυγμα. Κατὰ τὸν ἐπὶ Μαξιμίνου διωγμὸν (235—237) κατέφυγεν εἰς Καισάρειαν Καππαδοκίας παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Ἐπισκόπῳ Φιρμιλιανῷ. 46) Μετὰ τέσσαρα ἔτη ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας καὶ ἀμέσως ἐπέστρεψεν ὀπίσω. Κατόπιν μετέβη δύο φορὰς εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐπανέφερεν εἰς τὴν ὀρθὴν πίστιν

40) Αὐτ., 16, 17.
41) Αὐτ., 17—19.
42) Αὐτ., VI, XXI, 3, 4.
43) Αὐτ., VI, XXIII, 4.
44) Φωτίου, Μυριόβ., 118.
45) Ἐνθ. ἀν., σελ. 36, 7.
46) Ἱερωνύμου, De Vir. Ill., 54.

τὸν Ἐπίσκοπον Βόστρων Βήρυλλον καὶ ἄλλους αἱρετικούς. 47)

Κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν (250), συνελήφθη καὶ ὑπέφερε πολλά, 48) ἐπέζησεν ὅμως ἀρκετὰ καταβεβλημένος. Ἔζησεν ὀλίγα ἔτη ἀκόμη, καὶ ὁ θάνατός του ἐπῆλθεν ἐν Τύρῳ (254 ἢ 255) ὅτε ἦγε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ.

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

Ὁ Ὠριγένης θεωρεῖται εἷς ἐκ τῶν πλέον παραγωγικῶν συγγραφέων, ὄχι μόνον τῆς Ἀρχαίας Χριστιανικῆς Γραμματολογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς καθόλου παγκοσμίου φιλολογίας. Ὁ Ἐπιφάνιος ὁμιλεῖ περὶ 6000 βίβλων, ἀναφερομένων εἰς αὐτόν. 49) Ὁ Ἱερώνυμος λέγει ὅτι συνέγραψε περισσότερα ἀπὸ ὅσα θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀναγνώσῃ. 50) Ὁ ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, εἰς τὸν Βίον τοῦ Παμφίλου, κατάλογος τῶν βιβλίων του δυστυχῶς ἀπωλέσθη.

Ἡ συγγραφικὴ αὕτη παραγωγὴ ὀφείλεται ἐν μέρει καὶ εἰς τὸν Ἀμβρόσιον, ὅστις παρώτρυνε, ἐνεθάρρυνε καὶ ὑπεστήριζε τὸ ἔργον του.

Ταχυγράφοι τε γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρῆσαν ὑπαγορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλους ἀμείβοντες, βιβλιογράφοι τε οὐχ ἧττους ἅμα καὶ κόραις ἐπὶ τὸ καλλιγραφεῖν ἠσκημέναις· ὧν ἁπάντων τὴν δέουσαν τῶν ἐπιτηδείων ἄφθονον περιουσίαν ὁ Ἀμβρόσιος παρεστήσατο. 51)

Ἔγραψεν εἰς διαφόρους πόλεις, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὰς Ἀθήνας, τὴν Καισάρειαν Παλαιστίνης καὶ Τύρον. Διαρκῶς συνέγραφε. Τὰ ἀποδοτικώτερα ὅμως ἔτη τῆς ζωῆς του ἦσαν τὰ διαρρεύσαντα κατὰ τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διαμονὴν αὐτοῦ.

Τὰ ἔργα του κατατάσσονται ὡς ἑξῆς: Βιβλικά, Ἀπολογητικὰ—Πολεμικά, Δογματικά, Πρακτικά, καὶ Ἐπιστολαί.

1. Βιβλικά.

α΄) ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

Τὸ σπουδαιότερον ἔργον εἰς τὴν τάξιν ταύτην εἶναι τὰ Ἑξαπλᾶ, διὰ τῶν ὁποίων ἀπέβλεπεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀποκάθαρσιν τοῦ κειμέ-

---

47) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXXII, XXXIII, XXXVII, XXXVIII.

48) Αὐτ., XXXIX.

49) Πανάριον, 64, 63.

50) Ad Paul., 31.

51) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXIII, 2.

νου καὶ ἀφ' ἑτέρου, ἕνεκα ἀπολογητικῶν λόγων, εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῶν σχέσεων τῆς Μεταφράσεως τῶν Ο' πρὸς τὸ πρωτότυπον Ἑβραϊκόν. Εἰς ἓξ παραλλήλους στήλας παρέθηκε : 1. Τὸ Πρωτότυπον εἰς τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν, 2. Τὸ ἴδιον εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Καὶ εἰς τὰς τέσσαρας τελευταίας τὰ Ἑλληνικὰ κείμενα τοῦ Ἀκύλα, Συμμάχου, τῶν Ο' καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος.

Εἰς τὴν πέμπτην στήλην χωρία ἐλλείποντα ἐκ τοῦ πρωτοτύπου Ἑβραϊκοῦ ὑπεδεικνύοντο δι' ἑνὸς ὀβελίσκου. Καὶ χωρία τοῦ πρωτοτύπου, μὴ εὑρισκόμενα εἰς τοὺς Ο' προσετίθεντο εἰς τὴν ἰδίαν στήλην, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ Θεοδοτίωνος, σημειούμενα δι' ἑνὸς ἀστερίσκου. Ἡ συγγραφὴ τοῦ ἔργου τούτου ἤρχισεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ ἐτερματίσθη εἰς τὴν Τύρον κατὰ τὰ τέλη τοῦ βίου τοῦ Ὠριγένους. 52) Τὸ πλῆρες κείμενον ἀπωλέσθη καὶ μόνον ὡρισμένα τεμάχια, ὑφίστανται, ἐκδιδόμενα εἰς τὰς σειρὰς τῶν ἔργων τοῦ διδασκάλου.

β') ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

Ὁ Ὠριγένης ἡρμήνευσε σχεδὸν ἅπασαν τὴν Ἁγίαν Γραφήν. Αἱ ἐργασίαι του ἦσαν : 1. Σχόλια, σύντομοι σημειώσεις, κυρίως γραμματικαί, ἐπὶ διαφόρων χωρίων καὶ λέξεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς, 2. Ὁμιλίαι, στηριζόμεναι ἐπὶ χωρίων ἢ τεμαχίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ ἐνδιατρίβουσαι περὶ τὴν ἐξήγησιν, τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ δογματικὰ ζητήματα, καὶ 3. Τόμοι, Ὑπομνήματα, ἔνθα δι' ἐπιστημονικῶν μέσων γίνεται ἡ διαφώτισις τοῦ Ἁγιογραφικοῦ κειμένου.

Ἐξ ὅλων τούτων σώζονται ὀλίγα μόνον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ περισσότερα εἰς Λατινικὰς μεταφράσεις τοῦ Ἱερωνύμου καὶ Ρουφίνου.

2) Ἀπολογητικά—Πολεμικά.

Τὸ περιφημότερόν του ἔργον, διασωζόμενον εὐτυχῶς εἰς τὴν πρωτότυπόν του Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν, εἶναι τὸ Κατὰ Κέλσου ἢ πρὸς τὸν ἐπιγεγραμμένον Κέλσου Ἀληθῆ Λόγον Ὠριγένους. Ὁ Κέλσος, Πλατωνικὸς φιλόσοφος, ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' Αἰῶνος καὶ ἔγραψε μεταξὺ τῶν ἐτῶν 177—178 53) μίαν πολὺ αὐστηρὰν κριτικὴν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἥτις ἐπεγράφετο Λόγος Ἀληθής. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔμεινεν ἄνευ ἀπαντήσεως διὰ μερικὰ ἔτη. Ὁ Ὠριγένης ὅμως κατὰ παράκλησιν τοῦ Ἀμβροσίου καὶ ἔχων πρὸ ὀ-

52) Ἐπιφανίου, Περὶ Μέτρων καὶ Σταθμῶν, κεφ. 17.
53) de Faye, Origène, I, 162.

φθαλμῶν τὴν διαφύλαξιν τῶν ἀσθενῶν τῇ πίστει ἀπήντησε. 54) Τὸ Κατὰ Κέλσου ἐγράφη περὶ τὰ 245—249, πιθανῶς ἐν Καισαρείᾳ. Τὸ πρωτότυπον τοῦ Λόγου Ἀληθοῦς ἀπωλέσθη. Ἡ διασκευή του ὅμως εἶναι δυνατὴ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ὠριγένους, ὅστις παραθέτει ὁλόκληρα τεμάχια ἐξ αὐτοῦ. Ὁ Keim ἐν ἔτει 1873 καὶ ὁ B. Aube τῷ 1878 ἐξέδωσαν τὸν διασκευασθέντα Λόγον Ἀληθῆ.

3. Δογματικά.

Εἰς τὰ δογματικὰ ἔργα κατατάσσονται οἱ Στρωματεῖς, ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Κλήμεντος, ἐκ τοῦ ὁποίου σχεδὸν δὲν διασώζεται τίποτε. Τὸ ἔγραψεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πρὸ τοῦ 231. Ἕτερον ἔργον ἦτο τὸ περὶ Ἀναστάσεως, ἐκ τοῦ ὁποίου σώζονται ὀλίγα μόνον τεμάχια καὶ τὸ περὶ Ἀρχῶν. Τοῦτο, δυστυχῶς, δὲν τὸ ἔχομεν εἰς τὴν γλῶσσαν, καθ' ἣν ἐγράφη, ἀλλ' εἰς μίαν ἐλευθέραν μετάφρασιν ἢ παράφρασιν τοῦ Ρουφίνου. Προβάλλει ὡς μία ἔκθεσις (exposition) τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας καὶ ὡς ἡ πρώτη προσπάθεια πρὸς συστηματικὴν παρουσίασιν τῶν Χριστιανικῶν ἀληθειῶν διὰ τῆς χρήσεως τοῦ Λόγου. Τὸ ἔργον τοῦτο συνεγράφη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πρὸ τοῦ 231. 55) Χωρίζεται εἰς τέσσαρα μέρη : Τὸ πρῶτον ὁμιλεῖ περὶ Θεοῦ, Πατρός, Υἱοῦ καὶ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν Πνευματικῶν Δυνάμεων, τὸ δεύτερον περὶ τοῦ Κόσμου καὶ τῆς Δημιουργίας, τοῦ Θεοῦ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης ὄντος τοῦ αὐτοῦ, περὶ Ἐνσαρκώσεως καὶ τῶν Ἐσχάτων, τὸ τρίτον περὶ τῆς Ἐλευθερίας, τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ καὶ τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ τέταρτον ἀναπτύσσει θεωρίας ἑρμηνειῶν τῆς Γραφῆς καὶ ἰδίᾳ τῆς ἀλληγορικῆς.

4. Πρακτικά.

Δύο συγγραφαί, ἐκ τῶν καλλιτέρων τοῦ Ὠριγένους, διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. 1. Περὶ Εὐχῆς, ἔργον ἀφιερωθὲν εἰς τὸν φίλον του Ἀμβρόσιον καὶ τὴν Τατιανὴν (πιθανῶς μετὰ τὸ 231). Τὸ πρῶτον μέρος (3—17) ἀναπτύσσει γενικῶς τὰ περὶ προσευχῆς καὶ τὸ δεύτερον (18—30) τὴν Κυριακὴν Προσευχήν. 2. Προτρεπτικὸς εἰς Μαρτύριον, σταλὲν πρὸς τὸν Ἀμβρόσιον καὶ τὸν Πρεσβύτερον Πρωτόκτη-

54) Κατὰ Κέλσου, Πρόλογος.

55) Ὁ de Faye δέχεται τὸ Περὶ Ἀρχῶν ὡς τὸν ἐπαγγελθέντα Διδάσκαλον Διδάσκαλον τοῦ Κλήμεντος. Origène, I, 28.

τον, ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εὑρισκομένους, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσουν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καὶ νὰ ἀποθάνουν ἀκόμη ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός Του.

5. Ἐπιστολαί.

Ὁ Εὐσέβιος εἶχε κάμει μίαν συλλογὴν τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ὠριγένους «τὸν ἑκατὸν ἀριθμὸν ὑπερβαινούσας». 56) Σήμερον ἔχομεν δύο μόνον πλήρεις ἐπιστολὰς αὐτοῦ. 1. Πρὸς Ἰούλιον Ἀφρικανόν, ἐκ Νικομηδείας περὶ τὸ 240, ἔνθα ἔδιδεν ἀπαντήσεις εἰς τὰς κατὰ τῆς κανονικότητος αὐτῶν ἐνστάσεις τῆς ἱστορίας τῆς Σωσάννης καὶ ἄλλων τμημάτων τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ. 2. Πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Γρηγόριον τὸν Θαυματουργόν, ὑποδεικνύων εἰς αὐτὸν τὴν σχέσιν τῶν φιλοσοφικῶν σπουδῶν πρὸς τὴν Βίβλον. Ἡ πλουσία αὐτοῦ Ἀλληλογραφία δυστυχῶς ἀπωλέσθη.

Ὁ Ντανιέλου τρέφει ἐλπίδας διὰ τὴν ἀνεύρεσιν ἀπωλεσθέντων ἔργων καὶ τεμαχίων ἐκ τῶν συγγραφῶν τοῦ Ὠριγένους εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Ρενὲ Καντοῦ καὶ ἐσχάτως τοῦ Μ. Γκέρωντ, καθηγητοῦ ἐν τῷ Γαλλικῷ Λυκείῳ Καΐρου. 57)

ΟΙ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΩΡΙΓΕΝΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὠριγένους ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ Σχολή, ἥτις εἶχε φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης αὐτῆς, ἐσυνέχισε τὴν λειτουργίαν της.

Ὁ Ἡρακλᾶς μαθητὴς καὶ συνεργάτης τοῦ Ὠριγένους, τὸν διεδέχθη εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς. Ὁ Εὐσέβιος ἀναφέρει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πλούταρχον, ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Ὠριγένους καὶ Χριστιανὸν μάρτυρα. Διὰ τὸν Ἡρακλᾶ λέγει «ὃς δὴ καὶ αὐτὸς πλείστην βίου φιλοσόφου καὶ ἀσκήσεως ἀπόδειξιν παρασχών...» 58) Ἦτο καλῶς κατηρτισμένος εἰς τὴν κατ' ἄμφω σοφίαν, τὴν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ ἐνωρὶς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ὠριγένους ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαρίων, τῶν μόλις εἰσερχομένων. 59) Δὲν παρέμεινεν ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Σχολήν, διότι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δημητρίου (231—232), ἐπισκοπεύσαντος ἐφ' ἱκανὰ ἔτη, τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας. Δὲν

56) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, XXXVI, 3.
57) Ἐνθ. ἀν., σελ. 13—14.
58) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VI, III, 2.
59) Αὐτ., VI, XV.

φέρεται ὡς συγγραφεὺς ἔργου τινός. Ὅτε Ἐπίσκοπος, λέγεται, ὅτι ἀπηγόρευσε τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ὠριγένους εἰς τὴν προτέραν του θέσιν καὶ ὅτι ἐπεκύρωσε τὴν γενομένην εἰς αὐτὸν καταδίκην. 60) Ἀλλ' οὐδεμία μαρτυρία ἀρχαίων ἐπιβεβαιοῖ τὰ τοιαῦτα. Ἀπέθανε κατὰ τὸ 247—248.

Ὁ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς μετὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἡρακλᾶ εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας. Ἐγεννήθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Β' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' Αἰῶνος, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν «γῆρας ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰτιασάμενος» εἰς τὴν κατὰ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως Σύνοδον τῆς Ἀντιοχείας (264—265). 61) Κατήγετο ἀπὸ ἐθνικοὺς γονεῖς ἀνεπτύχθη εἰς ἓν πλούσιον οἰκογενειακὸν περιβάλλον καὶ ἔλαβε μίαν καλὴν μόρφωσιν. 62) Ἐδέχθη τὸν Χριστιανισμὸν κατόπιν ἐνδελεχοῦς μελέτης καὶ ἐρεύνης. 63) Παρηκολούθησε τὰς διαλέξεις τοῦ Ὠριγένους εἰς τὸ Διδασκαλεῖον. Τῷ 231—232 τῷ ἀνετέθη ἡ διεύθυνσις τῆς Σχολῆς καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐκλογήν του εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν βαθμὸν (248—249).

Τὰ πλέον ἥσυχα ἔτη τῆς ζωῆς του ἦσαν τὰ ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως ὑπ' αὐτοῦ τῆς Διευθύνσεως τῆς Σχολῆς καὶ μέχρι τῆς ἀνυψώσεώς του εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν βαθμὸν διαρρεύσαντα, διότι ἀφ' ἧς ἤρχισε νὰ ποιμαίνῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐδέχθη πολλὰς κατηγορίας, ὑπέστη διαφόρους διωγμοὺς καὶ ἀντεμετώπισεν οὐκ ὀλίγους κινδύνους. Κατὰ τὸν ἐπὶ Δεκίου διωγμὸν (250) ἐσώθη ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν του Χριστιανῶν, οἵτινες ὑποδυσάμενοι τοὺς στρατιώτας ἀπήγαγον αὐτὸν καὶ τὸν ἔφερον εἰς ἕνα κρυφὸν τόπον. 64) Ἐπέστρεψε περὶ (τὸ 251) τὰ τέλη τοῦ διωγμοῦ. Κατὰ τὴν ἔκρηξιν τοῦ ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ διωγμοῦ ἐξωρίσθη κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Λιβύην, εἰς τόπον λεγόμενον Κεφρὼ καὶ μετέπειτα εἰς τὰ μέρη τοῦ Κολλουθίωνος παρὰ τὴν Μαρεώτιδα, «χωρίον, ταῖς δὲ τῶν ὁδοιπορούντων ἐνοχλήσεσιν καὶ ληστῶν καταδρομαῖς ἐκκείμενον». 65)

Κατὰ τὴν εἰς τὸν Θρόνον ἀνύψωσιν τοῦ Γαλλιηνοῦ (261) ἀφέθη ἐλεύθερος νὰ ἐπιστρέψῃ. (152). Πρὸς μεγάλην του ὅμως λύπην ἡ πόλις τῆς Ἀλεξανδρείας εἶχε μετατραπῇ εἰς ἐρείπια. Ὡς μόνη ἐλπὶς παρέμενεν

60) Puech, op. cit., II, 363. De Faye, Origène, I, 39.

61) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VII, XXVII, 2. Ὁ Εὐσέβιος εἶναι ἡ κυρία πηγὴ διὰ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

62) Αὐτ., VII, XI, 18. Puech, op. cit., II, 443.

63) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VII, VII, 1, 2, 3.

64) Αὐτ., VI, XXXIX.

65) Αὐτ., VII, XI.

ἡ ἀγάπη καὶ ἡ βοήθεια τῶν Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς.

Τὰ ἐκ τοῦ βίου αὐτοῦ γεγονότα, τὰ περιελθόντα μέχρις ἡμῶν, σχετίζονται ὄχι μόνον μὲ τὰ καθήκοντά τους ὡς διδασκάλου ἀλλὰ κυρίως ὡς Ἐπισκόπου. Ἔλαβε μέρος εἰς τοὺς κατὰ τοῦ Νοουτιανοῦ ἀγῶνας καὶ τὸ πρόβλημα τῶν Πεπτωκότων, ζητήματα, ἅτινα συνετάραξαν τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Γ΄ Αἰῶνα. Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ δογματικὰ προβλήματα, κυρίως τὸ τῆς Τριάδος. Τὸ ὄνομά του ἐπὶ τοῦ προκειμένου, εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν ἔριδα τῶν δύο Διονυσίων, δευτέρου ὄντος τοῦ Ρώμης Διονυσίου. Ἀπέθανε, ἀφοῦ τόσον ἐπαξίως ὑπηρέτησε τὴν Ἐκκλησίαν του, κατὰ τὸ 265. Ἀνεδείχθη εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων τῆς ἐποχῆς του.

ΕΡΓΑ ΑΥΤΟΥ

Ἐκ τῶν ἔργων του ὀλίγα μόνον τμήματα σώζονται καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὸν Εὐσέβιον, ὅστις παραθέτει κατὰ γράμμα τὰς σκέψεις αὐτοῦ.

ΓΕΝΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ.

Περὶ Φύσεως, κατὰ τῶν ἀρχῶν τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῆς ἀτομικῆς θεωρίας τοῦ Δημοκρίτου. 66) Περὶ Πειρασμῶν, μνημονευόμενον ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου, ἀλλ' ἀπωλεσθέν. 67) Περὶ Ἐπαγγελιῶν, δύο συγγράμματα, ἀπάντησις εἰς τὸ ἔργον τοῦ Νέπωτος, Ἐπισκόπου Ἀρσινόης, περὶ τοῦ Ἐλέγχου τῶν Ἀλληγοριστῶν. Εἰς τὸ πρῶτον βιβλίον καταφέρεται κατὰ τῶν Χιλιαστικῶν ὀνείρων καὶ εἰς τὸ δεύτερον θίγει τὸ πρόβλημα τοῦ συγγραφέως τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ παραδέχεται ὡς συγγραφέα αὐτῆς ἕτερον Ἰωάννην ἀπὸ τὸν Εὐαγγελιστήν. 68) Ὑπόμνημα εἰς τὰ πρῶτα κεφάλαια τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ. 69) Ἔλεγχος καὶ Ἀπολογία εἰς τέσσαρα βιβλία, ἔνθα ὑπεραμύνεται τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ εἰς τὰ δόγματα τῆς Τριάδος καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. 70)

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἀπέστειλε διαφόρους Ἐπιστολὰς λόγῳ τοῦ Νοουατιανοῦ Σχίσματος. 71) Ἐξηκολούθησε τὴν παράδοσιν τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ἀλεξαν-

66) Εὐσεβ., Ε. Ι., VII, XXVI, 2. Εὐαγγ. Προπαρ., XIV, 23—27.
67) Ε. Ι., VII, XXVI, 2.
68) Αὐτ., VII, XXIV—XXV.
69) Αὐτ., VII, XXVI, 3.
70) Ἀθανασίου, Ἐπιστ. περὶ Διονυσίου Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας..., κ. 13.
71) Εὐσεβίου, Ε. Ι., VII, VI, XLV, XLVI.

δρείας νὰ στέλλουν τὰ Ἑόρτια Γράμματα αὐτῶν. Ἔχομεν τμήματα τῶν Γραμμάτων τούτων πρὸς τὸν ἐν Αἰγύπτῳ Ἐπίσκοπον Γερμανὸν καὶ ἄλλους. 72) Ἡ πρὸς τὸν Βασιλείδην Ἐπιστολὴ αὐτοῦ, 73) συγκατελέχθη εἰς τὰ κανονικὰ κείμενα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ πρὸς τὴν κατὰ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως Σύνοδος τῆς Ἀντιοχείας 74) καί τινες ἄλλαι.

Ὁ Θεόγνωστος. Καίτοι Φίλιππος ὁ Σιδίτης φέρει τὸν Θεόγνωστον μετὰ τὸν Πιέριον, οἱ νεώτεροι δέχονται αὐτὸν πρότερον τοῦ Πιερίου εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς. 75) Οὗτος, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰργάσθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ Γ' Αἰῶνος. Ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος οὐδόλως τὸν ἀναφέρουν. Ὁ Φώτιος ἐγνώριζε τὰς Ὑποτυπώσεις αὐτοῦ εἰς ἑπτὰ βιβλία. 76) Ἦτο μία συστηματικὴ ἔκθεσις τῶν Χριστιανικῶν διδασκαλιῶν μὲ Ὠριγενιστικὰς ἀποχρώσεις.

Ὁμιλεῖ περὶ Θεοῦ Πατρός, εἰς τὸ δεύτερον περὶ τοῦ Υἱοῦ, εἰς τὸ τρίτον περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὸ τέταρτον περὶ τῶν ἀγγέλων καὶ δαιμόνων, εἰς τὸ πέμπτον καὶ ἕκτον περὶ τῆς Ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ εἰς ὀτ ἕβδομον περὶ τῆς Δημιουργίας τοῦ Κόσμου.

Ὁ Πιέριος, «ὁ νεώτερος Ὠριγένης» 77) ἦτο Πρεσβύτερος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπὶ τῆς Ἐπισκοπῆς τοῦ Θεωνᾶ (282—300) καὶ διδάσκαλος τῆς Σχολῆς. Αἱ περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ πληροφορίαι εἶναι συγκεχυμέναι. Ὁ Εὐσέβιος μνημονεύει καὶ Ἀχιλλᾶν τινα ὡς διδάσκαλον τῆς Σχολῆς κατὰ τὴν ἰδίαν περίοδον. 78) Ὁ ἴδιος ἀναφερόμενος εἰς τὸν Πιέριον λέγει,

ἀλλ' ὅ μὲν ἄκρως ἀκτήμονι βίῳ καὶ μαθήμασι φιλοσόφοις δεδοκίμαστο, ταῖς περὶ τὰ θεῖα θεωρίαις καὶ ἐξηγήσεσι καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας διελέξεσιν ὑπερφυῶς ἐξησκημένος. 79)

Ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Ὁμολογητοῦ κατὰ τὸν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμὸν καὶ διήνυσε τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐν Ρώμῃ. Ἀπέθανεν ὀλίγον τι μετὰ τὸν Πάμφιλον (περὶ τὸ 309). Σύγγραμμά του ἐκ 12 βι-

72) Αὐτ., VI, XL. VII, XI, XLI, XXII, 2.
71) Αὐτ., VII, XXVI, 3.
74) Αὐτ., VII, XXVII, 2.
75) Bardenhewer, op. cit., p. 157. Puech, op. cit., II, 461—2.
76) Μυριόβ., 106.
77) Ἱερωνύμου, De Vir. Ill., 76. Φωτίου, Μυριόβ., 118, 119.
78) Ε. Ι., VII, XXXII, 30.
79) Αὐτ., 27.

βλίων μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Φωτίου. Ὁ Σιδίτης ἀναφέρει τὰς Ὁμιλίας του περὶ τοῦ Πάσχα, τῆς Μητρὸς τοῦ Θεοῦ (Παναγίας) καὶ τὸν Βίον τοῦ Παμφίλου. Ὁ Φώτιος θεωρεῖ αὐτὸν ὀπαδὸν τῶν περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν καὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Ὠριγενιστικῶν διδασκαλιῶν.

Εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἴνγκε 80) διδόμενον κατάλογον τῶν διδασκάλων, μετὰ τὸν Πιέριον ἔρχεται ὁ Σεραπίων, ἀλλ' οὐδὲν γνωρίζομεν περὶ αὐτοῦ.

Ὁ Πέτρος ὁ Ἀλεξανδρείας «θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα βίου τε ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς τῶν ἱερῶν λόγων συνασκήσεως», 81) διεδέχθη εἰς τὴν Σχολὴν τὸνΣεραπίωνα, ἀνῆλθεν εἰς τὸν Ἐπισκοπικὸν θρόνον κατὰ τὸ 300 καὶ ὑπέστη μαρτυρικὸν θάνατον κατὰ τὸ 311. 82) Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Μεθόδιος ὁ Ὀλύμπου πρῶτοι ἐπολέμησαν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς τὰς διδασκαλίας τοῦ Ὠριγένους καὶ δὴ τὴν περὶ προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν τοιαύτην. 14) Κανόνες ἐκ τοῦ περὶ Μετανοίας καὶ 15ος ἐξ ἄλλου τινος ἔργου του ἀπετέλεσε τὴν λεγομένην Κανονικὴν Ἐπιστολήν. Σώζονται Ἐπιστολαὶ πρὸς τὸ ποίμνιόν του μετὰτὴν κατάπαυσιν τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ διωγμοῦ καὶ τεμάχια ἐκ τῶν συγγραφῶν του περὶ τοῦ Πάσχα, περὶ τῆς Θεότητος, τῆς Ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου καὶ κατὰ τῆς προϋπάρξεως καὶ τῆς ἁμαρτωλότητος τῶν ψυχῶν.

Εἰς τὸν προαναφερθέντα κατάλογον, 83) τὸν Πέτρον εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς Σχολῆς ἀκολουθεῖ ὁ Μακάριος, πρόσωπον ἄγνωστον εἰς ἡμᾶς.

Ὁ Δίδυμος ὁ Τυφλὸς δίδει τὰς τελευταίας ἀναλαμπὰς εἰς τὴν ζωὴν τῆς Σχολῆς. Γεννηθεὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ περὶ τὸ 310 ἔχασε τὴν ὅρασίν του τετραετής. Τὸ ἀτύχημα τοῦτο οὐδόλως τὸν ἠμπόδισεν ἀπὸ τοῦ νὰ καταστῇ ὁ πλέον μεμορφωμένος ἐκ τῶν Χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐδίδαξεν εἰς τὴν Σχολὴν ἐπὶ μίαν πεντηκονταετίαν περίπου. Ὁ Ἀντώνιος, ὁ Παλλάδιος, καὶ ὁ Εὐάγριος ὁ Ποντικὸς φέρονται ὡς μαθηταί του. Ὀπαδὸς καὶ ὑποστηρικτὴς τῆς Ὠριγενιστικῆς Σκέψεως καὶ Ἐξηγήσεως ἀπέθανε περὶ τὸ 395. Ἡ Ε΄ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος (553) ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν ὁμοῦ μετὰ τοῦ Ὠριγένους καὶ Εὐαγρίου. Ὁ Δίδυμος ἔγραψεν Ὑπομνήματα ἐπὶ διαφόρων βιβλίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς ,δυστυχῶς ὅμως ὀλίγα μόνον τεμάχια περιῆλθον μέχρις ἡμῶν.

---

80) Alex. Theology, op. cit., p. 313.
81) Εὐσεβίου, Ε. Ι., ΙΧ, VΙ, 2.
82) Αὐτ., VΙΙ, ΧΧΧΙΙ, 31.
83) Ἐνθ. ἀν., σ. 313.

Δογματικὰ αὐτοῦ ἔργα ἦσαν : τὸ περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς τρία βιβλία, ἐν τῷ πρωτοτύπῳ οὐχὶ πλήρη, περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰς μετάφρασιν τοῦ Ἱερωνύμου, ἔργον κατὰ τῶν Μανιχαίων, ἀμφιβαλλόμενον, δύο κατὰ τῶν Ἀρειανῶν βιβλία, Ἔκθεσις καὶ Ἄμυνα τοῦ περὶ Ἀρχῶν τοῦ Ὠριγένους. κ. ἄ.

Τελευταῖος διδάσκαλος τῆς Σχολῆς ἦτο ὁ Ρόδων, ὅστις ἔζησε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Δ΄. Αἰῶνος.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής

Η ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Τὴν 15ην προσεχοῦς Αὐγούστου πρόκειται νὰ συνέλθῃ ἡ Β′ Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν πόλιν Ἔβανστον τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ προσοχὴ ὅλου τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ ἰδίως τοῦ Προτεσταντικοῦ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὰς ἐργασίας τῆς Συνελεύσεως ταύτης, αἱ ὁποῖαι θὰ διαρκέσουν ἐπὶ 15 ἡμέρας (15—30 Αὐγούστου). Ἀναμένονται δὲ μετὰ μεγάλου ἐνδιαφέροντος αἱ συζητήσεις ἐπὶ τῶν σοβαρῶν καὶ σύμπαντα τὸν χριστιανικὸν κόσμον, ἀπασχολούντων κοινωνικῶν προβλημάτων.

Εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Β′ Γενικῆς Συνελεύσεως προσεκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος καὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία τυγχάνει μέλος τοῦ Π. Σ. Ε.

Αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι καὶ ἰδιαιτέρως αἱ Ἐκκλησίαι—Ἀγγλικανικὴ καὶ ἡ τῶν Παλαιοκαθολικῶν—ἔχουσαι ὑπ' ὄψει τὰς κατὰ καιροὺς ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Β′ Γενικῆς Συνελεύσεως, διατυπωθείσας ἀπόψεις Θεολόγων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκλκησίας, ἀναμένουν ἀνυπομόνως νὰ ἴδουν ποία θὰ εἶναι ἡ στάσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, τῆς ὁποίας τὴν συμμετοχὴν διακαῶς ποθοῦν ἂν μὴ καὶ θεωροῦν ἀπαραίτητον.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰ ὅσα ἐγράφησαν μετὰ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ, κατὰ τὸ ἔτος 1948, συνελθούσης Α′ Γενικῆς Συνελεύσεως, ἀπὸ μέρους Ὀρθοδόξων Θεολόγων, ἀντιπροσωπευσάντων τὰς κατὰ τόπους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἐν τῇ Συνελεύσει ταύτῃ, ἀποδεικνύουν πράγματι τὴν ὑφισταμένην διαφορὰν ἀπόψεων ἐν τῷ ζητήματι τῆς συμμετοχῆς ἢ μὴ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ Θεολόγων, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουσιν εἰς τὸ κλῖμα μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας.

Πολλὰ καὶ διάφορα εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα προβάλλουν, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν καὶ Θεολόγων, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν τὴν ἀποχὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Π. Σ. Ε. Πολλοὶ δὲ καὶ ποικίλοι ἐν τῇ πραγματικότητι εἶναι καὶ οἱ λόγοι, οἱ

ὁποῖοι διέθεσαν δυσμενῶς τούς τε Ἱεράρχας καὶ ὡρισμένους τῶν Θεολόγων Καθηγητῶν, οἵτινες ἀπετέλουν τὴν Ὀρθόδοξον Ἀντιπροσωπείαν ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ Α΄ Γενικῆς Συνελεύσεως.

Καὶ ὑπ' ἄλλων μὲν ὑπεστηρίχθη ἡ μὴ συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, διότι συμμετοχὴ αὐτῆς εἰς Συνέλευσιν ἑτεροδόξων, ὅπου σὺν τοῖς ἄλλοις συζητοῦνται καὶ Δογματικῆς φύσεως ζητήματα, ἀπάδει πρὸς αὐτὴν τὴν παράδοσίν της. Ὑπ' ἄλλων δὲ προὐτάθη συμμετοχὴ μὲν εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν ταύτην Κίνησιν, ἀποχὴ δὲ ἐκ τῶν Δογματικῶν συζητήσεων.

Αἱ ὑπὲρ ἢ κατὰ τῆς συμμετοχῆς διατυπωθεῖσαι αὗται ἀπόψεις, ὡς καθαρῶς προσωπικαὶ δὲν ἀντιπροσωπεύουσι βεβαίως τὴν ἄποψιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Πάντα ταῦτα ἔχουσα ὑπ' ὄψει ἡ Ἐκκλησία Κων)πόλεως, ὡς καὶ τὰς πρὸς Αὐτὴν ὑποβληθείσας ἐκθέσεις τῶν ἐν τῇ Α΄ ἐν Ἀμστελλοδάμῳ Γενικῇ Συνελεύσει μετασχόντων Ἀντιπροσώπων Αὐτῆς, περὶ τῆς ὅλης πορείας τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως ταύτης, ἐπελήφθη τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐπιμάχου τούτου ζητήματος, τῆς συμμετοχῆς τουτέστι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Π. Σ. Ε., πρὸς ὁριστικὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1952 μετὰ μελέτην καὶ εἰσήγησιν τῆς ἐπὶ τῶν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων Ἐπιτροπῆς, ἐγκριθεῖσα Συνοδικῶς ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους Πατριάρχας καὶ τοὺς Προέδρους τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν Ἐγκύκλιος, δι' ἧς ἐζητεῖτο ἡ γνώμη αὐτῶν ἐπὶ τῆς τηρηθησομένης ἐφεξῆς στάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ τοῦ τρόπου τῆς συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις αὐτοῦ. 1)

Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη τῆς Ἐκκλησίας Κων)πόλεως ἀποτελεῖ συνέχειαν καὶ συμπλήρωμα τῆς περιφήμου ἐκείνης Ἐγκυκλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ καὶ πάλιν Πατριαρχείου, περὶ συστάσεως Κοινωνίας Ἐκκλησιῶν, τὴν ὁποίαν κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1920 ἀπηύθυνεν ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου μετὰ τῆς περὶ Αὐτὸν Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου πρὸς τὰς ἁπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ἐγκύκλιος ἐκείνη ὡμίλει «περὶ ἁπλῆς τὸ κατ' ἀρχὰς συναφείας καὶ προσεγγίσεως» περὶ συνεργασίας τουτέστι τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ κοινωνικοῦ καὶ πρακτικοῦ πεδίου. Ἡ ἀπόφασις δὲ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου διὰ

1) «Ὀρθοδοξία». Ἔτος ΚΖ΄ 1952, τεῦχος 1, σελ. 96—99.

τὸν σχηματισμὸν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν ἀφεώρα τὴν συζήτησιν δογματικῶν διαφορῶν, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενικῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τοῦ Εὐαγγελίου προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἀναζωογονηθῇ παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἐξασφαλισθῇ ἡ κοινωνικὴ αὐτῆς κατίσχυσις.

Δι' ὃ καὶ ὅταν συμφώνως πρὸς τὸ 6ον ἄρθρον τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920, τὸ ὁποῖον συνίστα τὴν συγκρότησιν Παγχριστιανικῶν Συνεδρίων πρὸς ἐξέτασιν ζητημάτων κοινοῦ πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνδιαφέροντος συνεκροτήθησαν τὰ δύο μεγάλα Παγχριστιανικὰ Συνέδρια, τὸ μὲν πρῶτον εἰς τὴν Στοκχόλμην τῆς Σουηδίας, κατὰ τὸ 1925, τὸ δὲ δεύτερον ἐν Ὀξφόρδῃ τῆς Ἀγγλίας τὸ 1937, αἱ συζητήσεις περιεστράφησαν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ Κοινωνικοῦ καὶ Πρακτικοῦ πεδίου, ἐπὶ ζητημάτων τουτέστι, τὰ ὁποῖα καθώριζε ἡ ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐξαπολυθεῖσα ταῖς ἁπανταχοῦ Χριστιανικαῖς Ἐκκλησίαις Ἐγκύκλιος διὰ τὴν ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Ὁ καθαρὸς πρακτικὸς χαρακτὴρ τῆς «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» χριστιανικῆς ὀργανώσεως, τῆς ὁποίας τὴν σύστασιν ἐπεδίωξεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐπιβεβαιοῦται καὶ διὰ τῆς ἐμφανίσεως ἐν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις παραλλήλου πρὸς τὴν ὡς ἄνω ὀργάνωσιν, Χριστιανικῆς ὀργανώσεως, τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως», ἡ ὁποία ἀποκλειστικὸν σκοπὸν εἶχε τὴν ἐξέτασιν τῶν δογματικῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἀνεύρεσιν σημείων ἐπαφῆς πρὸς προώθησιν τοῦ ἔργου τῆς προσεγγίσεως αὐτῶν καὶ εἰς τὰ οὐσιώδη τῆς πίστεως ζητήματα.

Ἡ Ἐκκλησία Κων)πόλεως, ὡς καὶ ἄλλαι Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι ἀντεπροσωπεύθησαν εἰς τὸ προκαταρκτικὸν ἐν Γενεύῃ Συνέδριον τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» χριστιανικῆς Ὀργανώσεως κατὰ τὸ 1920. Ἡ δ' ἔκτοτε ἐγκαινιασθεῖσα συμμετοχὴ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐσυνεχίσθη καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς Αὐτῶν εἰς τὰς δύο Γενικὰς Συνελεύσεις τῆς Ὀργανώσεως ταύτης, ἐν Λωζάννῃ τῆς Ἑλβετίας, κατὰ τὸ ἔτος 1927, καὶ ἐν Ἐδιμβούργῳ τῆς Σκωτίας, κατὰ τὸ ἔτος 1937 καθὼς καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῆς Ὁλλανδίας κατὰ τὸ ἔτος 1948 ἐργασίας αὐτῆς, ὁπότε καὶ ἡ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Χριστιανικὴ Ὀργάνωσις ἔπαυσε ν' ἀποτελῇ αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον κίνησιν, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» Ὀργανώσεως καὶ ἀποτελέσασα τμῆμα τοῦ νεοϊδρυθέντος Π. Σ. Ε.

Ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τῶν γεγονότων, τόσον ἡ Ἐκκλησία Κων)πόλεως, ὅσον καὶ ἄλλαι Ὀρθόδοξοι Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι συμμετεῖχον ἀπὸ

τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1948 τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν δύο Χριστιανικῶν Ὀργανώσεων, τῆς τε «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως».

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τῆς «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» ὀργανώσεως ἦτο πλήρης καὶ ἐνεργός, ἡ συμμετοχὴ Αὐτῆς εἰς τὰς ἐργασίας τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» ὀργανώσεως εἶχε τελείως διαφορετικὸν χαρακτῆρα, ἐφ' ὅσον ἡ ὀργάνωσις αὕτη σκοπὸν εἶχε τὴν ἐξέτασιν δογματικῶν ζητημάτων, περὶ ὧν οὐδεὶς ἐγένετο λόγος ἐν τῇ περὶ προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας Ἐγκυκλίῳ τοῦ 1920, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἡ παρουσία Ὀρθοδόξων ἀντιπροσώπων ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς ὡς ἄνω Ὀργανώσεως ἀπεσκόπει εἰς τὸ νὰ διαφωτίζωσιν οὗτοι τοὺς ἑτεροδόξους πληροφοροῦντες αὐτοῖς τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τοιούτου ὄντος τοῦ χαρακτῆρος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν ταῖς ἐργασίαις τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Χριστιανικῆς Ὀργανώσεως, οἱ ἀντιπρόσωποι Αὐτῆς οὐδεμίαν ἔφερον εὐθύνην διὰ τὰς ἐν ταῖς συναθροίσεσι ταύταις λαμβανομένας ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον δὲν μετέσχον εἰς τὴν τελικὴν ἐπιψήφισιν αὐτῶν καὶ οὐδόλως ἐδεσμεύοντο ἐξ αὐτῶν.

Ἀφ' ὅτου ὅμως διὰ τῆς συνενώσεως τῶν δύο Χριστιανικῶν Ὀργανώσεων ἱδρύθη ἐν Ἀμστελλοδάμῳ τῆς Ὁλλανδίας κατὰ τὸ ἔτος 1948, τὸ Π. Σ. Ε. 2), ἀνεφύη ἔκτοτε ζήτημα συμμετοχῆς ἢ μὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ νεοϊδρυθέντος Συμβουλίου. Διότι καίτοι ἐπρόκειτο περὶ συμμετοχῆς εἰς τὰς ἐργασίας μιᾶς Παγχριστιανικῆς Ὀργανώσεως, ἡ ὁποία συνεστήθη διὰ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο ἄλλων μεγάλων Χριστιανικῶν Ὀργανώσεων «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως», εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ὁποίων ἀνέκαθεν συμμετέσχεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τούτοις δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀγνοηθῇ ὅτι ἄλλοι ἦσαν οἱ ὅροι συμμετοχῆς τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς πρώτης ὀργανώσεως καὶ ἄλλοι οἱ ὅροι συμμετοχῆς ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς δευτέρας.

2) Κατόπιν ἀποφάσεων εἰλημμένων ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου τῆς Ὀξφόρδης καὶ τοῦ Ἐδιμβούργου, ἐνεκρίθη ἡ ἵδρυσις ἑνὸς νέου Ὀργανισμοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον : «Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν», διὰ συνενώσεως ἐπὶ τὸ αὐτὸ τῶν δύο ὑφισταμένων ἀπὸ τοῦ 1920 Χριστιανικῶν Ὀργανώσεων «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» καὶ «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας».

Πρὸς ἐπίλυσιν τοῦ ἀναφυέντος ζητήματος περὶ συμμετοχῆς ἢ μὴ ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς καθορισμὸν τῆς τηρηθησομένης ἐφεξῆς στάσεως ἔναντι τοῦ Συμβουλίου τούτου, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ὡς ἤδη προεδηλώθη, ἐξαπέλυσε κατὰ τὸ ἔτος 1952 Ἐγκύκλιον, ἀπευθυνομένην πρὸς τοὺς Μακαριωτάτους Πατριάρχας καὶ τοὺς Προέδρους τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὴν Ἐγκύκλιον αὐτὴν ἐτονίζοντο ἰδιαιτέρως τὰ ἑξῆς : «ἐφ' ὅσον ὁ μὲν κύριος σκοπὸς τοῦ Π. Σ. Ε. ἐστι πρακτικός, τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἀποτελεῖ θεάρεστον προσπάθειαν καὶ ἐκδήλωσιν εὐγενοῦς πόθου τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, ὅπως αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ, συντονίζουσαι τὰς ἐνεργείας αὐτῶν, ἀντιμετωπίσωσιν ἀπὸ κοινοῦ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ἀνθρωπότητος», καὶ ἐφ' ὅσον «διὰ τῆς ἄχρι τοῦδε συμμετοχῆς αὐτῆς εἰς τὴν Παγχριστιανικὴν Κίνησιν, ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἐζήτησε κυρίως, ἵνα γνωρίσῃ καὶ μεταδῷ τοῖς ἑτεροδόξοις τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως τῆς λατρείας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἅμα καὶ ἀσκητικὴν αὐτῆς πεῖραν, πληροφορηθῇ δὲ καὶ αὐτὴ τὰς νέας μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως αὐτῶν... **ἡ καὶ ἐφεξῆς συμμετοχὴ καὶ συνεργασία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Π. Σ. Ε. πολλαχῶς καθ' ἡμᾶς ἐπιβάλλεται...** λαμβανομένου ὅμως ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὅσον καὶ ἂν κύριος σκοπὸς τοῦ Π. Σ. Ε. παραμένῃ ἡ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ κοινωνικοῦ καὶ πρακτικοῦ πεδίου, ἐξακολουθεῖ οὐδὲν ἧττον, ἵνα ὑφίσταται ὡς ἰδιαιτέρα παρ' αὐτῷ ἐπιτροπὴ ἡ «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» ὀργάνωσις, ἀσχολουμένη ἀποκλειστικῶς περὶ ζητήματα δογματικά, **δέον ὅπως ἀποφευχθῇ οἱαδήτις συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ἐφ' ὅσον αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν ἕνωσιν διὰ δογματικῶν συζητήσεων μεταξὺ ἀντιπροσώπων βαθύτατα διϊσταμένων Ἐκκλησιῶν, δηλουμένου τούτου ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τῇ Κεντρικῇ τοῦ Συμβουλίου Ἐπιτροπῇ».**

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς Ἐγκυκλίου, συνεπὲς πρὸς ἑαυτὸ καὶ τὰς φιλελευθέρας αὐτοῦ παραδόσεις, ἐπιθυμεῖ διακαῶς τὴν στενὴν μετὰ τῶν ἑτεροδόξων Ἐκκλησιῶν συνεργασίαν καὶ δὲν παύει νὰ ἔχῃ τὰ ὄμματα ἐστραμμένα πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἰδέαν τῆς καθόλου Χριστιανικῆς ἑνότητος. Δι' ὃ καὶ ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ τονίζεται, ὅτι «ἡ καὶ ἐφεξῆς συμμετοχὴ πολλαχῶς ἐπιβάλλεται» καὶ ὅτι «ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ γεγονὸς ἰδιαιτέρας σημασίας ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς».

Ἐνῷ, ὅμως, ἀφ' ἑνός, ἡ Ἐγκύκλιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου,

θεωρεῖ τὴν συμμετοχὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ὡς ἐπιβαλλομένην, ἀφ' ἑτέρου συνιστᾷ, ὅπως ἀποφευχθῇ οἱαδήτις συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τῆς παρὰ τῷ Π. Σ. Ε., ὑφισταμένης Ἐπιτροπῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως», «ἐφ' ὅσον αὕτη ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς περὶ ζητήματα δογματικὰ καὶ ἐφ' ὅσον σκοπὸν ἔχει τὴν ἕνωσιν διὰ δογματικῶν συζητήσεων μεταξὺ ἀντιπροσώπων βαθύτατα διϊσταμένων Ἐκκλησιῶν».

Ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀνακοινωθεῖσα εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Ἐπιτροπῆς, τὴν συγκληθεῖσαν ἐν Λοὺνδ τῆς Σουηδίας κατὰ τὸ ἔτος 1952, ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ὀρθοδόξου ἀντιπροσωπείας, Ἀρχιεπισκόπου Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου, ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὑπὸ τῶν ἐν τῇ Συνελεύσει Ὀρθοδόξων Ἀντιπροσώπων.

Καὶ φαινομενικῶς μὲν ἡ τήρησις τοιαύτης στάσεως, ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Ἀντιπροσώπων, ἐν ταῖς ἐργασίαις τοῦ Π. Σ. Ε. θεωρεῖται ὡς δυνατή, ἐν τῇ πραγματικότητι ὅμως ἡ διάκρισις καὶ ὁ διαχωρισμὸς τῶν ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ συζητήσεων εἰς καθαρῶς δογματικὰς ἢ τελείως ἀπηλλαγμένας τοῦ δογματικοῦ στοιχείου εἶναι δύσκολος καὶ πολλάκις ἀδύνατος. Τοῦτο διεπιστώθη ὑπὸ πλείστων ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἀντιπροσωπείας ἐν ταῖς ἐργασίαις τῆς ἐν Ἀμστελλοδάμῳ Α΄ Γενικῆς Συνελεύσεως.

Ἐν τῇ Συνελεύσει ἐκείνῃ, εἰς κάθε σημεῖον τῶν συζητήσεων εἴτε περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταδόσεως τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος εἴτε περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς σχέσεως Αὐτῆς πρὸς τὰ κοινωνικὰ καὶ διεθνῆ προβλήματα, ἐγένοντο ἀμέσως αἰσθηταὶ αἱ βασικαὶ καὶ θεμελιώδεις διαφοραὶ μεταξὺ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν καὶ κυρίως ἡ πρώτη καὶ οὐσιώδης, ἡ περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν βάσιν καὶ ἀφετηρίαν διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν συζητήσεων ἐφ' ὅλων τῶν ἄλλων θεμάτων.

Ἡ ἀποχή, λοιπόν, ἐκ τῶν ἐργασιῶν τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» Ἐπιτροπῆς, ἐὰν γίνηται ἁπλῶς, διότι ἀντιβαίνει πρὸς τὴν Παράδοσιν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ μετ' ἑτεροδόξων συζήτησις ἐπὶ δογματικῶν ζητημάτων δὲν δικαιολογεῖται, καθ' ὅσον καὶ εἰς τὰς ἐργασίας τῶν ἄλλων ἐπιτροπῶν ὅπου συζητοῦνται τὰ διάφορα κοινωνικὰ καὶ ἠθικοθρησκευτικὰ προβλήματα, αἱ δογματικαὶ συζητήσεις ὄχι μόνον δὲν ἀποκλείονται, ἀλλὰ πολλάκις καὶ ἐπιβάλλονται. Διότι, ὡς προελέχθη, κάθε ἀπόπειρα πρὸς διατύπωσιν μιᾶς κοινῆς διδασκαλίας, τοῦ σχηματισμοῦ ἑνὸς κοινοῦ μετώπου, πρὸς ἀπὸ κοινοῦ μετάδοσιν τῆς Χριστιανικῆς Πί-

στεως καὶ τῶν Εὐαγγελικῶν ἀληθειῶν συνδέεται στενῶς πρὸς τὰς βασικὰς καὶ θεμελιώδεις ἀρχὰς καὶ δοξασίας, τὰς ὁποίας ἑκάστη Ἐκκλησία καὶ Ὁμολογία πρεσβεύει. Ἡ διαπίστωσις αὐτὴ ἐνισχύει τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει ἢ νὰ συμμετάσχῃ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Π. Σ. Ε. ἢ νὰ παύσῃ συμμετέχουσα καὶ ἀποτελοῦσα μέλος αὐτοῦ. Καὶ ἂν μὲν συμμετάσχῃ, ἡ στάσις Αὐτῆς δύναται νὰ εἶναι ἡ αὐτὴ πρὸς ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἐτήρησε ἀπὸ τοῦ 1920 μέχρι τοῦ 1948 ἔναντι τῶν δύο μεγάλων Χριστιανικῶν ὀργανώσεων τῆς «Περὶ Ζωῆς καὶ Ἐργασίας» καὶ τῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως». Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ εἶναι ἀπαραίτητον ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ἡ κατάλληλος προετοιμασία, καὶ ἡ πίστις εἰς τὸν σκοπὸν τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις. Ἡ πίστις αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι σταθερὰ καὶ διαρκὴς καὶ οὐχὶ πρόσκαιρος καὶ ἐπιφανειακὴ καὶ ἐν ταῖς παραμοναῖς μόνον τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων τοῦ Π. Σ. Ε. ἀναφαινομένη. Ἐπείγει ἐπίσης ὁ καταρτισμὸς στελεχῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἔργον θὰ εἶναι ἡ σοβαρὰ καὶ ἐπισταμένη μελέτη τῶν ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς τοῦ Π. Σ. Ε. συζητηθησομένων θεμάτων καὶ τῶν ἀπασχολούντων τὸ Συμβούλιον προβλημάτων, οὕτως ὥστε νὰ διατυποῦται ἐν ἑκάστῳ ζητήματι πλήρης καὶ λεπτομερὴς ἡ Ὀρθόδοξος ἄποψις.

Ἀνάγκη ὡσαύτως ἀπαραίτητος ἡ πλήρης συμμετοχὴ τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ εἰς τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ μελέτην τῶν ἐν ταῖς Γενικαῖς Συνελεύσεσι ἀντιπροσώπων, τιθεμένου ὑλικοῦ.

Τόσον τὴν ἀνάγκην, ὅσον καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν ὀφείλει νὰ γίνῃ ἡ κατάλληλος αὕτη προετοιμασία δύναται ν' ἀνεύρῃ τις ἐν τῇ Ἐγκυκλίῳ τοῦ 1952 τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

«Ἐπειδὴ ἡ συμμετοχὴ τῆς καθ' ἡμᾶς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Π. Σ. Ε. ἀποτελεῖ γεγονὸς ἰδιαιτέρας σημασίας ἐν τῇ ζωῇ αὐτῆς, δέον, ὅπως αὕτη ἐκπροσωπῆται δι' ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοὐθ' ὅπερ καὶ θὰ προσέδιδεν ἰδιάζον κῦρος καὶ γόητρον εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ταύτην. Σχετικῶς προβάλλει ἡ ἀνάγκη, ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι συνεργάζωνται πρὸς ἀνάλογον ἀπὸ κοινοῦ μελέτην καὶ προπαρασκευὴν τῶν θεμάτων τῶν ἑκάστοτε συγκαλουμένων Συνεδρίων τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐμφανίζηται εἰς Παγχριστιανικὰς Συνελεύσεις ἐν μειονεκτικῇ θέσει, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεως καὶ κύρους, ὡς προσήκει εἰς τὴν ἰδιάζουσαν θέσιν καὶ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἐν τῷ διαχριστιανικῷ κόσμῳ ἀποστολήν. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη, ὅπως συστηθῶσι καὶ ὑπάρχωσι παρὰ ταῖς Ὀρθοδόξοις Ἐκκλησίαις μόνιμοι Συνοδικαὶ Ἐπιτροπαὶ ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, πρὸς με-

λέτην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τῶν διαφόρων προβλημάτων καὶ καθορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεως καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας».

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Π. Σ. Ε. καὶ τὰς ἐργασίας τῆς παρ' αὐτῷ Ἐπιτροπῆς «Περὶ Πίστεως καὶ Διοικήσεως» οὐδένα ἐμπερικλείει κίνδυνον.

Ἐὰν ὅμως ἡ πλήρωσις τῶν προμνημονευθέντων ὅρων δὲν ἐπιτευχθῇ, προτιμητέα τότε ἡ προσωρινὴ ἀποχὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, μέχρι τῆς καταλλήλου προετοιμασίας. Διότι συμμετοχὴ ἄνευ προετοιμασίας εἶναι εἰς βάρος τοῦ κύρους τῆς Ὀρθοδοξίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής

Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης
10 Ἰουνίου 1954

Η ΕΝ MALABAR ΤΩΝ ΙΝΔΙΩΝ ΣΥΡΙΑΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ (*)

Προσκληθεὶς ὑπ' ἀμφοτέρων ἐν Cochin ὁ 'Αρχιδιάκονος Γεώργιος καὶ γνωρίζων τὰς διαθέσεις τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Μενέζη, ἐζήτησε, κατ' ἀρχάς, νὰ ἀποφύγῃ τὴν συνάντησιν. Σκεφθεὶς ὅμως ὡριμότερον καὶ λαβὼν ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν θὰ ἔδει νὰ ἔλθῃ εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Μενέζην καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ὑποστηρίζοντας αὐτὸν Πορτογάλους, οἱ ὁποῖοι, λόγῳ τοῦ ἀσκουμένου ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ πασῶν τῶν ἀκτῶν τοῦ Malabar ναυτικοῦ ἐλέγχου, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀναστατώσουν τὸ ἐμπόριον τοῦ πεπέρεος, εἰς ὃ ἐστηρίζετο ὁλόκληρος, σχεδόν, ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν τοῦ τόπου, ἀπεφάσισεν ἐν τέλει ὅπως μεταβῇ εἰς Cochin πρὸς συνάντησιν τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Μενέζη. Ἔχων ὡς σωματοφυλακὴν 3000 ἰθαγενεῖς καὶ ἐν συνοδείᾳ τοῦ ὑπ αὐτὸν ἱεροῦ κλήρου ὁ 'Αρχιδιάκονος Γεώργιος ἐπεσκέφθη ἐν Cochin τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Μενέζην, μεθ' οὗ ἔσχε μακρὰν συνομιλίαν. Κατὰ τὴν συνομιλίαν ταύτην, καθ' ἣν συνεζητήθη τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων τῶν δύο 'Εκκλησιῶν, ὁ 'Αρχιεπίσκοπος Μενέζης ἀνεκοίνωσεν ὅτι ἀπεφάσισεν ὅπως ἐπισκεφθῇ τὰς ἐν Malabar Κοινότητας τῶν ἰθαγενῶν, σκοπίμως δὲ ἠξίωσεν ὅπως κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτοῦ ταύτην συνοδεύηται καὶ ὑπὸ τοῦ 'Αρχιδιακόνου (114).

(*) Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελὶς 27.

(114) 'Εὰν καὶ κατὰ πόσον ὁ 'Αρχιδιάκονος Γεώργιος συνεμορφώθη πρὸς τὴν ἀξίωσιν ταύτην τοῦ 'Αρχιεπισκόπου Μενέζη, δὲν εἶναι ἱστορικῶς ἐξηκριβωμένον. Καὶ ὁ μὲν F. E. Keay ἀναφέρει τοὐλάχιστον, ὅτι ὁ 'Αρχιδιάκονος Γεώργιος μετὰ τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἱεροῦ κλήρου, παρίσταντο κατὰ τὴν γενομένην εἰς τὸ ἐν Vaïpicotta Σεμινάριον καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ 'Αρχιεπισκόπου ἰδιαιτέραν τελετήν. A. History of the Syrian Church in India p. 38. 'Ο E. M. Philip ὅμως, ἀντιθέτως, ὑποστηρίζει τὴν ἄποψιν ὅτι ὁ 'Αρχιδιάκονος Γεώργιος διὰ νὰ ἀποφύγῃ σύγκρουσιν πρὸς τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Μενέζην, ἐφάνη μὲν κατ' ἀρχὰς συγκατατεθεὶς ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν 'Αρχιεπίσκοπον εἰς τὴν περιοδείαν, ἀγανακτήσας ὅμως ἐκ τοῦ ὅλου ὑπεροπτικοῦ αὐτοῦ ὕφους, ἠρνήθη ἐν τέλει καὶ συστηματικῶς ἀπέφυγεν ὅπως συνοδεύσῃ τὸν 'Αρχιεπίσκοπον Μενέζην εἰς τὴν περιοδείαν αὐτοῦ. The Indian Church of St Thomas p. 111—112.

Πρῶτον ἵδρυμα ὅπερ ἐπεσκέφθη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, ὑπῆρξε τὸ ἐν Vaïpicotta Σεμινάριον τῶν Ἰησουϊτῶν, περὶ τῆς ἱδρύσεως καὶ τῶν σκοπῶν τοῦ ὁποίου ὡμιλήσαμεν, ἤδη, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν. Ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Σεμιναρίου τρεῖς ἰθαγενεῖς ἱεροσπουδασταὶ προσεφώνησαν κατὰ σειρὰν εἰς λατινικήν, συριακὴν καὶ μαλαιαλαμικὴν γλῶσσαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην, ὃν καὶ σύντρεις παρεκάλεσαν ὅπως μεριμνήσῃ διά τε τὴν ἐκρίζωσιν ἐκ Malabar τῆς αἱρέσεως τοῦ Νεστορίου καὶ διὰ τὴν ἀπόδοσιν τὴν ἀληθοῦς πίστεως εἰς τοὺς συμπατριώτας αὐτῶν.

Ἐντεῦθεν λαμβάνων ἀφορμὴν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν ἐν τῷ ναῷ πρὸς τιμὴν τῆς ἐπισκέψεως αὐτοῦ τελετήν, ὁμιλῶν ἐπ' ἐκκλησίας καὶ ὁρμώμενος ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ ρητοῦ «Ἀμήν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, ἐκεῖνος κλέπτης ἐστὶ· καὶ λῃστής» (Ἰωάν. 10, 1), ἐπετέθη δριμύτατα ἐναντίον τῶν ἐκ Μεσοποταμίας ἐρχομένων Ἐπισκόπων τῶν ἰθαγενῶν, χαρακτηρίσας ὡς σχισματικὸν τὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος, ἀναλύσας δὲ ἐν συνεχείᾳ τὴν περὶ καθαρτηρίου πυρὸς διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἐπέρανε τὸν λόγον αὐτοῦ διὰ καταλλήλου ἀποστροφῆς καὶ προτροπῆς πρὸς τοὺς ἰθαγενεῖς ὅπως προσέλθουν τὴν ἑπομένην καὶ λάβουν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ χρίσμα (115).

Ἡ ὁμιλία αὕτη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη, ὥς τε περιεχόμενον καὶ ὡς ὕφος, προὐκάλεσεν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν εἰς τοὺς ἰθαγενεῖς καὶ ἰδίᾳ εἰς τὸν Ἀρχιδιάκονον Γεώργιον, ὁ ὁποῖος εἰς ἣν ἔσχεν ἀμέσως ἰδιαιτέραν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου συνομιλίαν, ἀποκρούων ἀξίωσιν αὐτοῦ περὶ ὑπαγωγῆς τῶν ἰθαγενῶν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἠρώτησε τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην ἐὰν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουν διάφοροι νόμοι, ἀντιτιθέμενοι πρὸς ἀλλήλους, ἤτοι ἐὰν ἕτερος εἶναι ὁ νόμος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου καὶ ἕτερος, καὶ μάλιστα ἀντίθετος, ὁ νόμος τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν Ἀποστόλου Θωμᾶ, ἤ, καθ' ἃ τοὐλάχιστον αὐτὸς ἄχρι τοῦδε ἐπίστευεν, ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἷς καὶ μόνος νόμος, ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ, ὅν, παραλαβόντες, ἀπαραχάρακτον ἀνὰ τὸν κόσμον διέδωκαν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ Ἀπόστολοι ;

Τὴν ἑπομένην ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης, παραστὰς εἰς λειτουργίαν, τελεσθεῖσαν ὑπὸ ἰθαγενοῦς ἱερέως καὶ ἀκούσας νὰ μνημονεύηται τὸ ὄνομα τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος, ὡς «οἰκουμενικοῦ ποιμένος τῆς Ἐκκλησίας», ἐξωργίσθη τὰ μέγιστα, καλέσας δ' εὐθὺς ἀμέσως τὸν Ἀρχιδι-

(115) Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique. Tom XIV col. 3108.

άκονον Γεώργιον ἠπείλησεν ὅτι εἰς πάντα κληρικόν, ὅστις θὰ ἐτόλμα ἐφεξῆς νὰ μνημονεύῃ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος, θὰ ἐπέβαλλε τὴν ποινὴν τῆς καθαιρέσεως (116).

Ἠγανακτισμένοι οἱ ἰθαγενεῖς ἐκ τῶν ὑπερφιάλων τούτων ἀξιώσεων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζῃ διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως εἰς τὴν βασίλισσαν τῆς χώρας Pimenta, ἥτις καί, ἀντιληφθεῖσα τὴν γενικὴν λαϊκὴν ἐξέγερσιν, εἰδοποίησεν ἀμέσως διὰ τῶν Πορτογάλων, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ὅτι ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, εὑρίσκετο ἐν κινδύνῳ καὶ ὅτι θὰ ἔδει ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν χώραν καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Goa (117).

Ἄνθρωπος ὅμως ἰσχυρᾶς θελήσεως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν ἐδειλίασεν. Ἀσυγκράτητος εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ ἀψηφῶν πάντα κίνδυνον, συνέχισε τὴν περιοδείαν ἐπισκεφθείς, ὡς ἐξουσίαν ἔχων, κατὰ σειρὰν τὰς περιοχὰς Paru, Mangate, Chegeree καὶ Canbur, ἱερουργῶν, κηρύττων καὶ ἐπιτηδείως ἀσκῶν εὐρεῖαν προπαγάνδαν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης καὶ ἐναντίον τοῦ Πατριάρχου Βαβυλῶνος, ὃν εὐκαίρως, ἀκαίρως ἀπεκάλει σχισματικόν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος, μὴ ὑστερῶν εἰς εὐστροφίαν καὶ θάρρος τοῦ ἰσχυροῦ αὐτοῦ ἀντιπάλου, ἀπέφυγε καὶ πάλιν, παρὰ τὴν ἀσκηθεῖσαν ἐπ' αὐτοῦ πίεσιν, ὅπως ἀκολουθήσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην, συστήσας ἁπλῶς, διὰ λόγους σκοπιμότητος, τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱερεῖς ὅπως δέχωνται τοῦτον μετὰ τῆς προσηκούσης εἰς ξένον ἐπίσκοπον τιμῆς (118).

---

(116) Αὐτόθι στ. 3109.

(117) Ὁ καρδινάλιος Tisserant εἰς σχετικὴν αὐτοῦ μελέτην ἐν τῷ Dictionnaire de Theologie Catholique col. 3110, ἀναφέρει ὅτι οἱ ἰθαγενεῖς κατηγόρησαν παρὰ τῇ βασιλίσσῃ Πιμέντα τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην ὅτι εἰργάζετο ὑπὲρ τῶν Πορτογάλων καὶ ὅτι διὰ τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ ἐπεδίωκεν ὅπως ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς κυριαρχίας αὐτῆς, πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν κατῳκημένας περιοχάς, ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ἀποκρούων τὴν κατηγορίαν ταύτην ἐδήλωσεν ὅτι, ὅλως ἀντιθέτως, κηρύττων συνίστα ἀπόλυτον ὑπακοὴν εἰς τοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου καὶ ὅτι ἐν τέλει ἠξίωσε παρὰ τῆς βασιλίσσης ὅπως, βάσει τῶν ἰδιαιτέρων προνομίων τῶν Χριστιανῶν τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ, εἰς οὓς οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου ἀνεγνώρισαν ἀπὸ 1500 ἤδη ἐτῶν τὸ δικαίωμα ὅπως οἱ θρησκευτικοὶ αὐτῶν ἀρχηγοὶ καλούμενοι ἔρχωνται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἀφεθῇ ἐλεύθερος ἐν τῇ ἐξασκήσει τῶν ποιμαντορικῶν αὐτοῦ καθηκόντων.

(118) Vacant, Dictionnaire de Theologie Catholique Tom. XIV col. 3109.

Παρὰ ταῦτα ὅμως οἱ ἰθαγενεῖς τῶν ὡς ἄνω περιοχῶν, ἀντιληφθέντες τὸ βαθύτερον πνεῦμα τῆς συστάσεως τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν, ἐδέχθησαν μὲ ἀδιαφορίαν καὶ ψυχρότητα τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην. Πρὸ τῆς παθητικῆς ταύτης ἀντιστάσεως τῶν ἰθαγενῶν, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ἠναγκάσθη νὰ ἀλλάξῃ τρόπον ἐνεργείας καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ διαλλακτικὴν τακτικὴν ἰδίᾳ πρὸς τὸν Ἀρχιδιάκονον Γεώργιον, πρὸς ὃν καὶ ἀπηύθυνε θερμὴν ἐπιστολήν, καλῶν αὐτὸν καὶ αὖθις εἰς συνεργασίαν.

Ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος ἀποδεχθεὶς τὴν πρόσκλησιν, ἐπεσκέφθη ἀμέσως τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην, μεθ' οὗ, μετὰ μακρὰν συζήτησιν, συνεφώνησαν : α) ὅπως συγκληθῇ τὸ ταχύτερον Γενικὴ Κληρικολαϊκὴ Συνέλευσις πρὸς δημοσίαν συζήτησιν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τῆς πίστεως καὶ β) ὅπως, ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος παύσῃ τὰς προσηλυτιστικὰς αὐτοῦ ἐνεργείας.

Παρὰ τὰ συμπεφωνημένα ὅμως ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μενέζης ἐξηκολούθει ἐν παντὶ καὶ πάντοτε ἐφαρμόζων τὸ προσηλυτιστικὸν αὐτοῦ πρόγραμμα, ἱερουργῶν, κηρύττων, προσελκύων κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, οὓς καὶ ἔχριε δι' ἁγίου Μύρου καὶ πρὸ παντὸς χειροτονῶν νέους ἱερεῖς.

Πληροφορηθεὶς τὰς ἐνεργείας ταύτας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη καὶ ἀντιλαμβανόμενος τὴν ἔκτασιν τοῦ κινδύνου, ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος ἀπέλυσεν ἐγκύκλιον, ἐξορκίζων τοὺς ἰθαγενεῖς ὅπως μὴ προδώσωσι τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν καὶ ἀπειλῶν ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ ἐγίνοντο δεκτοὶ ὡς ἱερεῖς εἰς τὰς ὑπ' αὐτὸν Κοινότητας, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀπεκόπτοντο ἐκ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ὅσοι θὰ ἀπετόλμων νὰ λάβουν τὴν ἱερωσύνην ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη (119).

Εἰς οὐδὲν ὅμως ἴσχυσαν τὰ ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδιακόνου αὐστηρὰ μέτρα πρὸς πρόληψιν τῆς διαρροῆς τοῦ ποιμνίου. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος χρησιμοποιῶν τὸ κῦρος τῆς προσωπικότητός του, τὰς ἐξαιρετικὰς αὐτοῦ ἱκανότητας, τὴν πολιτικὴν δύναμιν τῶν Πορτογάλων, καὶ μετερχόμενος παντοῖα μέσα, ἐπέτυχεν ὅπως δημιουργήσῃ μεταξὺ τῶν ἰθαγενῶν ἰσχυρὰν παράταξιν, φίλα φρονοῦσαν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης. Τὸ Σάββατον τοῦ Λαζάρου, εὑρισκόμενος ἐν Diamper ἐχειροτόνησε τριάκοντα νέους ἱερεῖς, οὓς καὶ ὑπεχρέωσεν ὅπως ἀποκηρύξουν δημοσίᾳ τὴν αἱρετικὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου καὶ τὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος καὶ δηλώσουν ἄμεσον ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν.

Ἡ θέσις τοῦ Ἀρχιδιακόνου Γεωργίου ὁσημέραι καθίστατο δυσχερεστέρα. Ἡ πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφοσίωσις κλήρου καὶ λαοῦ ἤρξα-

(119) F. E. Keay, A History of the Syrian Church in India p. 39.

το ἐπικινδύνως χαλαρουμένη. Αἱ Κοινότητες τῶν περιοχῶν Caturte, Molandurte καὶ Diamper προσεχώρησαν, σχεδόν, ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τὴν ἄμεσον δικαιοδοσίαν τοῦ Λατίνου Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη. Καὶ αὐτοὶ ἔτι οἱ ἰθαγενεῖς πρίγκηπες ὑπὸ τὴν πολιτικὴν πίεσιν τῶν Πορτογάλων ἠναγκάσθησαν νὰ προδώσουν τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιδιάκονον Γεώργιον φιλίαν αὐτῶν καὶ νὰ συνταχθοῦν πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Μενέζην. (120)

Ἐγκαταλειφθεὶς σχεδὸν μόνος εἰς σκληρὸν καὶ ἄνισον ἀγῶνα ὁ Ἀρχιδιάκονος Γεώργιος καὶ διαβλέπων ὅτι διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ παραπεμφθῇ ἐν Goa ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως καὶ νὰ ἐξορισθῇ εἰς Πορτογαλίαν, ἠναγκάσθη νὰ ἀποδεχθῇ τοὺς προταθέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη νέους ὅρους ὑποταγῆς καὶ νὰ ὑπογράψῃ ἐν Cochin ἐνώπιον καὶ ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Raya τοῦ Cochin, συμφωνίαν, καθ' ἣν ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν ὅπως 1) ἀποκηρύξῃ τὴν κακόδοξον διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου, τοῦ Διοδώρου τοῦ Ταρσοῦ καὶ τοῦ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας, 2) ἀποδεχθῇ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, 3) ἀναθεματίσῃ τὸν Νεστοριανὸν Πατριάρχην Βαβυλῶνος, 4) δηλώσῃ ἄμεσον ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν, 5) διορθώσῃ κατὰ τὸ λατινικὸν δόγμα, τὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ 6) ἀπολύσῃ ἐγκύκλιον πρὸς σύγκλησιν Συνόδου. (121)

Μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ὡς ἄνω συμφωνίας ἐπηκολούθησε μακρὰ συζήτησις διὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου τῆς συγκλήσεως τῆς Συνόδου, ἥτις, τῇ ἐπιμόνῳ ἀξιώσει τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μενέζη, ἀπεφασίσθη ἐν τέλει ὅπως συγκληθῇ ἐν Diamper τῇ 20ῇ Ἰουνίου τοῦ 1599.

(Συνεχίζεται) † Ὁ Σάρδεων ΜΑΞΙΜΟΣ

120) E. M. Philip, The Indian Church of St. Thomas p. 114.

121) Vacant, Dictionaire de Theologie Catholique. Tom. XIV. col. 3110—3111.

✝ ΑΘΗΝΑΓΟΡΑΣ

ΕΛΕΩι ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ, ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΠΑΝΤΙ ΤΩ ΠΛΗΡΩΜΑΤΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΧΑΡΙΝ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΕΝΔΟΞΩΣ ΑΝΑΣΤΑΝΤΟΣ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΕΝ ΣΥΝΤΡΙΒΗ͂ ψυχῆς παρηκολουθήσαμεν, κατὰ τὴν διαγενομένην Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Ἑβδομάδα, τὰ Σεπτὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Πάθη. Ἐδοκιμάσαμεν μετ' Αὐτοῦ τὴν ἀγωνίαν ἐν τῷ κήπῳ τῆς Γεθσημανῆ καὶ συνεπονέσαμεν μετ' Αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ φρικτοῦ Γολγοθᾶ. Ἡ καρδία ἡμῶν ἐδονήθη βαθύτατα κατὰ τὴν μαρτυρικὴν νύκτα τοῦ σταυρικοῦ Αὐτοῦ θανάτου.

Ἀλλ' ἡ νὺξ ἐκείνη παρῆλθε. Τὸ φῶς διεδέχθη τὴν σκοτίαν, ἡ γαλήνη τὴν θύελλαν, ἡ χαρὰ τὸν πόνον, ἡ Ἀνάστασις τὸν Σταυρόν. Ἐτελειώθη τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως. Προσηνέχθη ἡ μεγάλη ἐν αἵματι θυσία. Ἦρε τὴν ἁμαρτίαν τοῦ παλαιοῦ ὁ νέος Ἀδὰμ καὶ ἐξιλεώθη ἡ θεία δικαιοσύνη.

Ναί, τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά ! Διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως διελύθη τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ, καὶ εὐρεῖα διηνοίχθη ἡ ὁδὸς πρὸς τοὺς οὐρανούς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τοῦ Δημιουργοῦ, νὰ γίνῃ κοινωνὸς τῆς χάριτος Αὐτοῦ, νὰ γνωρίσῃ τὰς θείας βουλάς, νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ θέλημα τοῦ Οὐρανίου Πατρός.

Ἤδη ἡ παροῦσα ἡμῶν ζωὴ ἀποκτᾷ τὴν σαφῆ καὶ συγκεκριμένην αὐτῆς ἔννοιαν, εὑρίσκει τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἄπειρον αὐτῆς ἀξίαν. Εἶναι γνωστὰ πλέον ἡ ἀφετηρία καὶ τὸ τέρμα αὐτῆς. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως ἡ ζωὴ γίνεται ὡραιοτέρα εἰς πᾶσαν περίστασιν τοῦ βίου· εἰς τὴν χαρὰν καὶ εἰς τὴν θλῖψιν· εἰς τὸν πλοῦτον καὶ εἰς τὴν πτωχείαν· εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὴν νόσον. Ὁ πόνος γίνεται

ἁγιώτερος, ἡ χαρὰ γλυκυτέρα, ἡ προσπάθεια ἰσχυροτέρα, ἡ ἐργασία δημιουργικωτέρα.

Ἀλλ' ἐὰν ἡ Ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος ἀπεκάλυψε τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ διήνοιξε νέους ἐλπιδοφόρους ὁρίζοντας, ὀφείλομεν ἡμεῖς, οἱ ἀκράδαντον τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποίθησιν ἔχοντες εἰς αὐτήν, ὅπως στραφῶμεν πρὸς τοὺς ὁρίζοντας τούτους καὶ καταστήσωμεν φωτεινὴν τὴν ζωὴν ἡμῶν. Πεπληρωμένοι τῆς θείας χάριτος καὶ τῆς ἀπὸ τῆς λαμπροφόρου Ἀναστάσεως χαρᾶς, ὀφείλομεν νὰ φυλάττωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν ἄσπιλον καὶ νὰ ὑψώνωμεν τὴν ψυχὴν ἡμῶν ἁγνὴν καὶ ἁγίαν πρὸς τὸν Χριστόν, νὰ ζῶμεν τὴν νέαν ζωήν, ἣν Ἐκεῖνος ἐδίδαξε καὶ ἔζησε, καὶ πρὸς ἣν παρορμᾷ ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος, λέγων : «ἐν καινότητι ζωῆς περιπατεῖτε» (Ρωμ. ς΄ 4). Ὀφείλομεν νὰ ἀποβῶμεν ὄντως καινὴ κτίσις, ἔθνος ἅγιον, ἑαυτούς τε καὶ τοὺς οἴκους ἡμῶν διὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλεργίας ἡμῶν στηρίζοντες, καὶ ἔρεισμα συγχρόνως ὑπὲρ τῶν οἰκείων, ὑπὲρ τῶν φίλων, ὑπὲρ τοῦ πλησίον, ὑπὲρ τῆς κοινωνίας, ὑπὲρ τῆς Χώρας ἡμῶν, ὑπὲρ τῆς Ἀνθρωπότητος συνόλης ὑπάρχοντες.

Ἀσμένως καὶ μετὰ πατρικῆς εὐαρεσκείας καὶ ἐγκαυχήσεως δηλοῦμεν καὶ ἐπ' Ἐκκλησίας, ὅτι ἔργα καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ, εὐτυχῶς, οὐκ ὀλίγα τὸ εὐσεβὲς καὶ φιλόχριστον ἐνταῦθα πλήρωμα. Ἡ περὶ τῶν πτωχῶν καὶ τῶν ἐν ἀσθενείᾳ ἐνδελεχὴς μέριμνα καὶ γενναιόφρων προσπάθεια, περὶ ὧν τρανῶς μαρτυροῦσι τὰ παρ' ἡμῖν λειτουργοῦντα τῆς εὐποιίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας ἱδρύματα, ἡ αὐθόρμητος παντὸς γενναίου καὶ ὑψηλοῦ σκοποῦ ἀπὸ μέρους τῶν δυναμένων ἐνίσχυσις πάντοτε καὶ ὑποστήριξις, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡ πρὸς τὰ ἱερὰ καὶ ὅσια τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως προσήλωσις πάντων καὶ ἀφοσίωσις, δεικνύουσι σαφῶς, ὅτι ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία οὐχὶ εἰς μάτην κοπιᾷ, οὐδὲ εἰς κενὸν τρέχει, ὅτι ὁ σπόρος τοῦ θείου λόγου πίπτει εἰς γῆν ἀγαθὴν καὶ βλαστάνων ποιεῖ καρπὸν καλόν.

Ταῦτα, ἐν ἀγάπῃ πατρικῇ, προσαγορεύοντες δι' ὀλίγων ὑμᾶς, τέκνα ἡμῶν ἀγαπητά, ἐπὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τῆς σήμερον Ἑορτῇ, εὐχόμεθα ὅπως ὁ ἐνδόξως Ἀναστὰς

Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ἐπιδαψιλεύῃ πάντοτε πλουσίως τὴν χάριν καὶ τὴν χαρὰν τῆς Ἁγίας Αὐτοῦ Ἀναστάσεως ὑμῖν τε καὶ τοῖς οἰκείοις ὑμῶν, εὐλογῇ καὶ αὔξῃ τοὺς καρποὺς τῶν κόπων καὶ τῶν προσπαθειῶν ὑμῶν, πλούσια ἅμα καταπέμπων τὰ ἐλέη καὶ τὰ δωρήματα Αὐτοῦ ἐφ' ὑμᾶς καὶ ἐπὶ τὴν ἀγαπητὴν καὶ τετιμημένην ἡμῶν Χώραν.

Χριστὸς Ἀνέστη!

Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Πάσχα 1954

† Ὁ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

διάπυρος πρὸς Θεὸν εὐχέτης πάντων ὑμῶν

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΜΗΝΩΝ : ΑΠΡΙΛΙΟΥ - ΜΑΪΟΥ - ΙΟΥΝΙΟΥ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι.

Ἐν τῇ τελευταίᾳ πρὸ τῶν Ἑορτῶν τοῦ Ἁγίου Πάσχα συνοδικῇ συνεδρίᾳ, τῆς 13ης Ἀπριλίου, ἐπὶ τῇ διακοπῇ τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Σεβ. Ἁγίων Συνοδικῶν Ἀρχιερέων ἀντηλλάγησαν αἱ εἰθισμέναι προσφωνήσεις καὶ ἀντιφωνήσεις.

Ἑόρτιοι χαιρετισμοί.

Ἐπὶ ταῖς διαγενομέναις Ἑορταῖς τοῦ Ἁγίου Πάσχα, ἐλήφθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς συγχαρητήρια τηλεγραφήματα καὶ γράμματα τῶν Μακ. Πατριαρχῶν, τῶν Προέδρων τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν Μητροπολιτῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπων τοῦ Θρόνου καὶ πολλῶν ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προσώπων, εἰς ἃ ἐγένοντο αἱ προσήκουσαι ἀπαντήσεις. Ὡσαύτως ἑόρτιοι χαιρετισμοὶ ἀντηλλάγησαν μεταξὺ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος καὶ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν φίλων Ἐκκλησιῶν, Ἀγγλικανικῆς, Ἐπισκοπελιανῆς ἐν Ἀμερικῇ καὶ τῶν ἐν Ἑλβετίᾳ Παλαιοκαθολικῶν.

Μετονομασία τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Θυατείρων εἰς Ἀρχιεπισκοπήν.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 18ης Μαΐου, λαβοῦσα ὑπ᾽ ὄψιν ὑποβληθὲν αἴτημα τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Θυατείρων καὶ Ἐξάρχου Δυτικῆς καὶ Κεντρώας Εὐρώπης κ. Ἀθηναγόρου, ἐνέκρινεν ὅπως διὰ λόγους σκοπιμότητος ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις Θυατείρων ὀνομασθῇ Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ὁ Μητροπολίτης αὐτῆς Ἀρχιεπίσκοπος.

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἀνεκοινώθη τηλεγραφικῶς τῷ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπῳ Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρᾳ.

Ἱ. Μητρόπολις Ρόδου.

Ἐλήφθη καὶ ἀνεγνώσθη συνοδικῶς ἔκθεσις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ρόδου κ. Σπυρίδωνος περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ.

Τῇ Αὐτοῦ Σεβασμιότητι ἐγένετο τὸ προσῆκον συγχαρητήριον γράμμα.

Ἱερὰ Μητρόπολις Κώου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κώου κ. Ἐμμανουὴλ δι᾽ ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε πληροφορίας περὶ τῆς κατὰ τὸ παρελθὸν τρίμηνον (Δεκέμβριος 1953 — Ἰανουάριος — Φεβρουάριος 1954) ἠθικοθρησκευτικῆς καταστάσεως ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ.

Τῇ Α. Σεβασμιότητι ἐξεφράσθη διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Ἱερὰ Μητρόπολις Καρπάθου καὶ Κάσου.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρπάθου καὶ Κάσου κ. Ἀπόστολος, ἐν τῇ ποιμαντορικῇ αὐτοῦ μερίμνῃ, ἀπεφάσισεν ὅπως ἀνεγείρῃ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ Οἶκον Εὐγηρίας, Ὀρφανοτροφεῖον, Παιδικὸν Σταθμὸν καὶ ἄλλα Ἱδρύματα κοινῆς ὠφελείας, ἅτινα μεγάλως θέλουσι συμβάλει εἰς τὴν ἐξύψωσιν καὶ πρόοδον τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ. Οὕτω, ἡ Α. Σεβασμιότης μετέβη πρό τινων μηνῶν εἰς Ἡνωμένας Πολιτείας, ἔνθα περιῆλθε τὰς διαφόρους πόλεις πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν ἐν αὐτοῖς ἐγκατεστημένων ἀποδήμων τῆς Ἐπαρχίας αὐτοῦ τέκνων, οἷς ἐκόμισε τὸ μήνυμα τῶν εὐσεβῶν αὐτῆς Ἐπαρχιωτῶν καὶ ἀνέπτυξε τὸν σκοπὸν τῆς αὐτόσε μεταβάσεως αὐτῆς. Πρὸς τὴν Α. Σεβασμιότητα ἀμέριστος ἐξεδηλώθη ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀγάπη τῶν ἐν Ἀμερικῇ Καρπαθίων καὶ Κασίων, οἵτινες ἐκδηλώσαντες ἀκραιφνὲς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν προβλημάτων τῆς γενετείρας αὐτῶν, προσήνεγκον εἰς τὸν διενεργηθέντα ἔρανον 20.000 δολλάρια.

Τὰ ὡς ἄνω ὑπέβαλε τῇ Ἁγίᾳ καὶ Ἱερᾷ Συνόδῳ, δι᾽ ἐπὶ τούτῳ ἐκθέσεως, ἡ Α. Σεβασμιότης, πρὸς ἣν ἐξεφράσθη διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ποιμαντορικὴν αὐτῆς δρᾶσιν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Διδυμοτείχου καὶ Ὀρεστιάδος κ. Ἰωακεὶμ δι᾽ ἐκθέσεως αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῶν ὑπ᾽ αὐτοῦ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1953 πεπραγμένων ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, ἐν οἷς διὰ μακρῶν ἀναφέρει περὶ πνευματικῆς κινήσεως, θείου κηρύγματος, κατηχητικῶν σχολείων, Ἐξομολογήσεως, ἀνοικοδομήσεως Ἱ. Ναῶν, φιλανθρωπικῆς δράσεως, ἱδρύσεως Βιβλιοθήκης καὶ Μουσικῆς Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς.

Τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἀναγνωσθείσης συνοδικῶς, ἐξεφράσθη τῇ Α. Σεβασμιότητι, διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος, ἡ εὐαρέσκεια τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Μυτιλήνης.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μυτιλήνης κ. Ἰάκωβος διὰ γράμματος αὐτοῦ, ἀνήγγειλεν ὅτι ἐφέτος συνεπληρώθη 47ετία τῆς Ἀρχιερατείας αὐτοῦ καὶ ἐξητήσατο τὰς εὐχὰς καὶ τὴν εὐλογίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Διὰ σεπτοῦ Πατριαρχικοῦ Γράμματος ἐξεφράσθη, συνοδικῇ διαγνώμῃ, τῇ Α. Σεβασμιότητι ἡ εὐαρέσκεια καὶ τὰ συγχαρητήρια τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας διὰ τὴν πλουσίαν καὶ δόκιμον ποιμαντορικὴν αὐτῆς δρᾶσιν.

Ὁ Σεβασμ. Μητροπολίτης Σερρῶν καὶ Νιγρίτης.

Τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Σερρῶν καὶ Νιγρίτης κ. Κωνσταντίνῳ, συμπληρώσαντι κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα Μάρτιον 40ετίαν ἀπὸ τῆς εἰς τὸ Ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα ἀναδείξεως αὐτοῦ, ἐξεφράσθησαν, ἐξ ἀποφάσεως συνοδικῆς, τὰ συγχαρητήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ τιμίᾳ καὶ ἐνζήλῳ ἄχρι τοῦδε ποιμαντορικῇ δράσει καὶ ἐπεδαψιλεύθησαν αὐτῷ αἱ εὐχαὶ Αὐτῆς.

Ἱερὰ Κοινότης Ἁγίου Ὄρους.

Ἡ Ἱερὰ Κοινότης Ἁγίου Ὄρους διὰ γράμματος αὐτῆς διεβίβασε τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ ἐξαγγελτήρια τῶν ἐν

ταῖς Ἱεραῖς Μοναῖς γενομένων ἀρχαιρεσιῶν τοῦ ἔτους 1954.

Ταῖς ὡς ἄνω Ἱ. Μοναῖς διεβιβάσθησαν διὰ τῆς Ἱ. Κοινότητος, τὰ νενομισμένα ἀποκαταστατικὰ γράμματα.

Παρεσχέθησαν συνοδικῶς ἄδειαι μεταβάσεως εἰς Ἅγιον Ὄρος τοῖς κάτωθι :

Τῷ Ὁσιολ. Ἱερομονάχῳ κ. Θεοφάνει Κρικρῇ, ἐκ τῶν ἀδελφῶν τῆς Ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Πάτμου.

Τοῖς Ἀγγλικανοῖς ἱερεῦσιν Αἰδεσ. κ.κ. Στῆβεν Ράσσελ καὶ Κλῶντ Ἔρικ Χάμσον καὶ τῷ Ἑλληνοαμερικανῷ Καθηγητῇ κ. Ἀνδρέᾳ Κόπαν.

Τῷ κ. Τζούλιαν Ἄρμφελντ, ὑποτρόφῳ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ κατὰ Χάλκην Ἱ. Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ἡ ἐν Πάτμῳ Ἱ. Πατριαρχικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου.

Τὸ Ἡγουμενοσυμβούλιον τῆς ἐν Πάτμῳ Ἱ. Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, διὰ γραμμάτων αὐτοῦ ὑπέβαλε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι προῆλθεν εἰς τὰς ἀκολούθους ἀποφάσεις, ἀναγομένας εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐσωτερικῆς ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἱ. Μονῆς.

α) Τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ κοινῆς συνεστιάσεως ἁπάντων τῶν ἀδελφῶν, ὁρισθείσης ὡς ἡμέρας ἐνάρξεως τῆς 8ης Μαΐου ἐ. ἔ. ἐπετείου μνήμης τοῦ Προστάτου αὐτῆς Εὐαγγελιστοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ

β) τὴν ἔκδοσιν, δαπάναις τῆς Ἱερᾶς Μονῆς μηνιαίου Θρησκευτικοῦ Περιοδικοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ἡ Φωνὴ τῆς Ἀποκαλύψεως» ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως διὰ τοῦ ἐντύπου τούτου γνωσθῇ παντὶ τῷ Χριστιανικῷ κόσμῳ ἡ Ἱστορία τῆς Ἱερᾶς Μονῆς μετὰ τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων καθημερινῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν καὶ Ἱεροτελεστιῶν, ὡς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀποτεθησαυρισμένων Ἁγίων Λειψάνων, χειρογράφων, κωδίκων καὶ λοιπῶν τιμαλφῶν ἐκκλησιαστικῶν κειμηλίων.

Τῷ Ἡγουμενοσυμβουλίῳ τῆς Ἱ. Μονῆς ἐξεφράσθησαν ἐπὶ τοῖς ὡς ἄνω, τὰ συγχαρητήρια καὶ αἱ εὐχαὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Ἱερὰ Θεολογικὴ Σχολὴ Χάλκης

Διορισμὸς νέου Καθηγητοῦ.

Δυνάμει τῆς προσφάτου ἐκπαιδευτικῆς συμβάσεως μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος, ἡ Ἐφορεία τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, προσέλαβεν ὡς Καθηγητὴν τῶν Ἑλληνικῶν ἐν τῷ Γυμνασιακῷ αὐτῆς τμήματι τὸν πτυχιοῦχον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀθανάσιον Γ. Τσερνόγλου.

Τοῦ διορισμοῦ ἐγκριθέντος καὶ ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ὁ νεοδιορισθεὶς Καθηγητὴς ἀφίχθη ἐκ Μυτιλήνης εἰς τὴν Πόλιν μας τὴν 17ην Δεκεμβρίου 1953.

Οὗτος ὑπέβαλε τὰ δικαιολογητικὰ αὐτοῦ ἔγγραφα εἰς τὴν ἐνταῦθα Διεύθυνσιν Παιδείας, ἐγκριθέντος δὲ ὑπ' αὐτῆς τοῦ διορισμοῦ του τὴν 30-12-1953, ἤρξατο διδάσκων ἀπὸ τῶν ἀρχῶν Ἰανουαρίου 1954.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πλήρωσις τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων Μαρωνείας Ξάνθης καὶ Κίτρους

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν τῇ συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 26ης παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου, προέβη εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν χηρευουσῶν Μητροπόλεων Μαρωνείας, Ξάνθης καὶ Κίτρους, ἐκ τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου τῶν διὰ τῆς Πράξεως τοῦ ἔτους 1928 τῇ Ἁγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος προσωρινῶς ἐμπεπιστευμένων.

Οὕτω, ψήφων κανονικῶν γενομένων, ἐξελέγησαν Μητροπολίτης Μαρωνείας ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Θεσσαλονίκης Θεοφ. βοηθὸς Ἐπίσκοπος Μυρέων κ. Τιμόθεος, Μητροπολίτης Ξάνθης ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Ἀντώνιος Κλαουδᾶτος, Γραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ Μητροπολίτης Κίτρους ὁ Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Βαρνάβας Τζωρτζᾶτος, Διευθυντὴς παρὰ τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Αἱ χειροτονίαι τῶν ὡς ἄνω νεοεκλεγέντων Μητροπολιτῶν, Ξάνθης καὶ Κίτρους, ἐτελέσθησαν τῇ 28ῃ παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου.

Τὰ οὑτωσὶ γενόμενα ἀνηγγέλθησαν τῇ Μεγάλῃ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ τὴν τάξιν, διὰ γράμματος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν κ. Σπυρίδωνος, οἱ δὲ ἐκλεγέντες ἐξῃτήσαντο τηλεγραφικῶς τὰς πρὸς ἐνίσχυσιν ἐν τῇ νέᾳ αὐτῶν ὑψηλῇ διακονίᾳ εὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες διεβιβάσθησαν αὐτοῖς διὰ σεπτῶν Πατριαρχικῶν Γραμμάτων.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ

Καταρτισμὸς τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὴν ἐν Ἔβανστον τῆς Ἀμερικῆς Β΄. Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὸν προσεχῆ Αὔγουστον λαμβάνει χώραν ἐν Ἔβανστον τῆς Ἀμερικῆς διαχριστιανικῆς σημασίας γεγονός, ἡ Β΄. Γενικὴ Συνέλευσις τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν. Παρῆλθον ἤδη πέντε ἔτη ἀπὸ τῆς Α΄. ἐν Ἄμστερνταμ τῆς Ὁλλανδίας Γενικῆς Συνελεύσεως. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, αἱ ὑποβληθεῖσαι ἐκθέσεις τῶν ἀντιπροσώπων καὶ πάντα τὰ σχετικὰ ἄρθρα καὶ μελέται.

Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον συμμετέχον ἀπὸ 30ετίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν, κατόπιν μελέτης τῶν νεωτέρων δεδομένων καὶ ἐπικοινωνήσεως μετὰ τῶν λοιπῶν Ἁγιωτάτων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, καθώρισε διὰ τῆς ἀπὸ 31ης Ἰανουαρίου 1952 Ἐγκυκλίου, τὴν γραμμὴν ἐν τῇ συμμετοχῇ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν τῇ

Συνεδρίᾳ αὐτῆς τῆς 10ης Ἰουνίου κατήρτισε τὴν Ἀντιπροσωπείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου διὰ τὴν ἐν Ἔβανστον Β΄. Γενικὴν Συνέλευσιν.

Ἡ Ἀντιπροσωπεία ἀπετελέσθη ἐκ τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Ἡλιουπόλεως κ. Γενναδίου, τῶν Ἀρχιεπισκόπων μετὰ πάντων τῶν βοηθῶν αὐτοῦ Ἐπισκόπων Ἀμερικῆς κ. Μιχαήλ, καὶ Θυατείρων κ. Ἀθηναγόρου, τῶν Πανοσιολ. Ἀρχιγραμματέως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου κ. Ἰάκωβον, Ἀρχιμ. κ. Μαξίμου Ρεπανέλλη, καὶ Διακόνου κ. Χρυσοστόμου Κωνσταντινίδη, καθηγητῶν τῆς Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, δύο καθηγητῶν ἐκ τοῦ ἐν Παρισίοις Ὀρθοδόξου Ρωσσικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Φλωρόβσκι.

Ἡ ὡς ἄνω ἀπόφασις ἀνεκοινώθη διὰ γράμματος τοῖς Μακαριωτάτοις Πατριάρχαις καὶ Προέδροις τῶν Ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν καὶ τῷ Γενικῷ Γραμματεῖ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Δρι Βίσερ Τούφτ.

(†) ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ πρ. ΚΙΤΡΟΥΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

(ΚΟ·Ι·ΔΑΚΗΣ)

Τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενος, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον ἐν γήρᾳ πίονι, τῇ 30ῇ τοῦ παρελθόντος μηνὸς Μαρτίου ὁ Μητροπολίτης πρ. Κίτρους Κωνσταντῖνος, ἐν τῇ ἕδρᾳ τῆς Μητροπόλεως Κατερίνη, ἔνθα ἐφησύχαζε, μετὰ τὴν πρόσφατον, οἰκειοθελῆ, ἀπὸ τῆς ἐνεργοῦ ποιμαντορίας παραίτησιν αὐτοῦ.

Γεννηθεὶς τῷ 1876 ἐν Ἁγίᾳ Παρασκευῇ τῆς Κρήνης (Τσεσμὲ) Μικρᾶς Ἀσίας, ὅπου καὶ διήκουσε τὰ πρῶτα γράμματα, ἐπὶ φιλομαθείᾳ δὲ καὶ ἀρετῇ διακρινόμενος, ἐφοίτησε κατὰ σειρὰν εἰς τὴν Μεγάλην Σχολὴν καὶ τὴν ἐν Χάλκῃ Ἱερὰν Θεολογικήν. Εἰς ταύτην εἰσαχθεὶς τῷ 1897, ἐχειροτονήθη εἰς Διάκονον τῷ 1900, δοὺς δὲ ἐναίσιμον διατριβὴν περὶ τοῦ «δισυνθέτου τοῦ ἀνθρώπου» καὶ ὑποστὰς ἐπιτυχῶς τὰς νενομισμένας ἐξετάσεις, ἀπεφοίτησεν αὐτῆς τῷ 1901.

Ἐπὶ ἑπταετίαν ὑπηρέτησεν ἐν Χαλκηδόνι, ὡς Διάκονος, Ἱεροκῆρυξ, Διδάσκαλος καὶ ἀπὸ τοῦ 1906 ὡς Πρεσβύτερος. Τῷ 1908, Σεπτεμβρίου 14, ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος Δαφνουσίας ὡς Βοηθὸς τοῦ τότε Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ εἶτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε΄.

Τῷ 1912 προάγεται εἰς Μητροπολίτην Καλλιουπόλεως καὶ Μαδύτου, ποιμάνας τὴν Ἐπαρχίαν ταύτην μέχρι τοῦ 1924, ὁπότε μετετέθη εἰς τὴν Ἐπαρχίαν Πλωμαρίου Μυτιλήνης, τῷ δὲ 1934 εἰς τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Κίτρους, τὴν ὁποίαν καὶ ἐποίμανε μέχρι τῆς 2ας Μαρτίου 1954, ὁπότε διὰ λόγους ὑγείας ὑπέβαλε τῇ Ἱ. Συνόδῳ τὴν παραίτησιν αὐτοῦ.

Κατὰ τὰ 46 ἔτη τῆς Ἀρχιερατικῆς αὐτοῦ δράσεως, ὁ ἀείμνηστος ἐποίμανεν, ὅπου καὶ ἂν ἐτάχθη, μετὰ παραδειγματικοῦ χριστιανικοῦ ζήλου, παρέχων πρωτίστως αὐτὸς ἑαυτὸν παράδειγμα εἰς τοὺς Χριστιανούς του. Συνεδύαζε κατὰ τρόπον λίαν ἐπιτυχῆ τὸ κήρυγμα καὶ τὴν διοίκησιν, τὴν θεωρίαν καὶ τὴν πρᾶξιν, τὸν λόγον καὶ τὸ παράδειγμα, στηρίζων τὴν ἰσορροπίαν ταύτην ἐπὶ τῆς ἀρραγοῦς βάσεως τῆς πίστεως, ἐν ἐπιγνώσει βαθείᾳ τῆς χαλεπότητος τῶν καιρῶν καὶ τῶν συγχρόνων ἀναγκῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Πληρώματος.

Τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ τὸ πλούσιον συγγραφικὸν τοῦ ἀειμνήστου ἔργον, ἤτοι : 1) Ἱερὰ Κατήχησις, 2) Λόγοι, 3) Ἐγκύκλιος κατὰ τῶν Χιλιαστῶν, 4) Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ,5) Κῶδιξ Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς Πίστεως, 6) Γεωλογία καὶ Ἁγία Γραφή,7) Ὁμιλία περὶ τῆς Εὐαγγελικῆς περικοπῆς τῆς Ἀναστάσεως καὶ 8) Ὁ σχηματισμὸς τῆς Ἁγίας Γραφῆς. Πλὴν τούτων ὅμως ὁ μεταστὰς Ἱεράρχης κατέλιπε καὶ πολλὰ ἀνέκδοτα ἔργα, ἐν οἷς 1) Ἡ γνησιότης τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, 2) Τὸ δισύνθετον τοῦ ἀνθρώπου, 3) Ἐκκλησιαστικοὶ λόγοι, 4) Ὁμιλίαι ἐπὶ τῶν Εὐαγγελικῶν Πεματεία κατὰ τοῦ Μασσωνισμοῦ, καὶ ρικοπῶν τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, 5) Πραγάλλα. Ἀλλὰ τὸ καλλίτερον ἔργον τοῦ ἀποιχομένου Ἱεράρχου εἶναι ἀσφαλῶς ἡ ὑποδειγματικὴ πολιτεία καὶ διαποίμανσις τοῦ πεπιστευμένου αὐτῷ ποιμνίου, τὸ ὁποῖον μετὰ συγκινητικῶν ἐκδηλώσεων προέπεμψε τὸ φθαρτὸν αὐτοῦ σκῆνος μέχρι τοῦ τάφου, πύλης τῆς αἰωνιότητος.

Τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου π. Κίτρους Κωνσταντίνου ἡ μνήμη εἴη αἰωνία.

LEO A. ZANDER, Vision and Action : The Problems of Ecumenism. London : Victor Gollancz LTD., 1952, pp. 224.

Ὁ ἐκ τῶν Καθηγητῶν τοῦ Ὀρθοδόξου Ἰνστιτούτου Παρισίων ἐλλογ. κ. Λέων Ζάνδερ ἔρχεται διὰ τοῦ παρόντος ἔργου του νὰ μᾶς παρουσιάσῃ μίαν ἀρκετὰ σαφῆ ἔκθεσιν τῶν ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπόψεών του. Καθ' ὃ Ὀρθόδοξος, γράφει ἀπὸ τῆς Ὀρθοδόξου σκοπιᾶς, ἀντλεῖ ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, τῆς Ὑμνολογίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ κόσμου. Ὡς Καθηγητὴς τῆς Φιλοσοφίας, βοηθεῖται κατὰ πολὺ ἀπὸ τὰς φιλοσοφικὰς καὶ ψυχολογικάς του γνώσεις. Φύσει δὲ ἁπλοῦς καὶ ταπεινός, φαίνεται νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν γλῶσσαν τοῦ Μυστικισμοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς ἑνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀποφεύγει κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν πολεμικήν, προσπαθῶν μᾶλλον νὰ ἐννοήσῃ τὰς γνώμας τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν παρὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς ἀγόνους συζητήσεις.

Τὸ βιβλίον προλογίζεται ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου Τσίτσεστερ, ἑνὸς τῶν στυλοβατῶν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, καὶ ἀφιεροῦται εἰς τὴν Παγκόσμιον Ὀργάνωσιν τῶν Χριστιανῶν Φοιτητῶν. Ἡ καθόλου Οἰκουμενικὴ Κίνησις ἐρευνᾶται ἐκ τεσσάρων ἀπόψεων : 1. Ὁ Οἰκουμενισμὸς ὡς μία πραγματικότης καὶ ὡς ἓν πρόβλημα (σελ. 15—53), 2. Αἱ Προϋποθέσεις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ (σ. 54—118), 3. Τὰ Προβλήματα τοῦ Οἰκουμενισμοῦ (σ. 119—202), καὶ 4. Ἡ Πνευματικὴ Πραγματικότης τοῦ Οἰκουμενισμοῦ (σ. 203—224).

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ ὑπὸ μελέτην ἔργου θὰ διαφωτίσῃ καλλίτερον τὰς σκέψεις τοῦ συγγραφέως.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ὁρίζεται ὡς εἷς κατὰ της ἀδιαφορίας τοῦ ὑφισταμένου χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀγών, ὡς μία ἀναζωογόνησις τοῦ ζήλου διὰ τὴν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὡς μία προσπάθεια πρὸς ἐπανεύρεσιν τῆς ἀπωλεσθείσης ὁλότητος.

Ὁ Χριστιανικὸς Κόσμος χωρίζεται εἰς δύο μερίδας : τῶν Καθολικῶν καὶ των Διαμαρτυρομένων—Εὐαγγελικῶν. Οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται θετικισταὶ καὶ δι' αὐτοὺς ἡ ἑνότης, ἡ ἁγιότης, ἡ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας εἶναι πραγματικότητες καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι πράγματι μία καὶ ἁγία, ἐνῷ οἱ δεύτεροι ὀνειροπόλοι, οἵτινες ἐκλαμβάνουν τὰ ἐπίθετα ταῦτα ἐσχατολογικῶς, μελλοντικῶς καὶ λέγουν ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ εἶναι, νὰ γίνῃ μία, ἁγία, καθολική..., ἐξ οὗ καὶ προβάλλει ὡς σπουδαιότερον πρόβλημα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως «ἡ ἰδέα τῆς Ἐκκλησίας». Ἔναντι τῶν ἀντιθέσεων ὅμως τούτων οἱ Χριστιανοὶ ἀρχίζουν τὰς Οἰκουμενικὰς αὐτῶν συζητήσεις (σχέσεις) ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας καὶ τῆς κατ' εὐθεῖαν γνώσεως τοῦ Θεοῦ καὶ μανθάνουν νὰ ἐννοοῦν καὶ νὰ ἀγαποῦν ἀλλήλους. Ἡ ἄποψις αὕτη πολλαχῶς τονίζεται καὶ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ συγγραφέως. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις δὲν παραμένει μόνον ἓν πρόβλημα, ἀλλὰ παρουσιάζεται καὶ ὡς μία πραγματικότης.

Κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε ἔτη ἐπῆλθε μία σπουδαία ἀλλαγὴ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν σχέσεις. Ἡ κατάστασις αὕτη δύναται νὰ περιγραφῇ ὡς μία «νέα ἀτμόσφαιρα» εἰς τὰς ἐπαφὰς τοῦ Χριστιανικοῦ Κόσμου, ἥτις

καὶ μᾶς ὠθεῖ εἰς τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν θεωρητικῶν ἡμῶν ἐχθρῶν. Διάφορα τὰ αἴτια, ἅτινα ἐγέννησαν τὴν κατάστασιν ταύτην. Ἡ πρώτη ἐπιτυχία τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐκδηλοῦται εἰς τὴν διακήρυξιν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης. Ἡ δύναμις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ ἐμφαίνεται εἰς τὸν παγκόσμιον αὐτοῦ χαρακτῆρα, παρὰ τὰς διαφοράς, τὰς ἀσυμφωνίας, τὰ σφάλματα καὶ τὰς αἱρέσεις.

Ἐκ τῶν γενικῶν τούτων ἐὰν στρέψωμεν τὸ βλέμμα εἰς τὴν καθημερινὴν ζωήν, βλέπομεν ὅτι πολὺ ὀλίγα ἔχουν ἐπιτευχθῆ. Ἐγνωρίσαμεν καλλίτερον τὰς δογματικὰς διαφοράς, αἵτινες μᾶς διαχωρίζουν. Ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου ἐπετεύχθη μία συνεργασία, ὡς ἐπρότεινε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὴν Ἐγκύκλιόν του τοῦ 1920. Μεταξὺ τοῦ Προτεσταντικοῦ κόσμου παρατηρεῖται μία τάσις πρὸς ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἑνότητα, τὴν ἐπανεύρεσιν τοῦ ὅλου (Reintegration) καὶ ἵδρυσιν ὁμάδων, ἐχόντων τὰ αὐτὰ ὁμολογιακὰ χαρακτηριστικά. Οἱ Ὀρθόδοξοι, οἱ Παλαιοκαθολικοὶ καὶ οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐπλησίασαν ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον. Σήμερον, μολονότι δὲν δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ μιᾶς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (διότι δὲν ὑφίσταται) δυνάμεθα ὅμως νὰ χρησιμοποιῶμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ ἑνὸς Χριστιανικοῦ Κόσμου, tota Christianitas.

Ὁ Οἰκουμενισμὸς ἐξετάζεται ὑπὸ τρεῖς μορφάς, ἀντιστοιχούσας πρὸς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ὡς ἰδέα, ὡς κίνησις καὶ ὡς διοργάνωσις, μὲ τὰς ἀναλόγους ἐκδηλώσεις αὐτῶν.

Ἡ σχέσις τοῦ γεγονότος (τῆς πραγματικότητος) τοῦ Οἰκουμενισμοῦ πρὸς τὸ πρόβλημα τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἀποτελεῖ τὴν θεολογίαν αὐτοῦ. Παρὰ τὰ διάφορα ἐρωτήματα, ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις εἶναι μία πραγματικότης. Ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει. Τὸ ἔργον τῶν θεολόγων συνίσταται εἰς τὸ νὰ ἐννοήσουν, ἐξηγήσουν καὶ δικαιώσουν αὐτήν. Ἡ Κίνησις αὕτη εἶναι μία ἀντινομία καὶ ἓν παράδοξον αἴνιγμα (Ὄλ. Τόμκινς) καὶ μυστήριον (Εὐδοκίμωφ). Ὁ Οἰκουμενισμὸς ὑφίσταται παρὰ τοὺς νόμους τῆς λογικῆς ἢ μᾶλλον ἀνεξαρτήτως αὐτῶν. Ὁ ὅρος Οἰκουμενισμὸς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς αὐτῆς ὁμολογίας σχέσεις. Φέρει τὴν ἔννοιαν μᾶλλον τῶν Διεκκλησιαστικῶν Σχέσεων.

I suggest a milder course and propose to apply to ecumenism the category of degree or intensity, replacing the drastic «either-or» by the latitudinarian «in so far as».

Εἰς τὰ προβλήματα τῆς προοπτικῆς συγκαταλέγονται ἡ θέσις τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν καὶ ἡ εἴσδυσις, ἡ κατάκτησις τοῦ ἀγνώστου. Κατὰ τὸν συγγραφέα, παρὰ τὰ φαινόμενα, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία λαμβάνει συνειδητὸν καὶ ὑπεύθυνον μέρος εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Διάφοροι Ρωμαιοκαθολικοὶ συγγραφεῖς, ἐν οἷς ὁ π. Κογκὰρ κ. ἄ., μνημονεύονται καὶ ἡ θέσις τῆς Ἐκκλησίας ταύτης πολλαχῶς ἐξετάζεται. Εἰς τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀγνώστου περιλαμβάνεται ἡ γνῶσις τῶν διαφόρων μέχρις ἡμῶν ἀγνώστων Ἐκκλησιῶν καὶ αἱρέσεων.

Ὡς βασικαὶ κατηγορίαι τῆς Οἰκουμενικῆς σκέψεως θεωροῦνται ἡ Ἱστορία καὶ ἡ Ἐσχατολογία, ἡ Ἐκκλησιολογία καὶ ὁ Μυστικισμός, ἡ Χριστολογία καὶ ἡ διδασκαλία περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον, αἱ Προϋποθέσεις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ χαρακτηρίζονται ὡς Ἱστορικαί, Λογικαί, Ψυχολογικαὶ καὶ Ἠθικαί.

Αἱ Ἱστορικαὶ Προϋποθέσεις δίδουν μίαν σαφῆ εἰκόνα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας, τῶν ἐν αὐτῇ ρευμάτων καὶ τῆς Θεολογίας. Ὁ διαχωρισμὸς τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς Καθολικὰς καὶ Εὐαγγελικὰς ἢ Καθολικάς, Ὀρθοδόξους καὶ Προτεσταντικὰς δὲν εὐοδοῦται. Διὰ νὰ κατανοήσωμεν καλῶς τὸν Χριστιανισμὸν πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν εἰς τὰς ἀποφασιστικὰς στιγμὰς τῆς Ἱστορίας αὐτοῦ καὶ εἰς τὰ ἐπακόλουθά των. Καὶ τότε θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ θεμελιώδης χωρισμὸς εἶναι ὁ μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Ἡ διαίρεσις ἐμφανίζεται εἰς τὴν γλῶσσαν, τὴν θεολογικὴν σκέψιν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν πρᾶξιν ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει. Ἡ Ἀνατολὴ ἔχει τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν θεωρητικὴν μᾶλλον σκέψιν. Ἡ Δύσις τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν πρακτικὸν μᾶλλον τρόπον σκέψεως. Ἡ Ἀνθρωπολογία (Αὐγουστῖνος), ἡ Σωτηριολογία (Ἄνσελμος) καὶ ἡ Μεθοδολογία (Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης) τῆς Δύσεως εἶναι ὅλως διόλου διάφοροι ἀπὸ αὐτὰς τῆς Ἀνατολῆς, ἥτις οὐδόλως ἔμεινεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀναφερθέντων διδασκάλων. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ὀφείλει νὰ ἀποβλέψῃ εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν δύο τούτων μορφῶν σκέψεως. Τὸ ἑπόμενον πρόβλημα εἶναι ὁ ἐντὸς αὐτῶν τῶν κόλπων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ὑφιστάμενος χωρισμός, ὁπότε διακρίνομεν τὸν Οἰκουμενισμὸν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Προχωροῦντες βλέπομεν τὰς διαφορὰς τῆς Δύσεως μεταξὺ Καθολικῶν καὶ Διαμαρτυρομένων καὶ ἐντὸς αὐτῶν τῶν Διαμαρτυρομένων. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἵσταται εἰς τὸ μέσον καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀνομασθῇ Καθολικὴ ἢ Προτεσταντική. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἀποτέλεσμα ὄχι τόσον τῆς Θεολογικῆς σκέψεως, ἀλλὰ τῆς Ἀγγλικῆς μεγαλοφυΐας. Αἱ ἐκ τῆς Μεταρρυθμίσεως προελθοῦσαι Ἐκκλησίαι εἶναι δυνατὸν νὰ καταταχθοῦν ἱστορικῶς εἰς τρεῖς ὁμάδας. Καὶ αὗται εἶναι : Αἱ Κλασσικαὶ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι, φέρουσαι τὰ ὀνόματα τοῦ Λουθήρου, Καλβίνου, Σβιγγλίου καὶ Κνόξ. Αἱ Ἐκκλησίαι, αἵτινες ἀνάγουν τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὸν Εὐσεβισμόν. Ἐνταῦθα κατατάσσονται οἱ Μεννωνῖται, οἱ Βαπτισταί, οἱ Μεθοδισταί, οἱ Κογκρεγκασιοναλισταὶ καὶ οἱ Μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ ὁμάς, ἥτις ἐφαρμόζει τὰς ἐπιστημονικὰς μεθόδους εἰς τὸν Χριστιανισμόν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Φιλελεύθεροι, οἵτινες προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουν τὸν Χριστιανισμὸν ἱστορικῶς, φιλολογικῶς καὶ μυθολογικῶς. Ἐκτὸς τοῦ τρόπου τῆς διακρίσεως ταύτης, αἱ Προτεσταντικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθοῦν καὶ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν τῆς θέσεως τῶν Παστόρων καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ὀργανώσεως.

Εἰς τὰς Λογικὰς Προϋποθέσεις παρατίθενται αἱ ἀρχαὶ τοῦ Confessionalism καὶ Inter Confessionalism. Ὁ πρῶτος ὅρος σημαίνει τὴν ἀδιάλλακτον ἐμμονὴν μιᾶς Ἐκκλησίας εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν πρᾶξιν αὐτῆς. Ὁ δεύτερος τὴν γνῶσιν ὑπὸ μιᾶς Ἐκκλησίας τῶν πιστευτέων καὶ πρακτέων, ἀλλὰ καὶ τὴν διάθεσιν πρὸς συνεργασίαν μετ᾽ ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ ἀνεύρεσις τῶν κοινῶν σημείων μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν συνιστᾷ τὸ Οἰκουμενικὸν ἐλάχιστον, ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βαθμίδα τῆς Οἰκουμενικῆς συνεργασίας (κοινωνίας). Ὑποβάλλονται διάφορα πρὸς ἕνωσιν σχήματα. Ἡ Ἐπανολοκλήρωσις (Reintegration) τοῦ Καθολικισμοῦ, τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ. Ἐν τῇ πράξει, διὰ τὸν Καθολικισμὸν σημαίνει ὑποταγὴν εἰς τὸν Πάπαν, ὁσονδήποτε καὶ ἂν θέλουν οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ Οἰκουμενισταὶ νὰ καλύψουν διὰ λόγων τὴν ἀρχὴν ταύτην. Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον ἀντίληψιν, τὴν ἐπιστροφήν, κατὰ πρῶτον, τῶν Προτεσταντῶν εἰς τὴν Μητέρα αὐτῶν Ἐκκλη-

σίαν τῆς Ρώμης, ἐξ ἧς καὶ ἀπεσχίσθησαν, τὴν ἀποκάθαρσιν κατόπιν τῆς Ρώμης ἀπὸ τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος καὶ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς μιᾶς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Ἐκλαμβάνεται ἀφ' ἑτέρου καὶ ἐσχατολογικῶς, ὡς μέλλουσα νὰ λάβῃ χώραν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς Παρουσίας. Παρὰ τοῖς Προτεστάνταις δὲν συναντῶμεν τοιαῦτα διὰ τὴν ἕνωσιν σχήματα. Παράγοντες, σπουδαιότατοι διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι αἱ ἀρχαί, αἱ εὐθῦναι καὶ ἡ ἐμμονή, (ἡ πίστις) πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν. Ἕτερα σχήματα πρὸς ἕνωσιν εἶναι «ἡ ἑνότης τῆς πολλαπλότητος», ἥτις θὰ πρέπῃ νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ «τῆς πολλαπλότητος ἐν τῇ ἑνότητι», καὶ ἡ θεωρία τῶν Κλάδων. Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις προβάλλει πάλιν ὡς εἷς ἀγὼν καὶ μία δρᾶσις.

Αἱ Ψυχολογικαὶ Προϋποθέσεις εἶναι τριῶν εἰδῶν : Θετικαί, Ἀρνητικαὶ καὶ Οὐδέτεροι. Εἰς τὰς Ἀρνητικὰς περιλαμβάνονται τὰ ἀρνητικῆς μορφῆς συναισθήματα, τῆς ἀηδίας, τῆς ἐχθρότητος, τῆς περιφρονήσεως, κ.τ.λ. Ἡ ἀδιαφορία ἢ τ ὸ Ο ἰ κ ο υ μ ε ν ι κ ὸ ν Μ η δ ὲ ν καὶ ἡ κακὴ ἀντίληψις τοῦ Εἰρηνισμοῦ ἵστανται εἰς τὸ μέσον. Τὰ Θετικὰ Οἰκουμενικὰ Συναισθήματα μᾶς φέρουν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Μυστηρίου. Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκφρασθοῦν διὰ τῶν λέξεων «ἀγαπῶ τοὺς αἱρετικούς», καὶ αἱ λέξεις αὐταὶ μᾶς ταράσσουν. Γίνεται μία προσπάθεια ἀναλύσεως τοῦ ὅρου «αἵρεσις». Ἡ πρώτη δυσκολία εἶναι ψυχολογική, διότι θὰ πρέπῃ νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸν αἱρετικὸν ὡς ἀδελφόν, ὡς Χριστιανόν, παρὰ τὰς αἱρετικὰς αὐτοῦ δοξασίας. Ἡ λέξις κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινε τὴν παράβασιν τῶν ὅρων τῆς ἠθικῆς καὶ ἀργότερον τὴν πλάνην εἰς ζητήματα πίστεως. Ὑπάρχουν βαθμοὶ εἰς τὴν αἵρεσιν. Ὁ ὅρος οὗτος θὰ πρέπῃ νὰ παραμείνῃ. Ἡ στάσις ἡμῶν ἀπέναντι τῆς αἱρέσεως ὑπόκειται εἰς ἀλλαγήν. Εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν εἶναι ὀρθὸν νὰ ὁμιλῶμεν μᾶλλον περὶ «αἱρετικότητος» ἢ περὶ αἱρέσεως. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰς κατηγορίας τοῦ ποσοῦ ἐπιβάλλεται καὶ ἡ χρῆσις τῆς κατηγορίας τοῦ ποιοῦ. Παρὰ τὸ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Σχίσμα, ἀποδίδομεν βαθμὸν ἁγιότητος εἰς ἅγια πρόσωπα τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν Ἅγιον Φραγκίσκον τῆς Ἀσσίζης. Οὗτοι εἶναι οἱ αἱρετικοὶ μετὰ βαθμοῦ τινος ἁγιότητος.

Εἰς τὰς Ἠθικὰς Προϋποθέσεις συμπεριλαμβάνονται οἱ κανόνες συμπεριφορᾶς εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Βασικὸς ὅρος διὰ τὸ Οἰκουμενικὸν ἔργον εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ προσηλυτισμοῦ. Ὁ προσηλυτισμὸς ἐξετάζεται ἀπὸ ὅλας αὐτοῦ τὰς πλευράς. Δύναται δὲ νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ καλλίτερα τοῦ βιβλίου. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ προσηλυτισμοῦ δὲν συνιστᾷ ἓν ἀξίωμα ἢ ἓν πρόβλημα τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἓν αἴτημα (postulate) τῆς Οἰκουμενικῆς πραγματικότητος. Οἰκουμενισμὸς καὶ προσηλυτισμὸς δὲν συμβιβάζονται. Φαντασθῶμεν πρὸς στιγμὴν τὰ μέλη τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν λαμβανουσῶν μέρος εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς τὸ ἔργον τοῦ προσηλυτισμοῦ. Εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, κατὰ τὸν συγγραφέα, οὐδεὶς μέχρι στιγμῆς κατὰ τοῦ προσηλυτισμοῦ τύπος (φορμούλα) ἔχει γίνει δεκτός, ἀλλ' ἐξυπονοεῖται ἐφόσον ἡ παράβασίς του θὰ καταστήσῃ τὴν Οἰκουμενικὴν συνεργασίαν ἀδύνατον. Ἡ ἀρχὴ τοῦ μὴ προσηλυτισμοῦ περιέχει ὡρισμένας δογματικὰς καὶ πρακτικὰς ἐκδοχάς. Ἡ κυριωτέρα ἐξ αὐτῶν εἶναι ὅτι ὑ π ά ρ χ ε ι σ ω τ η ρ ί α δ ι ὰ τ ο ὺ ς α ἱ ρ ε τ ι κ ο ύ ς. Βλέπω τὸν ἀδελφόν μου σφάλλοντα, ἀλλὰ δὲν προσπαθῶ νὰ τὸν ἀπαλλάξω ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ νὰ τὸν φέρω εἰς τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Θεὸς ἴσως νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλας ὁ-

δοὺς πρὸς σωτηρίαν. Ἕτερος τρόπος σκέψεως μᾶς ὑποδεικνύει ὅτι ἡ πίστις εἶναι ἐκδήλωσις ὄχι μόνον ἀτομική, ἀλλὰ καὶ κοινωνικὴ καὶ ὅτι ἡ κοινωνικότης αὕτη, ἡ ὁλότης • (sobornost, togetherness, communality) εἶναι δῶρον τῆς Χάριτος, κτῆμα ὄχι μόνον τῶν Καθολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' εἰς ὡρισμένον βαθμὸν ἀνευρίσκεται καὶ εἰς τὰς Ὁμολογίας, αἵτινες ἀρνοῦνται αὐτήν. Χριστιανός τις, εἰς οἱανδήποτε Ἐκκλησίαν καὶ ἂν ἀνήκει, εἶναι φύλλον τοῦ δένδρου τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Ὀργανικῶς συνδέεται πρὸς αὐτήν. Μετάβασις ἀπὸ μιᾶς Ὁμολογίας εἰς τὴν ἄλλην εἶναι πάντοτε τραγικὴ καὶ πολλάκις καταστρεπτική. Ἡ ἱστορία τῶν μεταβάσεων τούτων μαρτυρεῖ τὸ τοιοῦτον. Ἡ καθόλου ἔννοια τοῦ Οἰκουμενισμοῦ ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι θὰ πρέπῃ νὰ βλέπωμεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον ἐν Χριστῷ, νὰ ἀντιλαμβανώμεθα (ἀναγνωρίζωμεν) τὸν πνευματικὸν πλοῦτον τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ νὰ ἀγαπῶμεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐσέβειάν των. Ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τοῦ προσηλυτισμοῦ δὲν σημαίνει συμβιβασμὸν ἢ σχετικότητα. Δὲν εἶναι ζήτημα τακτικῆς ἢ μεθοδολογίας ἀλλ' εἰς τρόπος ζωῆς, (modus vivendi), ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον αὐτοῦ ἐκδοχήν, μία συνειδητὴ δηλαδὴ ἀναγνώρισις τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀνεκτικότητος πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανούς, οὐσιαστικὴ διὰ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον ἐρευνᾷ τὰ Προβλήματα τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἡ ἑνότης, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Κύριος ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ Αὐτοῦ προσευχῇ (Ἰω. 17.) καὶ τὸ ἔνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως, θεωροῦνται ὡς τὰ κλασσικὰ τεμάχια, τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τοὺς κύκλους τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

Ἡ ἑνότης, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ ὁ Κύριος εἶναι μία ὁδὸς καὶ εἷς σκοπὸς καὶ οὐχὶ μία στατικὴ κατάστασις ἢ κατόρθωμά τι ὅπερ ἐπετεύχθη. Τὸ ἔνατον ἄρθρον τοῦ Συμβόλου «Εἰς Μίαν, Ἁγίαν...» «Unam Sanctam» κατατέμνεται καὶ δυστυχῶς καταβάλλονται προσπάθειαι πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἐννοίας μόνον τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ τῆς ἁγιότητος αὐτῆς. Ὑφίσταται διαφορὰ ἀντιλήψεως μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν θεολογίαν γενικῶς ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν. Λέγομεν πολλάκις τὰ ἴδια πράγματα, συμφωνοῦμεν καὶ δυστυχῶς ἡ βασικὴ διαφορὰ ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ.

Ὡς ἀντικείμενον τῆς πίστεως ἡμῶν ἔχομεν 1. Αὐτὴν τὴν ὕπαρξιν τῆς Ἐκκλησίας (Πιστεύω εἰς... Ἐκκλησίαν) καὶ 2. Τὰ Ἰδιώματα αὐτῆς (Πιστεύω εἰς Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικήν...). Ἡ πίστις, ὡς καὶ εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολήν, θεωρεῖται «ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων» (Ἑβρ. 11, 1). Εἶναι πάντοτε δυναμικὴ καὶ τρόπον τινὰ ἐλευθέρα. Ἡ πίστις κεῖται μεταξὺ τοῦ immanent καὶ τοῦ transcendent. Ἀκολούθως ἡ μόνη λογικὴ ἔκφρασις τῆς πίστεώς μας πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι «Σὺ εἶ» καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅτι «ἡ Ἐκκλησία εἶναι, ὑπάρχει».

Ἡ πίστις ἀντιτίθεται πρὸς τὴν γνῶσιν διττῶς, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ πιστεύοντος ὑποκειμένου (ὅστις εἶναι ἐλεύθερος, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν γινώσκοντα, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι) καὶ ὡς πρὸς τὴν φύσιν τοῦ ἀντικειμένου. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀντικείμενον πίστεως καὶ οὐχὶ γνώσεως, ἄρα ἀκατάληπτος ἐν τῇ πληρότητι αὐτῆς. Ὄχι μόνον ἡ Ἐκκλησία ἀλλὰ καὶ τὰ ἰδιώματα αὐτῆς ἀποτελοῦν ἀντικείμενον τῆς πίστεως. Διὰ τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς καὶ Ὀρθοδόξους, τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας εὑρίσκεται ἐκεῖ ὅπου ἡ ἑνότης, ἁγιότης, Καθολι-

κότης καὶ Ἀποστολικότης ἑρμηνεύονται ὀρθῶς.

Ἡ λέξις ἑνότης φέρεται ὑπὸ διαφόρους ἐννοίας, Ἐξετάζεται ὡς πρὸς τὰ διάφορα εἴδη καὶ τοὺς βαθμοὺς τῆς ἑνότητος (different kinds of unity, degrees of unity). Εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ὅμως εἶναι ὀρθὸν νὰ ἐκλάβωμεν τὴν ἑνότητα ὡς ὑφισταμένην, ἀπωλεσθεῖσαν καὶ ὡς μίαν τάσιν πρὸς ἀνεύθεσιν αὐτῆς.

Τὰ ὑφιστάμενα κοινὰ σημεῖα εἶναι τοῦ ὀνόματος, τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς ἐλπίδος.

Αἱ διαφοραὶ ἡμῶν ἐμφαίνονται εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως, Μυστηρίων, προσευχῆς, Λατρείας καὶ Ἐκκλησιαστικῆς Διοργανώσεως. Εἰς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως ἔχομεν ὀλίγας διαφορὰς εἰς τὴν Θεολογίαν, ἀλλὰ περισσοτέρας εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν, τὴν Μαριολογίαν, τὴν Ἁγιολογίαν καὶ τὴν Εἰκονολογίαν. Εἰς τὸν τομέα τῆς Θεολογίας εἰσέρχονται αἱ περὶ τὸ Filio que διαμάχαι καὶ αἱ Ἀντιτριαδικαὶ διδασκαλίαι τῶν Οὐνιταρίων καὶ τῶν Φιλελευθέρων. Εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν τὰ πάντα γίνονται σημεῖα διαμάχης καὶ διαφορᾶς. Ἡ πρὸς τὴν Μητέρα τοῦ Θεοῦ στάσις ἡμῶν, ἡ Μαριολογία, περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὰς θεολογικὰς διδασκαλίας περὶ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ κόσμου, τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ τιμὴ καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν Εἰκόνων προβάλλουν ὡς μία πλευρὰ τῆς Ἐκκλησιολογίας, ἀλλὰ περιλαμβάνουν αὐτὴν ταύτην τὴν Ἐκκλησιολογίαν. Συνδέονται ἀμέσως πρὸς τὸν συμβολισμόν, ὅστις ἀνευρίσκεται εἰς τὴν βάσιν κάθε σκέψεως.

Συνδεδεμένα πρὸς τὰ ζητήματα τῆς πίστεως εἶναι τὰ Μυστήρια, ὡς ἡ ἔκφρασις τῆς Χριστιανικῆς ζωῆς. Ὑπάρχει διαφορὰ ἀντιλήψεως ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ τελοῦντα τὸ Μυστήριον καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Μυστηρίου. Ἡ Μυστηριακὴ Κοινωνία (Intercommunio) τῶν μελῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν ἐπικρίνεται. Ὅσοι ἐφαρμόζουν αὐτὴν τρέφουν ἀδιαφορίαν πρὸς τὰ δόγματα, εἶναι ἀδύναμοι ὡς πρὸς τὴν πίστιν εἰς τὴν Ὁμολογίαν αὐτῶν καὶ τὰ εὐσεβῆ αἰσθήματά των ὑπερέχουν τῆς θεολογικῆς των σκέψεως. Ἡ Μυστηριακὴ Κοινωνία θεωρεῖται ἀδύνατος ἕνεκα λόγων δογματικῶν καὶ κανονικῶν. Ἀποφεύγω τὴν Μυστηριακὴν Κοινωνίαν ὄχι μόνον ἀπὸ πίστιν πρὸς τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας μου ἀλλὰ καὶ διότι ὑποκειμενικῶς θεωρῶ ἀδύνατον νὰ λάβω μέρος εἰς μίαν Μυστηριακὴν πρᾶξιν, ἀντίθετον πρὸς τὴν πίστιν μου.

Μετὰ τὰ Μυστήρια ἔρχεται ἡ προσευχή. Κατὰ τὸν ΜΕ΄ Ἀποστολικὸν Κανόνα «Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, αἱρετικοῖς συνευξάμενος μόνον, ἀφοριζέσθω·» καὶ κατὰ τὸν ΛΓ΄ Κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ Συνόδου «Οὐ δεῖ αἱρετικοῖς ἢ σχισματικοῖς συνεύχεσθαι». Σήμερον ὅμως, προσευχόμεθα μετὰ τῶν αἱρετικῶν καὶ ἡ κοινὴ προσευχὴ ἀποτελεῖ τὸ κατ' ἐξοχὴν Οἰκουμενικὸν γεγονός. Βλέπομεν τὴν σημερινὴν παράδοσιν νὰ ἔχῃ θέσει νὲ ἀχρηστίᾳ τοὺς ἀρχαίους κανόνας. Δυνάμεθα ὅμως νὰ προβάλωμεν τὴν δικαιολογίαν ὅτι ἡ ἀπαγόρευσις ἀπέβλεπεν εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἤθελον νὰ καταστρέψουν τὴν ἑνότητα, ἐνῷ σήμερον διὰ τῆς κοινῆς ἀκριβῶς προσευχῆς εἰς τὰς Οἰκουμενικὰς ἐκδηλώσεις ἐργαζόμεθα καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ἑνότητα ταύτην. Τὴν προσευχὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἀπὸ κοινοῦ ἀνάγνωσις καὶ μελέτη τῆς Γραφῆς. Διὰ τῆς ἀναγνώσεως ταύτης λαμβάνομεν πνευματικὴν τροφὴν καὶ τὴν Χάριν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τοὺς Προτεστάντας εἶναι τὸ Μυστήριον τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Διὰ δὲ τοὺς Ὀρθοδόξους ὄχι μόνον ἡ διδασκαλία τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ ἕνωσις τῆς καρδίας μετὰ τοῦ Χριστοῦ.

Μετὰ τὰ ἀναφερθέντα ἀκολουθεῖ ἡ ἐξωτερικὴ Θεία Λατρεία, ἥτις ἐκλαμβάνεται κατὰ δύο τρόπους : εἴτε ὡς ἐξωτερικὸν ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀποβάλῃ, εἰς οἱανδήποτε στιγμὴν ἤθελεν, εἴτε καὶ ὡς τὸ ἀνθρώπινον δέρμα, ὅπερ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ. Δι' ἡμᾶς ἡ Θεία Λατρεία εἶναι τῆς δευτέρας μορφῆς. Ἡ τάσις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ὅπως μεταστρέψῃ τοὺς Ὀρθοδόξους διὰ τῆς Οὐνίας κατακρίνεται ὡς μία παραποίησις καὶ κιβδηλία τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὡς ἓν τέχνασμα πρὸς σαγήνευσιν τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὸν Καθολικισμόν. Ἡ Ὀρθοδοξία οὐδέποτε ἀπέβλεψε διὰ τῆς χρήσεως τῶν τύπων Λατρείας τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας νὰ παγιδεύσῃ τοὺς Δυτικούς. Ἐπὶ τοῦ παρόντος ὅμως ὑφίσταται τοιοῦτον ρεῦμα εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν ποῦ θὰ καταλήξῃ.

Εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Διοργάνωσιν ἀνάγονται ὁ Ἐπισκοπικὸς βαθμὸς καὶ ἡ Ἀποστολικὴ διαδοχή. Ὁ Ἐπισκοπικὸς βαθμὸς δὲν εἶναι ἁπλῶς καὶ μόνον βαθμὸς διοικητικὸς ἀλλὰ κυρίως βαθμὸς Λειτουργικός, συνδεόμενος πρὸς τὰς θεμελιώδεις διδασκαλίας καὶ ἀνήκων εἰς τὴν Ἐκκλησιολογίαν.

Ἡ ἀναζήτησις τῆς ἑνότητος ἀποτελεῖ τὸ τρίτον μέρος τῶν προβλημάτων τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία δίδει τὴν τελειοτέραν καὶ τὴν πλέον ὁριστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα τοῦτο διὰ τ ῆ ς τ ε λ ε ί α ς ὑ π ο τ α γ ῆ ς. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ὡς Bridge Church θεωρεῖ ἱκανοποιητικὴν διὰ μίαν Ἐκκλησίαν τὴν ἀποδοχὴν τῶν Ἁγίων Γραφῶν, τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας, τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Ἐπισκοπικοῦ βαθμοῦ. Οἱ Προτεστάνται ὡς κριτήριον θεωροῦν τὴν Ἁγίαν Γραφήν.

Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἔχει νὰ δώσῃ συγκεκριμένην ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀπάντησιν. Δέχεται ἑαυτὴν ὡς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὸ τοιοῦτον φαίνεται νὰ ἐξυπονοῇ τὴν ἀποδοχὴν τῶν ἀποφάσεων τῶν Συνόδων τούτων ὡς ἀναγκαίαν καὶ ἀρκετὴν διὰ τὴν ἀλληλοαναγνώρισιν, τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν Κοινωνίαν ἐν τοῖς Μυστηρίοις. Ἐρωτᾶται ὅμως, ἱκανοποιεῖται ἡ Ὀρθοδοξία ἀπὸ τὴν διὰ χειλέων ὁμολογίαν τῶν ἀποφάσεων τῶν Συνόδων τούτων, αἱ ὁποῖαι, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἐπίσημοι ἀνακοινώσεις, ἔκαμον χρῆσιν τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς των καὶ ἀπήντησαν εἰς τὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς των ; Ἢ ἡ Ἐκκλησία τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων περιλαμβάνει τὴν καθόλου ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης τῆς ἐποχῆς καὶ αἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων ἀποτελοῦν τὰ σημεῖα ἢ τοὺς κυρίους προσδιοριστὰς τῆς ζωῆς ἐκείνης, ἅτινα δὲν π ε ρ ι έ χ ο υ ν τὴν ὁλότητα αὐτῆς ; Οἱ Ὀρθόδοξοι θεολόγοι δὲν συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Ὁ συγγραφεὺς ἐν συνεχείᾳ παρουσιάζει ὡρισμένας γνώμας του. Ὁ Οἰκουμενισμὸς θὰ πρέπῃ νὰ συνταυτίζηται μὲ τὰ ὅρια τοῦ Χριστιανισμοῦ. Θὰ πρέπῃ νὰ ὁμιλῶμεν περὶ βάσεως καὶ οὐχὶ περὶ Οἰκουμενικοῦ Συμβόλου. Ἡ βάσις ἀποτελεῖ τὸ Σύμβολον τῶν Οἰκουμενικῶν κατευθύνσεων, ὑποδεικνῦον τὸ σημεῖον συναντήσεως τῶν Χριστιανῶν. Ἡ παροῦσα βάσις «ἡ πίστις εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν Σωτῆρα» περιλαμβάνει τὰ δόγματα τῆς Ἐνσαρκώσεως καὶ Ἀπολυτρώσεως, βεβαίως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀγγλοσαξωνικοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ παραλείπει τὸ Τριαδικὸν δόγμα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπιμένουν οἱ Ὀρ-

θόδοξοι. Ἡ παροῦσα βάσις ἀποκλείει τοὺς Φιλελευθέρους, οἵτινες ἀρνοῦνται τὴν Θεότητα τοῦ Κυρίου καὶ τὸν Ἰησοῦν ὡς Σωτῆρα. Κατὰ τὸν συγγραφέα, τὴν καλλιτέραν βάσιν θὰ ἀπετέλουν οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου «οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν». (Ματθ., 8, 20). —Ὁμολογεῖς ὅτι εἶσαι Χριστιανός, θέλεις νὰ φέρῃς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ, ἐπιθυμεῖς τὴν κοινωνίαν μετ' ἄλλων Χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους αἰσθάνεσαί πως συνδεδεμένος ; Ἡ βάσις αὕτη εἶναι μυστικὴ μᾶλλον ἢ Ἐκκλησιολογικὴ καὶ δυσκόλως εἶναι δυνατὸν νὰ υἱοθετηθῇ ἀπὸ τοὺς κύκλους τοῦ Π. Σ. Ε..

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Ἁγία. Εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν τὸ Τμῆμα Ζωῆς καὶ Ἐργασίας καὶ ἡ νέα αὐτοῦ μορφὴ ὡς τὸ Τμῆμα τῆς Ἐπανορθώσεως καὶ Διεκκλησιαστικῆς Βοηθείας τοῦ Π. Σ. Ε. θὰ πρέπῃ νὰ μελετηθῇ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς ἁγιότητος μᾶλλον ἢ τῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Οἰκουμενικὴ προσευχὴ καὶ ἡ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ἁγιότης τοῦ βίου, κατατάσσονται ἐνταῦθα. Εἶναι παράλληλοι γραμμαὶ ἁγιότητος, αἵτινες συναντῶνται εἰς τὸ ἄπειρον. Ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἐμπράκτου ἀγάπης, ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῶν ἄλλων καὶ αἱ βάσεις τοῦ ἀληθοῦς ἀνθρωπισμοῦ ἔρχονται εἰς τὴν ἰδίαν γραμμήν. Τὸ Τμῆμα Ζωῆς καὶ Ἐργασίας συνηνώθη μετὰ τοῦ Τμήματος Πίστεως καὶ Τάξεως εἰς ἓν Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι ἀμφότερα συμβαδίζουν. Ἐξωτερικῶς ὅμως τὸ ἔργον καὶ τῶν δύο Τμημάτων προβάλλει διαφορετικόν.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι Καθολική. Προτίθενται διάφοροι ἐκδοχαὶ τῆς λέξεως ταύτης. Οἱ Καθολικοὶ θέλουν τὸν ὅρον τοῦτον ὡς κύριον ὄνομα μόνον δι' αὐτούς. Αἱ Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι καλοῦν ἑαυτὰς Ὀρθοδόξους, παραλείπουσαι ἐνίοτε τὸν ὅρον Καθολικαί, ὅστις ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον δογματικὸν μέρος τῆς διδασκαλίας αὐτῶν. Αἱ Σλαυωνικαὶ Ἐκκλησίαι τὴν ἀντικαθιστοῦν διὰ τῆς λέξεως soborny καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Προτεσταντῶν προτιμοῦν νὰ καλῶνται Εὐαγγελικοί.

Εἰς τὴν Ὀρθόδοξον θεολογίαν ἡ Καθολικότης συνδέεται πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησιολογίαν. Ἡ λέξις ἀφ' ἑτέρου ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς παγκοσμιότητος γεωγραφικῶς καὶ τῆς ὑποδοχῆς ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων ἀδιακρίτως φυλῆς, χρώματος καὶ γλώσσης. Κατὰ τὴν νεωτέραν Ὀρθόδοξον θεολογίαν, ἡ Καθολικότης βασίζεται ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὸ ἀρχέτυπον τῆς καθολικῆς ἑνότητος τῆς Ἐκκλησίας εὕρηται ἐν τῇ θείᾳ ἑνότητι τῶν τριῶν Ὑποστάσεων, ἐν τῇ ἑνότητι τοῦ βίου αὐτῶν. Ἡ Οἰκουμενικὴ σκέψις ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀκολουθήσῃ πιθανῶς τὸ σχῆμα : ἑνότης, Ἐκκλησία, καθολικότης, ἡ Ἁγία Τριάς. Καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις, τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς καθολικότητος θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ φθάσῃ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ.

Ἕτερον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἡ Ἀποστολικότης, ἥτις εἰς τὴν Χριστιανικὴν θεολογίαν ἔχει λάβει δύο ἐκδοχάς : τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς τῆς Ἱεραρχίας καὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀποστολικοῦ πνεύματος καὶ τῆς Ἀποστολικῆς δυνάμεως. Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἰδία Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, διωργάνωσαν, ἠγάπησαν καὶ ἐκληροδότησαν εἰς ἡμᾶς. Κατὰ ταῦτα ἡ Ἀποστολικότης συνίσταται εἰς τὴν αὐτοδιατήρησιν καὶ εἰς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ σταθερότητα (ἰδίαν φύσιν), ἔναντι τοῦ ρεύματος τῶν ἐναλλασσομένων γεγονότων.

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον, ἀρκετὰ σύντομον, ὁ Οἰκουμενισμὸς φέρεται ὡς μία πνευματικὴ ἢ μυστικὴ πραγματικότης. Ὁ Οἰκουμενισμὸς εἶναι θεῖον δῶρον. Τὸ δῶρον ὅμως ἐξυπονοεῖ τὸν δίδοντα καὶ τὸν λαμβάνοντα. Ἀποτελεῖ τὴν συνάντησιν μεταξὺ τοῦ Δίδοντος καὶ τοῦ λαμβάνοντος. Ὁ Οἰκουμενισμὸς ὡς ἐκ τούτου εἶναι θεῖον καὶ ἀνθρώπινον γεγονός, ἐφόσον ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐκδηλοῦνται ἐν αὐτῷ. Εἶναι καὶ ἓν μυστήριον. Ἡ θεία καὶ θαυματουργὸς πλευρὰ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ ἐκδηλοῦται διαφορότρόπως. Κάθε θαῦμα τὸ ἀντιλαμβανόμεθα μόνον καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἐννοήσωμεν. Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ ἐνταῦθα. Εἶναι μία Ἀποκάλυψις. Εἰς τοὺς ἄλλους Χριστιανοὺς ἐμβλέπομεν τὴν Εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τὸ ὅραμα τοῦτο μᾶς φέρει τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀγάπην, τὴν Οἰκουμενικὴν ἀγάπην, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἀγαπήσῃ τις ὅ,τι ἀντικατοπτρίζει, περιέχει καὶ ἐνσωματώνει τὴν Εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος. Οὕτω φθάνομεν εἰς τὴν θεωρίαν (contemplation) ἥτις ἐνυπάρχει εἰς τὴν ρίζαν τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἡ εἰς τοὺς ἄλλους Εἰκὼν τοῦ Χριστοῦ, αἱ μετ᾽ αὐτῶν συνομιλίαι καὶ ἐπαφαὶ ἐδημιούργησαν μίαν ἀτμόσφαιραν καλῆς θελήσεως, ἐμπιστοσύνης, ἀμοιβαίου σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης.

Ἡ δευτέρα πηγὴ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἀποκαλύψεως εἶναι ἡ κοινὴ προσευχὴ καὶ ἡ τέλεσις τῶν Μυστηρίων. Αἱ κατ᾽ ἰδίαν θρησκευτικαὶ τελεταὶ τῶν ὁμολογιῶν εἶναι ἀπείρως προτιμότεραι, κατὰ τὸν συγγραφέα, ἀπὸ τὰς οὕτω καλουμένας Οἰκουμενικὰς ἀκολουθίας. Διὰ τοῦ ἰδιαιτέρου τρόπου προσευχῆς καὶ τελέσεως τῶν Μυστηρίων ὑπὸ τῶν ἄλλων, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν κατὰ καλλίτερον τρόπον τὰς δογματικὰς διδασκαλίας καὶ τὴν πίστιν αὐτῶν. Σύμβολον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι τὸ ὄρος Θαβώρ. Ὁ Οἰκουμενισμὸς εἰναι το θαῦμα τῆς Μεταμορφώσεως. Καὶ ἡ Μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θὰ πρέπῃ νὰ καθιερωθῇ ὡς ἡ ἑόρτιος αὐτοῦ ἡμέρα. Θὰ εἶναι καλὸν νὰ ἀναφωνήσωμεν μετὰ τοῦ Πέτρου «Κύριε καλόν ἐστιν ἡμᾶς ὧδε εἶναι: ποιήσωμεν τρεῖς σκηνὰς» μίαν διὰ τοὺς Ὀρθοδόξους, μίαν διὰ τοὺς Καθολικοὺς καὶ μίαν διὰ τοὺς Προτεστάντας. Οἱ πάντες ἀνερχόμεθα τὸ ὄρος Θαβώρ. Φθάνομεν οὕτω εἰς τὸ ἀξίωμα «ἑνότης ἄνευ ἑνώσεως», τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Εἰς τὴν ἑνότητα ταύτην ἐκδηλοῦται ὁ Οἰκουμενικὸς πόνος, τὸν ὁποῖον αἰσθάνεταί τις ἐννοῶν τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ μυστικὴν ἕνωσιν καὶ βλέπων τὸν ὑφιστάμενον χωρισμὸν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐξωτερικῶν συμβαινόντων καὶ τῆς ἱστορικῆς ἐπιτυχίας. Ἐρχόμεθα εἰς τὴν Ἐσχατολογικὴν ἀντίληψιν τοῦ Οἰκουμενισμοῦ, ἥτις καὶ μᾶλλον εὐοδοῦται. Ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι ἡ πραγματοποίησις τῆς ἰδέας τοῦ ὅλου Χριστιανικοῦ κόσμου, τότα Χριστιάνιτας, ὡς τῆς ἐκφράσεως τῆς μυστικῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ὑπερνικᾷ ὅλας τὰς διαφορὰς καὶ διενέξεις, ὁσονδήποτε βαθεῖαι καὶ ἂν εἶναι αὗται.

Ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ πονήματος τούτου βλέπομεν πόσον εὔστοχος ἦτο ἡ ἐκλογὴ τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου. Πράγματι, διὰ μέσου τῶν σελίδων ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις προβάλλει ὡς ἓν ὅραμα καὶ μία πραγματικότης. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀπὸ τοὺς ἰδεολόγους τῆς Κινήσεως ταύτης καὶ τοὺς λαβόντας ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῆς. Ὁμιλεῖ ἡ πεῖρά του, ὁ μυστικισμός του καὶ ἐκχειλίζει ὁ πλοῦτος τῆς καρδίας αὐτοῦ. Τὸ βιβλίον περιλαμβάνει σχεδὸν ὅλα τὰ ζητήματα, τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὴν κίνησιν ταύτην, εἶναι ταμεῖον,

ἐκ τοῦ ὁποίου δύνανται νὰ ἀντλήσουν σκέψεις καὶ ὁραματισμοὺς οἱ ἀληθινοὶ Χριστιανοί. Χαράσσει κατευθυντηρίους γραμμάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ βαδίσῃ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις. Παραθέτει νέα πρὸς συζήτησιν θέματα. Τὸ μόνον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠθέλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, μὲ τὴν ἄδειαν βεβαίως τοῦ σεβαστοῦ συγγραφέως, εἶναι ὅτι ὁ γράφων, παρασυρόμενος ἐνίοτε ἀπὸ τὸν μυστικισμόν του, καὶ τοῦτο συμβαίνει ἐλαχίστας φοράς, φθάνει εἰς ὡρισμένας ἀκρότητας. Τὸ ἔργον κατὰ πρῶτον λόγον εἶναι θεολογικόν, ἀλλὰ δύναται νὰ διεκδικήσῃ καὶ θέσιν ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ καὶ τῇ φιλολογίᾳ. Αἱ προτάσεις του σύντομοι καὶ πολλάκις ἐπέχουν θέσιν ρητῶν. Κατακλείομεν μὲ τὰς λέξεις τοῦ προλογίσαντος ὅτι «οἱ σοφοὶ μελετηταὶ θὰ τὸ ἀναγνώσουν μετὰ προσοχῆς καὶ θὰ ἐπιστρέψουν εἰς πολλὰ χωρία του» καὶ τὸ συνιστῶμεν ἐνθέρμως εἰς τὴν Ὀρθόδοξον θεολογικὴν σκέψιν.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ
Καθηγητής

ORTODOKSİA — Ahlâkî ve Dinî Resale
İmtiyaz sahibi ve Umum Neşriyat Müdürü :
ADALAR MİTROPOLİTİ, DOROTEOS YEORGİADİS
Mahal İdare : Büyükada, Kanarya sokak, No. 16
Basıldığı yer ve tarih :
RUM PATRİKHANESİ adına VASİL VASİLİADİS Matbaası

ORTODOKSIA

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

ΕΤΟΣ ΚΘ΄. ΤΕΥΧΟΣ Γ΄. ΙΟΥΛΙΟΣ-ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ-ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1954